

Művészet és Gondolat

KALLIGRAM

■ 2023 · DECEMBER ■

XXXII. ÉVFOLYAM, 2023. DECEMBER

T A R T A L O M

- 3–5 **MIKLAVŽ KOMELJ** _____ ■
3 Ízisz altatója (versek Lukács Zsolt fordításában)
4 Himnusz az Etna kitörésekor
5 M'apparecchiava a sostener la guerra
- 6 **PLONICKY TAMÁS** _____ ■
Nyamvadék (próza)
- 17–20 **PÁSZTHY-LÉNÁRT FLÓRA** _____ ■
17 Másik fél (versek)
19 egykor zár, ötkor nyit
20 Ultramarin
- 21 **BALI PÉTER** _____ ■
Nincs béke a Fúriákkal (próza)
- 27 **CSOBÁNKA ZSUZSA EMESE** _____ ■
Fehér szarvas (vers)
- 29–33 **HERBERT FRUZZINA** _____ ■
29 Csend (rövidprózák)
31 Ön szerint ez mit jelent?
- 34–36 **KUKUCSKA SZABOLCS** _____ ■
34 22:51 (versek)
35 22:25
35 22:09
36 21:43
- 37 **HAVASSY GERGELY** _____ ■
A lélektan fontosságáról (próza)
- 42–43 **BORBÍRÓ BÍBORKA** _____ ■
42 Az éjszakák szétosztották egymás között (versek)
43 Etetőszékben nyáladzó Istenek

- 44 **SÁNTHA JÓZSEF** ■
Haláltanoda (elbeszélés)
- 60–61 **JUHÁSZ RÓBERT** ■
60 a legrövidebb nappal (versek)
61 var
61 Free solo
- 62 **MIZSUR DÁNIEL** ■
„mint Dickens regényeiben olvasta” (tanulmány)
– Dickens és Krúdy prózájának lehetséges kapcsolatairól
- 68 **RADNAI DÁNIEL SZABOLCS** ■
Test, táj, trauma (tanulmány)
(A modern magyar Balaton-irodalom egy sajátos hagyományszála)
- 81 **BÁN ZOLTÁN ANDRÁS** ■
NOÉ VENDÉGLŐJE – A 43. számla (esszé)
Gyázmunka
- 88 **SZILÁGYI ZSÓFIA** ■
Békét kötni könyörgünk (kritika)
(*Jöhet háborúból üdv? Ókori kérdés mai szaktudományok fényében,* szerkesztette Dávidházi Péter és Kertész András)
- 94 **BORBÁTH PÉTER** ■
Petrarca? Shakespeare? Camões! (kritika)
(Luís de Camões: *Vétkek, balsors, szerelmek*)

KALLIGRAM
Művészet és Gondolat

FŐSZERKESZTŐ: Mészáros Sándor
ms.kalligram@gmail.com

SZERKESZTŐK:

Ágoston Attila (koordinátor)

oz.kalligram@gmail.com

Száz Pál

palka.100@gmail.com

Szilágyi Zsófia

szilagyi73@gmail.com

Tóth-Czifra Júlia

toth.czifra.julia@gmail.com

Tóth Ramona Mirtill

toth.ramona.mirtill@gmail.com

Rácz Ágnes Éda

raczagneseda@gmail.com

GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Hrapka Tibor

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE:

Grendel Lajos †

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

Földényi F. László,

Keserű József,

Márton László,

Németh Zoltán,

Hizsnay Zoltán,

Rédey Zoltán

Szerkesztőség:

KALLIGRAM, spol. s r. o.

Staromestská 6/D

P. O. Box: 223

SK-810 00 Bratislava 1

Tel.: 00421/ 2 54415028

FELELŐS KIADÓ: Mészáros Sándor

Szlovákiai megrendelések:

oz.kalligram@gmail.com, valamint
a Szlovák Posta alábbi címén: Slovenská
pošta, a. s.; Stredisko predplatného tlače;
Uzbecká 4; P. O. Box 164; 820 14 Bratislava
214; e-mail: predplatne@slposta.sk

Magyarországi elérhetőség:

ms.kalligram@gmail.com

Támogatóink:

Kisebbségi Kulturális Alap

(Realizované s finančnou podporou

Fondu na podporu kultúry národnostných
menšín)

Nemzeti Kulturális Alap

Kiadja a Kalligram Polgári
Társulás / OZ Kalligram, Hlavná
/ Fő utca 37/19, SK-929 01
Dunajská Streda / Dunaszerdahely
[ICO:42291810] és a Pesti Kalligram
Kft., 1094 Budapest, Tűzoltó u. 8. sz.
fél em. 2. Adószám: 12241273-2-43

Nyomda / Tlačiareň: Colortoys Bt., Győr.

Példányszám/Náklad: 500 db/ks

Ára / Cena: 700 Ft/ 3 EUR.

Magyarországon terjeszti

a Relay Hírlapkereskedelmi Rt.

és a regionális részvénnytársaságok.

EV 358/08 ISSN 1335-1826

Havilap, megjelenik az adott hónap

10. napjáig.

www.kalligramoz.eu

Ízisz altatója

Érzem, puha-pihe tinsced,
még pehely, nemsokára toll,
ó, Hórusz, Hórusz, Gyermekem,
fejecske, ha simogatom.

Hogy sarjadsz, növekszel – hová?
Te – maga a Szem! Ha rá
tekint a Nap, Az – megvakul!
Aludj, halld dalom, el ne aludj!

Érzem Karod mozdulatát,
s tollad suhintva meglegyint.
„Satnyácska!” – szólítanak – „Ádáz!”
Szerényen fogadd az istenit!

És hogy erőd a Teljesség!
Hald hívó szónk: „Uralkodj!”
Csak az, ki úr világokon –
e világban jövevény.

Csak játszva játssz, Gyermekem,
Te vagy az Úr, tiéd az ország!
E rend, isteni játékszered,
káosznál nagyobb lázadás!

E zavaros rend: tágasság!
Mely maga a nyílt valóság,
mind, ki tükörre vet pillantást,
halálán át látja önmagát.

A Te uralmad: rémület!
Mily rettenetes e rezdület.
Gyermek! E Gyermek! A Tudó!
Gyermek! Gyermek, te mosolygó!

Sistrumom, mi szól Neked,
a Te csörgőd, hangszered.
Homokszemen Tekinteted
piramisokat felfedez.

Egy pillanatot ezredév.
Minden épülő építmény
alapja homok. Szikla.
Nőttön-nősz, világon túlra?

Az ige misztikus erejét –
egyre hirdeti mindenki –
de a halló fül, felismeri?
ki érti, bírja érdemét.

Sólyom sikolyod, ha hallom,
s kacagó sírásod, túltesz rajtam.
Isten-leheleted, hogy óvjam,
e tüzes forma fel ne faljon.

Hogy sikolt a fecske had!
Élesül ellenséges kard –
ismétlik: „Halál rá! Vesszen!”
Neki ez, elviselhetetlen.

Nyögnek: „Csak ne uralkodna,
e Gyermek!” A síró-mosolyod!
Zendülő tétlenség az oka.
Hódolón fogadd isten-valód!

Himnusz az Etna kitörésekor

Látod a Mágus-ugrást,
a hatás: vulkán robbanás.
Égi... Rettenet velejár,
tűzőzöntől lénye tündököl.

Világalap, ha imbolyog,
ott még nem a gonosz bolyong,
ha dübörgő zaját úgy hallod,
mint konduló harangot.

Mélye: kéreg. Tudta Ő,
hisz' azon túlra vetődött –
onnan tör lángözön, földre föl.
Masszája harang formát ölt...

Nyoma veszett, de ép maradt.
Még teste sincs, semmije.
Vulkanikus a hamva,
a vére: lövellő láva.

Ha tested-lelked szinte
megremeg – ezt – észleled?
A félsz és vágy eggyé vált:
„Merre vigyen e lendület?”

Mélységen túlra vetődött,
az égre így törhetett.
Istenkeze ökölbe feszül,
csillag-közelve középre üt.

A kérgén, melynek eleme
abból való, mi hűlt való,
a vég – maga a fennálló,
a magma, úrben fortyogó.

A mélybe ugrás – szárnyalás!
Tüzelte? Hitét szegte?
Halálos volt? Csókra lelt?
Itt terem ... övé hát a vallomás.

*****

Ki merné
oly tökélyre vinni
önnönmaga
megtagadását,
hogy lenne még mersze
énné válnia?

*****

Amikor a háborúban
feltaláltak egy olyan szerkezetet,
amely megfejtheti
az ellenség által elfogott
titkosított üzeneteket –
elviselhetetlen volt az a közvetlenség,
amelynek lényegi üzenete
értelmen túli volt.

*****

M'apparecchiava a sostener la guerra

Dante dixit. Eltűrni a háborút.
De a háborús utat, a szájalom háborúját.
Vagyis: elevenen hatolok át a tereken,
oda, ahol csak a halálom után lehetek.

Még csak ez itt a béketűrés kezdete.
Az emberek közti összetűzés oka
a harci türelmetlenség, a háborúk kibúvója.

*Osservazioni di varie azioni di guerra
fatte nei tempi di Notte ...
Del silenzio notturno ...
Delle grida notturne ...*

Az ellentétek fájdalma: vajon mit mondhatott
az ifjú Párka: „Itt bújtam meg.” – vagy:
„Itt pedig megbújtam.” ...

Ezen az elven működne
az atombomba?
Teljesen átrendezték a teret.
A lépcsőzet feltárásakor kiástak

egy mundért. Az emberek közti háború
csak a háború hamisságáról szól.
Ám be kell látnom, az ifjú Párka
az „itt” szócskára helyezte a hangsúlyt.

És Andrej az éj leple alatt
kimászott az ágyából
és megleste, vajon mit írhattam:
„virágok” vagy „világok robbanása”.

Fordította: Lukács Zsolt

Miklavž Komelj (1973 – Kranj) Művészettörténész, író, költő, műfordító, esszéista és festő. A ljubljana-i Bölcsészettudományi Karon doktorált művészettörténelemből. A Szlovén Tudományos Akadémia *Arany Jel*-díjában részesült a XIV. sz.-i toszkán festészet terén végzett kiváló munkájáért. Első verseskötete 17 évesen jelent meg. Magáról így ír: „*Álmomban vagyok leginkább éber. Lehet, hogy egy mennybemenetel során ragadtattam el. Lehet, hogy az égbolt a fejemre esett. Minden csodán kívüli rettenetesen bizarr.*” A betűk fiktív birodalmában találta meg nyugalomát... Eddig 13 verseskötete jelent meg, a legutolsó 2021-ben *Lángoló könyv* (*Goreča knjiga*) címmel, az itt közölt versek is ebből a kötetből lettek kiválogatva. Ezenkívül egy regénye *Takarjon be a hó* (*Skrij me sneg* – Stanislav Lenič püspök életéről), három novelláskötete és kettő esszékötetete, valamint kettő gyermekvers kötet jelent meg. Hét szlovén irodalmi díjban részesült, ezek közül a Prešeren-díj (2008) a legjelentősebb, a legutolsó díját 2021-ben Velenje város által megrendezett *20. Lirikonfest* alkalmával a *Čašo nesmrtnosti*-díjat (*A halhatatlanság kelyhe*) nyerte el a *Lángoló könyv* című kötetéért, melynek rövidebb versei zen koanokhoz hasonlíthatók, hosszabb verseit pedig filozófia, mitológia és lélektani elmélkedések szövik át.

Lukács Zsolt (1971) Nagykanizsa

Nyamvadék

...ha tudnék beszélni, valószínűleg azt mondanám: nem akarok róla beszélni; enélkül azonban esélyem sincs a menekülésre. Veszek tehát egy mély levegőt és elkezdem a dolgot a legelejáról: kezek és lábak nélkül jöttem a világra; torzszülöttként, másként mondvá törzsszülöttként tengetem a hétköznapjaim. Borzasztóan utálok a szóvicceket, de mivel a testem, leszámítva a végtagok helyett lógó húscatszerű csonkokat, csupán a fejből, a törzsemből és a pöcsömből áll, ezért állandóan a saját bőrömön kell megtapasztalnom az emberek rosszindulatát; mindig szörnyű szóviccekkal traktálnak. Voltam már törzsvendég, törzsörmester, törzsfőnök, törzsalkodó stb.; azt hiszem, az összes velem kapcsolatos szójátékot ismerem. Ezek közül a törzsszülött volt eddig a legszellemesebb; ezért szoktam így hivatkozni magamra. A rólam szóló rosszízlésű megjegyzéseket az emberek szájáról olvasom le, mert pechemre süketnéma is vagyok. Halmozottan hátrányos a helyzetem; az én születési rendellenességeim a többszáz-millióból-egy tipikus kategóriájába tartoznak. Nem nagy ügy; mindent meg lehet szokni. Azt például viszonylag korán feldolgoztam, hogy soha senkinek nem foghatom majd meg a kezét és soha egyetlen egy embert sem fogok tudni megölelni; azon is relatíve könnyedén túltettem magam, hogy az olyan apró dolgokra is képtelen leszek, mint az éneklés, a jelbeszéd, a futás, a focizás, a főzés, a zenehallgatás, a kerti munka, a zsebhokizás, vagy esetleg valakinek a seggbe rúgása. Azt azonban mind a mai napig nagyon nehezen viselem, hogy senkit sem tudok rendesen elküldeni a picsába; bár ez így ebben a formában nem teljesen igaz. Csak azoknak tudom megmondani a magamét, akik jól olvasnak szájról: meglepődnél, mennyire kevesen képesek erre. Annak ellenére, hogy ilyenek születtem, az agyam szinte teljesen ép maradt. Az orvosaim szerint átlag feletti intelligenciahányadossal, remek logikával és kifinomult humorérzékkel rendelkezem. Kimondottan jók a szellemi adottságaim, de ahogy mondani szokás: kenhetem a hajamra őket. Már mint kenhetném a hajamra, ha lennének kezeim és képesek lennének bármit is rendesen a hajamra kenni... Most bizonyára azt kérdezed, hogy ilyen hulladék genetikai állománnyal, mégis hogy az istenbe tudom megírni ezt a szöveget? A válasz pofonegyszerű: a számmal. Amint Manyika, az elmebeteg gyámom, elmegy itthonról, és hála-a-jó-istennek néha napokra el szokott tűnni, szin-

te azonnal bekapok egy tollat, erősen ráharapok és írogatni kezdek. Nem volt egyszerű megszokni, de megéri: ennek a tevékenységemnek köszönhetem, hogy még nem bolondultam meg teljesen. Ennek köszönhetem, hogy még mindig hiszek a dolgok megváltoztathatóságában. Jól látod: csak és kizárólag vécépapírra írhatok; Manyika ugyanis teljesen paranoiás. Mivel egyáltalán nem látja el a gyámságból adódó feladatait és mivel szinte hobbijává vált az én állandó megalázásom, ezért folyamatosan attól parázik, hogy valahogy összehozok egy panaszlevelet, amiben beszámolok mindenről, ami ebben a házban történik; attól pedig egyenesen retteg, hogy a megírt dokumentumot valamilyen formában eljuttatom a hatóságokhoz. Ezért ha hosszabb időre távozik, mindig elrakja előlem az összes olyan papírt, amire elvileg írhatnék. Persze sokkal logikusabb lenne, ha mondjuk rá az íróeszközöket tenné el, de ő már csak ilyen: a hülyeségért egyáltalán nem kell a szomszédba mennie; sőt amilyen bolond, gyakran még új tollakat is vásárol anélkül, hogy feltűnne neki a régi írószerek teljes kihasználtsága. A parája miatt papírokból viszont csupán annyit tesz számomra elérhetővé, ami a seggem kitörléséhez feltétlenül szükséges. Apropos seggtörlés. Sokat elárul kettőnk kapcsolatáról az, hogy ahhoz képest, hogy évek óta ő a törvényes gyámom és egy rakat pénzt bezsebel azért, mert úgymond „vigyáz rám”, még soha nem törölte ki a fenekemet. Meg ne kérdezd, hogy a kéz- és láb nélküli emberek hogyan végzik el a gyám segítségével nélkül a nagydolgukat és az utána történő tisztálkodást. Kacifántos. A praktikákat azt hiszem, meg kell tartanom magamnak: akkor sem beszélnek róla, ha tudnék beszélni. De a zuhanyzást, a fürdést és a fogmosást is mindig egyedül kell megoldanom; Manyikának eszébe sem jut, hogy esetleg segíthetne... Ma már azonban nem várok el semmi ilyesmit tőle; örülök, ha egyáltalán enni ad. Az evés nálunk úgy zajlik, hogy Manyika, általában naponta kétszer, zabot szór az étkeztetésemre szolgáló kutyatálba, ezután pedig leönti azt hidegvízzel, hogy megóvjon a teljes kiszáradástól. Zabos víz vagy vizes zab, ez a menü évek óta; meg néha kapok egy kis C vitamint is, hogy ne menjen tönkre teljesen az immunrendszerem. Ami a kajabevitelt illeti, azt hiszem, meglehetősen update életmódot folytatok... Ha pedig Manyika hosszabb időre megy el, ugyanez a diétás étrend kerül terítékre: itthon hagy egy karton vizet és némi zabot. Persze a vizespalackoknak általában szándékosan „elfelejti” lecsavarni a kupakját; de én túljárok az eszén: mindig kinyitom valahogy; megvannak rá a praktikáim. Túlzás lenne azonban azt állítani, hogy az említett zabos vízen vagy vizes zabon kívül nem eszem semmi mást; tudom, hogy csúnya dolog, de amikor Manyika nincs itthon vagy alszik, akkor általában lopni szoktam a hűtőből. Ha viszont túl sok mindent tulajdonítok el és ezt ő észreveszi, gyorsan felírja az esetet a mobiljába és ha legközelebb megy el, nem hagy itthon semmit; ez a büntetés. Gyakran akkor is büntet, ha semmi oka nincs rá. Az étel és ital napokra történő megvonásán kívül persze vannak más szankciói is; például a lámpás dolog, vagy a „Tizpi” nevű játék... Manyika, ha úgy érzi, valami rosszat teszek, vagy bármi gyanúsat észlel velem kapcsolatban, fogja magát és még mielőtt elhúzna itthonról, mindenhol a lakásban felkapcsolja a villanyt és egyszerűen csak úgy hagyja. Napokra. De előbb berakja az összes székét és minden olyan egyéb ülőalkalmatosságot, illetve tárgyat a spájzba, amire esetleg ráállhatnék, majd természetesen kulcsra is zárja azokat, nehogy véletlenül legyen esélyem odatolni valamit és leoltani a fényeket: inkább fizet sokkal több rezsit, csak azért, hogy nekem kellemetlenségeket okozzon. Ilyenkor, ha szándékosan „úgy felejt” a világítást, éjszaka mindig bemászok az asztal alá, hogy ne süsse ki az agyamat a fény; lámpa mellett azonban szín-

te lehetetlen aludni. A szemeim egyszerűen képtelenek megszokni a világítást; ha ez megtörténik, mindig nappal próbálok meg szundítani egy kicsit. Télen a korai sötétedésnek köszönhetően persze lényegesen jobban rácseszek, mert a dél előtti alvás miatt totálisan felborul a bioritmusom. Simán előfordul tehát, hogy napokig nem eszem és gyakran az is megesik, hogy éjszakánként nem alszom. Ami azonban még szintén Manyika indokolatlan büntetési módszerei közé tartozik, az nem más, mint a már említett „Tizpi” nevű játék. A „Tizpit” Manyika általában a kúrópartnereivel és a barátnőivel együtt játssza ellenem: a dolog mindig úgy kezdődik, hogy bevisznek a nagyszobába, becukják az ajtaját, és akkor én már tudom, mi következik: „a feje tíz pontot ér!” olvasható le Manyika szájáról, és ezután akármelyik tárgygal, ami épp hirtelen a kezükbe kerül, a vendégeivel együtt elkezdenek engem dobálni. Én meg menekülök, amerre látok; előfordult, hogy órákig ezt játszották. De persze megesett már az is, hogy Manyika csak egyedül gyakorolgatott; jó kis esti program: megdobálni egy magamfajta szerencsétlent. Az elmúlt évek alatt a „Tizpinek” köszönhetően repült már hozzám pohár, csésze, könyv, hamutartó, kávéfőző, toll, tányér, ceruza, kulacs, hangfal, édes-ség, távirányító stb., minden, ami hirtelen a kezükbe vagy a kezébe került. A „Tizpitől” eddig tört ki fogam, repedt fel szemöldököm, szenvedtem kisebb koponyatörést, agyrázkódást, vesztettem el az eszméletemet és sok egyéb olyan sérülésem lett, amit csak el tudsz képzelni; nem egyszer majdnem kiütötték a szememet is. Orvoshoz persze nem mehetek; az ki van zárva. Manyika nem engedne. De korántsem akkora ügy; mindent meg lehet szokni... A másik dolog, amit a félig-meddig rendszeres étkeztetésem kivül Manyika még megtesz értem az az, hogy körülbelül évente egyszer levágja a hajamat, amit főleg azért csinál, mert borasztóan szarul nézek ki hosszú séróval. Az évi hajvágással tehát nem nekem akar jót tenni; csak és kizárólag saját magát óvja a folyamatos szörnyülködéstől. Most jogosan kérdezhetnéd, hogy a szociális osztály miért nem tesz valamit az ügyem érdekében, de én sem tudom a választ. Fogalmam sincs; ahelyett, hogy ellenőrizni járnának, csak küldik a pénzt. Tonnaszámba. Szerencsére nem tudom, Manyika fillérekre pontosan mennyit kap a gyámságomért, de valószínűleg nagyon-nagyon kiakadnék, ha kiderülne az igazság a piszkos anyagiakról. Emlékszem azonban, hogy pár éve egyszer nekünk kellett elmennünk a szociális osztályra, és az is megvan, hogy még az út előtt kiterveltem, mit fogok tenni és mondani, de a dolog valahogy megghiúsult. Elképzelésem sincs, mi történhetett; Manyika szerint úgy vigyorgtam az osztályon, mint a vadalma. Természetesen senki sem gyanakodott; csak itthon döbbsentem rá, hogy a tervemnek annyi lett. Még azt is el tudom képzelni, hogy a gyámom az utazás előtt valamit belekevert az ételembe... De térjünk csak vissza az ügyes-bajos dolgaimhoz. Így, hogy budipapírra írogatok, Manyika a panaszlevelek miatt egyáltalán nem aggódik. Régebben volt már rá példa, hogy egyszer-egyszer kérdőre vont, szóvá tette, hogy amíg nem tartózkodott itthon, feltűnően sok vécepapír fogyott el, de mindig azt válaszoltam, hogy elcsaptam a gyomromat. „Megárt-hatott a sok C vitamin”, tátoztam neki és ő elhitte. Bizonyára eszébe sem jut, hogy ilyesmit csinálnék; klozettpapírra írni szájjal ugyanis borzasztóan körülményes: el sem hinnéd, mi mindenre kell odafigyelnem. Először is az a legfontosabb, hogy írás előtt stabilizáljam a letépett papírdarabkákat. A dolog úgy zajlik, hogy a csonkjaim segítségével általában rátolok egy súlyosabb tárgyat a cetli szélére, és csak utána kezdem el a munkát. A stabilizálás mellett, amint láthatod, fontos még, hogy a fecniket meg kell számoznom, mert ha a „művem” esetleg eljutna valakihez, akkor a megtalálónak tud-

nia kell, hogy melyik rész után mi következik. Releváns tény továbbá, hogy használatkor a cédulákra a tollat mindig optimális erővel kell rányomni: ha túl erősen csinálom, a papírdarabka könnyen elszakadhat, ha pedig túl gyengén, a szöveg szinte teljesen láthatatlan lesz. Mindemellett pedig szem előtt kell tartani azt is, hogy lehetőleg ne tintás tollal dolgozzak; a vécepapír ugyanis könnyedén összemaszatolódik. Az írószerek közül viszont sajnos ritkán válogathatok, mert a tollvásárlás-dolog teljesen Manyikától függ: ha épp vesz íróeszközt, akkor lesz mivel dolgoznom, ha pedig hetekig nem költ ilyesmire, akkor cseszhetem. Néha, ha nagyon fogy a készlet, megpróbálom őt manipulálni, vagy legalábbis rávezetni arra, hogy fontos lenne frissítenie a tollkészletet, mert az írószerek minden háztartás alapfelszerelése közé kellene, hogy tartozzanak, de konkrétan nem „szólhatok” neki erről, mert még gyanakodni kezdene... Végül pedig írásnál arra is ügyelnem kell, hogy a letépett fecniknek semmilyen formában sem szabad nedves felületekkel érintkezniük; korábban például gyakran előfordult, hogy munka közben a számban lévő toll miatt a nyálam rácspegett az irományra. Amennyiben ez megtörténik, vagy egyéb más szerkesztési hibákat követek el, szó szerint lehúzhatom az egészet a vécén. És ez most nem vicc: természetesen mindig a budin keresztül semmisítem meg azt a papírdarabot, amin elrontok valamit vagy átszerkesztek; ez által óvom meg magam a Manyikával való konfliktustól. Neki ugyanis a sasszemei miatt egész biztosan feltűnnének a szemetesben elhelyezett vécepapír-irományok. A körülmények tehát korántsem ideálisak; hónapokig tart, amíg lassú munkával összehozok egy vállalható oldalt és itt még nem beszéltem az írás következtében a nyakamban lévő folyamatos izomlázról, továbbá az állandó tollharapás miatt létrejött gyakori szájfájásról és ínnyugulásról. Jobban belegondolva van azonban némi ironia abban, hogy budipapírra pingálom a hülyeségeimet; így legalább az én „műveimmel” szó szerint is meg tudod csinálni azt, amit a legtöbb kortárs író szövegeivel átvitt értelemben: kitörölheted a segged velük. De csupán ez a dolog éltet; mármint nem a seggtörés, hanem a szövegyártás... Viszont, ha egy részletet jónak ítélek meg, akkor előbb ellenőrzöm felül a számozást, ezt követően pedig alulra rajzolok egy bekeretezett kis pipát, jelezve, hogy már nem nyúlok hozzá többé; majd pedig folytatom a munkát. A teljes műveletnek úgy vetek véget, hogy becsúsztatom a papírkát a nagyszobában lévő szőnyeg alá. Ennyi. Szerencsémre Manyika elképesztően rendetlen; évek óta nem takarít: csakis kizárólag ezért tudok maradéktalanul bízni abban, hogy soha nem fogja megtalálni az életművem. Viszont nagyon-nagyon örülnék, ha valaki más megtalálná. Mondjuk egy szomszéd. Vagy egy barát. Esetleg egy ingatlanos. Bárki. Egy ismeretlen, lehetőleg kedves személy, akit Manyika engedne be a lakásba, majd pedig a gyámom berúgna, elaludna, esetleg rosszul lenne, elvesztené az eszméletét és amíg mi kihívánk az idegennel a mentőket, addig a jötevőmnek gyorsan meg tudnám mutatni a gyámommal eltöltött éveim legdurvább epizódjait; ezeket ugyanis már jó előre megírtam és bekészítettem. Ha bármi történne, az említett durva történeteket taglaló papírkák találhatóak a legközelebb a szőnyeg széléhez; mondanám, hogy ezek a fecnik azok, amelyek leginkább kéznél vannak, de hazudnék: egy vétagok nélkül élő embernek ugyanis semmi sincs igazán kéznél... Az idegen, az én csodálatos megmentőm az említett irományokból rögtön megismerhetné a legkegyetlenebb részeket; látná, hogy az elmúlt évek során Manyika és az alkalmi kúrópartnerei miket tettek velem. Felháborodna az olvasottakon; azonnal felhívna a rendőroket és jöhetne végre a jól megérdemelt elszámoltatás. Istenem, de csodálatos is lenne... Tudom, mind-

ez csupán egy irreális képzelgés, de hinnem kell benne: mást nem igazán tudok tenni. Egyébként az elmúlt évek kitarató munkájával komplett budipapíriromány-gyűjteményt hoztam össze: szinte teljes vécépapírgyár van a szőnyeg alatti részek alá rejtve és elsimítva, hogy ne látszódjon. Ez tehát a panaszlevél; az én igazi panaszlevelem. Mindössze az a dolog zavar az egészben, hogy valószínűleg soha nem olvashatja el senki; de nem nagy ügy. Így jártam. Vannak ennél sokkal súlyosabb problémáim is. Például Manyika, aki mostanában a fejébe vette, hogy valamiben bizonyára már megint sántikálok. Sántikálok... Azt hiszem, nem ez a legideálisabb kifejezés a jelenlegi tevékenységemre, bár szó se róla, egész jól írja körül a mindennapjaimat... De térjünk csak vissza a lényegre. Teljesen biztos vagyok abban, hogy Manyika azt gondolja: meg akarom ölni magam. Nem állítom, hogy sohasem foglalkoztam az öngyilkosság gondolatával, sőt már volt egy afféle „balul elsült” kísérletem is, de ha tehetném, vagy ha választani lehetne, akkor kettőnk közül inkább őt ölném meg; vagy előbb őt, aztán magamat. Nem különösebben vagyok én egy szuicid alkat; de ha egyszer egy másodpercre is ki-nőnének a kezeim, esküszöm, hogy azonnal megfojtanám. Viszont sokkal jobban örülnék, ha a nemlétező végtagjaimat sem kellene összemocskolnom vele; a legideálisabb az lenne, ha mondjuk rá elbaszná őt egy kamion. Félreértés ne essék: ilyenkor nem feltétlenül egy negyventonnás, hatalmas gépjárműre gondolok, teljesen elégedett lennék én egy tíz, tizenöt vagy húsztonnás icipici teherautócskával is. Bárcsak ez történne; bárcsak így történne... Ha most lennének kezeim, keresztet vetnék, ha pedig tudnék beszélni, egészen biztosan elmondanék egy Miatyánkot. Szóval nem ragaszkodom feltétlenül az öngyilkossághoz; amit viszont ez a nő a fejébe vesz, attól mindenkit óvjon meg a jóisten. Ha azt gondolja, hogy meg akarom ölni magam, akkor meg akarom ölni magam. Kész. Slussz-passz. Nincs apelláta. Természetesen Manyika azonban nem az én életemet félti, sokkal inkább parázik attól, hogy elveszik tőle azt a rakat támogatást, amit a rólam való „gondoskodásnak” köszönhetően kap. Tudja jól, hogy a halállommal teljesen tönkre menne az egész egzisztenciája; Manyika ugyanis mindenre tökéletesen alkalmatlan. A végzettsége alapján egy lúzer bölcsész. Nem több. Esztéta. Fogadj meg egy jó tanácsot: óvakodj az esztétáktól! Nekem hidd el, hogy a látszat ellenére nagyon-nagyon veszélyesek, gyávák és mindemellett még kimondottan összetartóak is; én nap mint nap a saját bőrömön tapasztalatom meg azt, hogy nincs náluk alantasabb, perverzebb és paranoiásabb embertípus... Az öngyilkosságomtól való parájának köszönhetően Manyika az elmúlt időszakban szinte mindenben ellehetetlenített. Először is elvágta az összes külvilághoz kapcsolódó lehetőségemet, ami abban nyilvánul meg, hogy nem enged ki a lakásból és természetesen nem fogadhatok látogatókat sem; utóbbi persze korántsem ráz meg annyira: nem gondolnám, hogy sokan akarnának házibulit vagy traccspartit csapni egy süketnéma nyomorékkal... De ezen kívül más, egyéb beteges intézkedéseket is tett: elrakta például a lefolyódugókat, a szűrőeszközöket, a tablettákat, a mosószeret stb., majd golyóálló, nehezen nyitható-csukható ablakokat szereltetett fel és még a konnektorokat is eltömítette. Az itt felsorolt tárgyak és anyagok segítségével pedig nincs más lehetőség arra, hogy normális körülmények között megöljem magam; nekem elhíheded: elég sok időm volt agyalni a problémán. Maximum úgy vethetnék még véget az életemnek, ha addig verném a fejemet a falba, amíg meg nem halok, esetleg valahogy befojtanám magam a vécébe, éhségstrájkba kezdenék, vagy pedig kiszáradnék, de a halál ilyen formáit még én sem kívánhatom magamnak. És ami a leginkább frusztráló: Manyika a rö-

eszméje miatt egyre ritkábban jár el itthonról; mostanában folyamatosan szemmel tart. Mindig itt látbatlankodik körülöttem, bár azt hiszem, ez a szó sokkal inkább az én életemet jellemzi... Egyébként Manyikával a közös történetünk úgy kezdődött, hogy ő fiatalon nagyon-nagyon csinos volt és jó szokásához híven már akkor sem igazán szeretett dolgozni. A szomszédunkban lakott, viszonylag gyakran találkoztunk és hosszas kutatómunkával kiderítette, hogy egy ilyen ember gyámságáért, mint amilyen én vagyok, elég jól fizetnek; ezért elhatározta hát, hogy a közelembbe férkőzik. Nem volt nehéz dolga. Ott lakott mellettem, tudta, senkinek nem kellemes, beleértve az öregedő szüleimet, és azzal is tökéletesen tisztában volt, hogy túlságosan dögös: egy magamfajta véglény pedig egészen biztosan nem fogja visszautasítani a közeledését. Ha pedig végre a gyámommá válik, akkor jönni fog a pénz; ráadásul még abban is biztos lehetett, hogy én aztán nem fogok panaszkodni. Egész egyszerűen azért nem, mert képtelen vagyok rá. A tervét úgy kezdte, hogy mindig beszélgetést kezdeményezett velem, hiszen egész jól tudott szájról olvasni, majd flörtöltünk és emlékszem, néha finom süteményeket hozott ki az udvarra; csak nekem. Senki másnak. Azt hiszem, akkoriban beleszerettem. Amikor csak megláttam, repdestem a boldogságtól. Naiv, gyenge ember voltam, aki bedőlt a tökéletes csalinak. Azután pedig meghaltak a szüleim; szinte egyszerre. Véglgyengülésben. De erről ennyit: ha tudnék beszélni, sem nagyon tudnék róluk többet beszélni. Teljesen nyilvánvaló volt, ki lesz a gyámom. A dolog a két temetés után csodálatosnak tűnt: az öregecske szüleim helyett egy ilyen gyönyörű, huszonéves nő fog rám vigyázni, ő fog nekem enni adni, ő fog engem mosdatni, mindennap láthatom, lehet olykor meztelenül is. De persze tévedtem; életem legnagyobb baklövését követtem el akkor, amikor a számmal aláírtam a gyámságról szóló dokumentumot. Amint megszülettek a papírok, Manyika rögtön örömben úszott; kicsípette magát és házibulit csapott: persze nem engem ünnepejt. Annak örült, hogy szinte munka nélkül fog pénzt keresni; elérte hát, amit akart. Azt vártam, hogy az első bulin bemutat a barátainak és összejön velem, de a kedvessége azonnal elmúlt; az aláírt papírok után egy teljesen más embert láttam magam előtt. Már azon a bizonyos legelső bulin ignorált és még aztnap este lefeküdt valakivel. Azóta is csak ezt csinálja: ha itthon van, szinte mindig csak baszik. És általában esztétákat, irodalmárokat vagy filozófusokat hoz haza; tudom, mert látom rajtuk, hogy mind-mind semmirekellők... Mondhatnád, hogy süketnémaként nem kellene, hogy zavarjon, ha dugnak, simán átmehetnek egy másik szobába és kész, úgyse hallok semmit, de nem tehetem: voltak ugyanis olyan kattant barátai, akik arra izgultak fel, ha néztem őket, miközben együtt voltak. És ezért muszáj volt néznom őket... Bevittek a hálószobába, becsukták az ajtót, leültettek, odakötöztek a székhez, felragasztották a szemem, bekötötték a szám és figyelmem kellett azt, amit épp csinálnak az ágyban. Ez rengetegszer előfordult; eleinte még zavart, sírni tudtam volna a megaláztatástól, de rövid idő után már olyannyira megszoktam, hogy csak jeleztek nekem és én automatikusan mentem is be hozzájuk ingyen pornót nézni... Amúgy azt tudtad, hogy a bölcsészek nagyon furcsán kéfélnek? Nem a teljesítménnyel, az intimitással, a pózokkal vagy az elélezéssel van a gond, sokkal inkább az az érdekes bennük, hogy végképp nem borotválkoznak alul és nyögések helyett aktus közben olyan szófordulatokat mondanak egymásnak, amiket én személy szerint nagyon nehezen tudok értelmezni; állandóan ilyesmiket sugdostak, minthogy: olyan „irreleváns vagy, bébi”! Amire azt a választ olvastam le, hogy neked meg tök plauzabilis a popsid!” De azt is sikerült elcsípnem, amikor az egyik

a másíknak a következóket tátoyta: „Ez az, csinálđ még te kis önreflexív!” Ezt többször is mondták már egymásnak, hogy „csinálđ még te kis önreflexív!” Bár számomra a legínkább megfoghatatlan kifejezés, ami kettejük között az aktus ideje alatt elhangzott, azt a kúrópartnerere súyta Manyikának és a következó volt: „szopszmodern”; a mai napig nem tudom, mit jelent pontosan az, hogy „szopszmodern...” De dugás közben ezeken kívül elhangoztak más dolgok is; például nevek. A következóket sikerült kijegyzetelnem: Mísel Fukó, Ferdinand de Fasször, Zsán Pól Szard le, Martin Hejdegger, Zserald Zsanett, Maurisz Merló Ponti és bónuszként valami Kirkegáár...Többre nem emlékszem. Nekem ugyanis fogalmam síncs, kik ók; én ezekről az emberekről még soha életemben nem hallottam... Ha már azonban a szexről van szó: a legdurvább és a legundorítóbb eset az volt, amikor Manyika valamelyik expasija egyszer megpróbált megerószakolni... Ittak, dugtak, amit természetesen ugyancsak végig kellett nézmem, majd elmentek aludni. Manyika beteges faszija pedig az éjszaka kellős közepén felkelt, úgy tett, mintha hugyozni menne, átjött a szobámba, hajon fogva beráncigált a vécébe és olyat akart tenni velem, amit soha semmilyen körülmények között sem szabadna tenni senkivel... Pechére azonban először a számom keresztül szeretett volna magának örömet okozni, én viszont úgy megharaptam, hogy azonnal felordított. Valószínűleg nem gondolta volna, hogy ennyire erősek a fogaim. A férfi a harapás után elordította magát és a hangra persze bejött Manyika is. A gyámomnak a vécében rendkívül durva látvány tárult a szeme elé: állt a partnere egyszál semmiben, fájdalomtól eltorzult arccal és a farkából patakokban ömlött a vér. A fickónak azonban, még így hatalmas kínok közepette is, volt pofája azt hazudni Manyikának, hogy én mentem utána a vécére és én támadtam meg; hiába tagadtam amennyire csak lehetett, a gyámom egyértelműen neki hitt. Emlékszem, akkor és ott nagyon megverték: meghúzták a hajam, kiütötték a fogaim, eltörték a bordáimat, kék és zöld foltokkal voltam tele és az eset után a magánéletemben is rettenetes időszak következett: Manyika napokra bezárt a sötét spájzba, és hosszú ideig nem kaptam sem enni, sem pedig inni. A férfi azonban hála istennek nem jött többé; ennek egyszerű oka volt: ha szeretett volna se igazán tudott volna újra erőszakoskodni, mert két héttel az ominózus eset után bedarálta ót egy szalmabálázó gép... Órákig szenvedett; hatalmas kínok között halt meg. Mivel gyakran nézek tükörbe, ezért nem akarom azt hinni, hogy létezik az isteni igazságszolgáltatás, de ha valamelyik geciláda seggfej rettenetesen rábaszik, örömmel dörszölném össze a nem létező tenyereimet. A gyámomnak volt egy olyan fickója is, aki nagyon durván átvért és megalázott; emlékszem, vele eleinte egész jól elbeszélgettünk, a többi kúrópartnerével ellentétben ugyanis ez a főszer jól olvasott szájról. És azon az estén megtörtént a csoda: behívott magukhoz iszogatni, amibe Manyika is beleegyezett; nem azt kellett nézmem, ahogy dugnak, ez fel sem merült, egyszerűen csak emberi módon beszélgettünk. Hármásban. Emlékszem, még sakkozunk is. Amikor a játékban én következtem, tátoytam, hova tegyék a bábut és ók odatették. Talán mióta itt lakom, először egy darabig igazán jól éreztem magam; mindketten kimondottan kedvesek voltak, és én naiv hittem nekik... A legváratlanabb pillanatban, amikor már eléggé kóvályogtam az alkoholtól, kimentek a lépcsóházba és egy hatalmas rácsos ajtókkal rendelkező fémdobozban behozták azt a nagyra nőtt büdös borzot, amit feltételezhetően miattam vásároltak meg, ezután elkaptak, beraktak hozzá, becsukták a doboz ajtaját, majd azon kezdtek el szórakozni, hogy nem tudok kijönni. Szegény állat annyira megijedt, hogy elfingotta magát, rám ugrott, ledöntött

és megpróbált megharapni. Valósággal birkóztam vele. Akkor épp nagyon hosszú volt a hajam, borzasztóan szarul néztem ki és tisztán megvan, amint küzdés közben az olvastam le Manyika szájáról, hogy nézd már a kis torzonborz, mennyire harcol az életéért; a seggfej párja pedig, emlékszem, erre a következőket reagálta: „szerintem most sokkal inkább törzsön borz, mint torzonborz”; ezen mindketten nagyon jól röhögtek. De Manyika, hallva a rettenetes szóviccet, a dologra rátett még egy lapáttal és szinte sírva a nevetéstől azzal egészítette ki a poént, hogy ez már nem törzsön borz, hanem torzón borz... A helyzet mindkettőjük számára rendkívül szórakoztató volt, és az állat ijedtében többször is elfingotta magát, én meg képtelen voltam kimenekülni a hatalmas fémdobozból. Pedig minden olyan jól indult: egyik pillanatban még nyugodtan iszogattam, a másikban meg már bent vagyok egy bűdös borz mellett és küzdök az életemért... Egyébként fogalmam sincs, mostanában mi van Manyikával, valahogy nagyon keveset jár el itthonról; nem nagyon tudok alkalmat találni arra, hogy írjak és nagyon gyakran fáj a fejem és eléggé aluszékony is vagyok. Néha teljes napokat...

• • •

A nevem Prof. Dr. Kovács Péter PhD., és a Nagyhugyosi Egyetem Irodalom és Esztétika Tanszék pedagógusa vagyok. Kutatási területem a posztmodern irodalom és a heideggeri filozófia kapcsolata, de publikációim jelentek már meg Michel Foucault, Ferdinand de Saussure, Jean Paul Sartre, Gérard Genette, továbbá Søren Kierkegaard munkásságáról is. Úgy érzem, tartozom egy vallomással: szemtanúja voltam annak a szörnyű tragédiának, amelyben a kolléganőm, Dr. Mgr. Kardos Matild PhD., a Nagyhugyosi Egyetem Irodalom és Esztétika Tanszékének külsős hangulatkutatója és a posztmodern irodalom kortárs relevanciájának kiemelkedő szakértője gyámoltjával, a vétagok nélkül és süketnémaként született Retek Gáborral együtt sajnálatos módon szörnyethaltak. Itt és most megesküszöm, hogy természetesen az igazat és csakis az igazat írom. Ugyanazokat az információkat szeretném papírra vetni, amelyet a hosszú kihallgatások során a rendőrségen is elmondtam és amelynek a végkifejletét a hatóságok egyszerűen csak „örült és felfoghatatlan” elméletnek tartottak. A balesettel kapcsolatos legfontosabb tény az, hogy eskü alatt vallom: nem én öltem meg őket, egyikőjük haláláért sem vállalok felelősséget, és egyikőjüknek sem okoztam sem fizikai, sem pedig lelki sérüléseket. Azt, hogy nem én vagyok a gyilkos, a hazugságvizsgálat negatív eredménye mellett az is igazolja, hogy az áldozatokon nem találtak tőlem sem DNS-t, sem pedig újlényomatot, továbbá az is az én ártatlanságom mellett szól, hogy sokkos állapotban ugyan, de én hívtam ki a rendőrséget és a már említett vallomásokban nem találtak semmiféle logikai ellentmondást, leszámítva az események végkifejletét, amelyet a rendőrök a fent említett jelzőkkel illettek. Bár hosszú időbe telt, de tisztáztam magam és úgy gondolom, teljesen jogosan mentettek fel a bűnösség vádjá alól. A rendőrség azt állítja, hogy a tragédia estéjén Matildon, Gáboron és rajtam kívül feltételezhetően lehetett ott egy negyedik személy is: maga az elkövető. Véleményük szerint ez a negyedik, DNS-nyomokat ugyan maga után nem hagyó ismeretlen ölte meg mindkettőjüket úgy, hogy engem valamiért életben hagyott, és akit az engem ért sokkhatás miatt egész egyszerűen kizárt a tudatom. Arra alapozzák a negyedik személy teóriáját, hogy Matild holttestének nyakán – a fojtás erejéből adódóan – egy fizikailag kimonodottan erős, feltételezhetően férfi elkövető újlényomatai voltak, amelyek sem az enyém-

mel, sem a Matildéval nem egyeztek meg, Gáborról pedig tudjuk, hogy sohasem rendelkezett ujjlenyomattal. Nem mellesleg ugyanezeket az ujjlenyomatokat találták meg az ablak fogantyúján is, azaz feltételezhetően ez a valaki, aki megölte Matildot, nyitotta ki az ablakot és lökte ki onnan Gábort, véget vetve ezzel a férfi életének. Én, bár az ügyet évekkel ezelőtt lezárták, a mai napig vitatom a negyedik személy elméletét, hiszen ott voltam a helyszínen és nem láttam rajtunk, azaz hármunkon kívül senki mást...

Tudom, hogy értelmetlennek fog hangzani, de eskü alatt vallom, hogy én tudom, ki ölte meg a kolléganőmet, Kardos Matildot. A gyámoltja, Retek Gábor volt a tettes. Bármilyen furcsának tűnik: a férfi úgy végzett a gyámjával, az én szeretetre méltó kolléganőmmel, hogy megfojtotta. Persze tisztában vagyok azzal a korántsem irreleváns ténnyel, hogy ez a tett alapvetően a lehetetlenség kategóriájába sorolható, hiszen Retek Gábor halmozottan hátrányos helyzetűként végtagok nélkül jött a világra, de bármit is mondanak a pletykák és a hatóságok, én csak és kizárólag ugyanazt tudom állítani: Retek Gábor dühében végtagokat növesztett és megfojtotta Kardos Matildot; az eset után pedig kinyitotta a rendkívül nehezen nyitható-zárható ablakot, még ha jól emlékszem rövid ideig vacakolt is vele, és öngyilkosságot követett el. Ezt az állításmat az is bizonyítja, hogy a nő holttestén csak és kizárólag Gábor DNS-ét találták meg, ami a hatóságok szerint minden kétséget kizáróan azzal magyarázható, hogy évek óta egy háztartásban élnek és a nő holttestén megtalált, Gábortól származó nyomok nem az áldozat védekező magatartására utaltak. Nehezen tudom megmagyarázni, hogy hogyan és miért, illetve tudom, hogy az, amit írok egyáltalán nem plauzabilis, de a zuhanás után vagy a földet érést követően Retek Gábor feltételezhetően újra elvesztette vagy „visszavarázsolta” a végtagjait, mert a holttestén már nyomai sem voltak a hatalmas izmos kezeknek és lábaknak. Az öngyilkosság egy neve elhallgatását kérő szemtanúja ugyancsak az én igazamat támasztja alá, mivel az említett tanú eskü alatt állítja, hogy az eset megtörténtekor éppen az erkélyen dohányzott és bármennyire is rémült meg, egy kézzel és lábbal rendelkező „teljesen normális, kimondottan erős fizikumú férfialakot” látott kizuhanni az ablakból...

A tragikus esemény úgy kezdődött, hogy a kolléganőm megkérdezte tőlem, hogy lenne-e kedvem megviccelni Gábort, a gyámoltját, akiről már eléggé sokszor beszéltem, sőt évekkel ezelőtt egyszer-kétszer személyesen is találkoztam vele, de erre már a férfi valószínűleg nem emlékezhetett. Őszinte leszek: Matild nem sok jót mondott nekem Gáborról, és a személyes benyomásaim sem voltak különösebben pozitívak vele kapcsolatban. Matild azt állította, hogy a férfi folyamatosan ételt lop a hűtőből, állandóan melankolikus és depressziós hangulatban van, mindig meg akarja nézni, amikor szeretkezik valakivel, soha semmivel nem elégedett és a nő azt is gyakran állította, hogy Gábor az oka annak, hogy neki, mint fiatalasszonynak nincs sem privát élete, sem pedig intimszférája. A vallomások egy részét én is tudom igazolni, hiszen korábban közelebbi viszonyban voltam Matilddal és Gábor többször meglesett minket, amikor együtt voltunk. Mindezt azért tette, mert meg akart lesni minket szeretkezés közben... Próbáltuk kizárni őt a szobából, de kaparta a falat és fejével ütögette a hálószoba ajtaját azért, hogy bejöhessen. Nem tudtuk mit tenni, beengedtük...

Matild azt is megemléltette, hogy a „nyamvadék” – sokszor nevezte így Gábort – már egyszer szeretett volna öngyilkosságot is elkövetni, mégpedig úgy, hogy ki akart ugrani az ablakon, de ez „balul sült el”, továbbá a kolléganőm hozzátette, hogy a férfi hosszú évek óta komoly, megfeszített munkával vécépapírra ír panaszlevelet, ahol undorí-

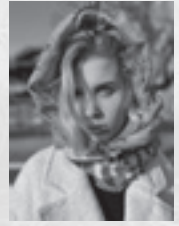
tó hazugságokat állít és aminek időközben már valahol a végén járhat, és ebben kelle- ne kettőnknek öt megakadályoznunk; de ezt csak akkor tegyük, állította, amikor már szinte teljesen befejezi a kéziratot, mert akkor sokkal kellemesebb élmény lesz meg- viccelni őt, és lényegesen jobban fog hatni az, ha elmondjuk neki az erkölcsi tanul- ságokat. Kedves kollégánóm annak a történetét is megosztotta velem, hogy úgy vet- te észre a panaszlevél írását, hogy feltűntek neki a tollakon lévő harapásnyomok, to- vábbá e mellett az írószerekben lévő tinta és vécepapír gyors fogyása keltette fel benne leginkább a gyanút. Matild rövid idő alatt kiderítette, hogy a gyámoltja minden tele- írt vécepapírfecnit a szőnyeg alá rejt. Gábornak erről ugyanakkor egy szót sem szólt, sőt egyenesen azt szerette volna, ha a férfi sikeresen be tudja fejezni a szöveget. „Ad- dig sem idegesít, ameddig írogat”, ezt szokta mondogatni. Ha pedig látta, hogy fogy- nak az írószerek, tollakat is vásárolt, hogy Gábor végig nyugodt maradjon és ne sejt- sen semmit. Megemlítette azt is, hogy néha, ha tudni akarja, mennyire halad jól a „kis nyamvadék a koholmányokkal és a hazugságokkal” simán elaltatja őt, mégpedig úgy, hogy altatót kever az ételébe és miután Gábor lefekszik, megnézi a szőnyeg alá rejtett papírfecniket; elolvastatja az ott leírtakat, és utána pontosan ugyanúgy rakja vissza az írományokat, ahogy voltak. Matild állította: Gábornak egész biztosan nem tűnik fel, hogy rajta kívül más is olvashatja a „kitalált ocsmányságokkal teli” kéziratot.

Megboldogult kollégánóm tehát az kérte, vicceljük meg Gábort. Először is azt sze- rette volna, hogy amennyire csak tudom, változtassam meg a külsőmet, hogy a fér- fi véletlenül se ismerjen fel, és öltözzek be villanyszerelőnek vagy bárminek, ami csak eszembe jut. Ő pedig beenged a házba, és pár percen belül elkezd ájulást színlelni és úgy fog tenni, mint aki elveszti az eszméletét. Matild ugyanis azt feltételezte, hogy ha ez a dolog beválik és hiteles lesz, akkor Gábor azonnal kap az alkalmon, és meg fog- ja nekem mutatni a panaszlevelet, amire reakcióként nekem úgy kell tennem, mint- ha megbotránkoznék és mintha hívnám a rendőrséget. Azonban a rendőrség helyett ő fog megérkezni, és egy fémvödörbe belerakjuk az összeírogatott vécepapírfecniket, le- locsoljuk azokat étolajjal és Gábor előtt az összeset elégetjük, ezzel is figyelmeztetve őt arra, hogy nem szép dolog olyan emberről hazugságokat állítani, aki évek óta a gyám- ja, és inni, enni és szállást ad neki. Tulajdonképpen minden így is történt: álbajuszt és parókát vettem fel, postásruhába öltöztem, becsengettem, a kollégánóm beenge- dett és szinte abban a pillanatban rosszuléetet színlelt. Úgy esett össze, mintha valóban baja lenne. Gábor pedig látva ezt szinte azonnal kapott az alkalmon: megvárta amíg úgy teszek, mintha felhívnám a mentőket, majd remegve-izzadva beinvitált a nagy- szobába és a szőnyeg alól elővett egy rakat összeírt vécepapír darabot, kapkodva táto- gott egy csomó, számomra értelmetlen kifejezést, majd olyan részeket mutatott, ahol tényleg a legdurvább, legelvetemültebb hazugságokat állította Matildról. Például azt, hogy őt éhezeti, hobbiból tárgyakat vág hozzá, azt is olvastam, hogy megpróbálták megerőszakolni, borzsal csukták össze stb. Én sok-sok éve ismerem Kardos Matildot, és az egész esztétikai pályafutásomat odaadnám érte; ezekből a rágalmakból egy szó sem igaz. Gábornak sajnos minden leírt mondata hazugság volt. Eljátszottam tehát azt, mintha meglepődnék és felhívnám a rendőrséget. És vártam. De nem jött senki, majd egyszer csak Gábor nagy-nagy megrökönyödésére és szomorúságára belépett az ajtón Matild. Soha nem láttam még egy emberen sem akkora kétségbeesést és fájdal- mat, amit akkor azon a szerencsétlen férfin; akármennyire is volt hazug, egy pillanat- ra meg is sajnáltam őt. Azonnal tudtam, hogy mindennek befellegzett, bár valószínű-

leg az nem fogta fel, hogy ez egy csapda volt, mert akkor feltételezhetően velem is végzett volna. Matild hatalmas káromkodások közepette ellökte a síró Gábort, benyúlt a szőnyeg alá, beleolvasott a levelekbe, azt mondta, hogy egy „hazug kis nyamvadék dög vagy!”, majd összeseperte a fecniket, fogott egy fémvödröt, beletette a papírokat, meglocsolta azokat étolajjal és abban a pillanatban, amikor meg akarta gyújtani, történt az „őrült és felfoghatatlan” baleset. Gábornak a dühtől eltorzult az arca, szikrákat kezdett el szórni mindkét szeme, égneq állt a hosszú torzonborz haja, és megmagyarázhatatlan módon hatalmas izmos karjai és lábai nőttek, majd kurtán-furcsán odalépett a nőhöz, kivette a kezéből a vödröt, nekiugrott és dühösen erőből megfojtotta; Matildnak fíkaranyi esélye sem volt sem a védekezésre, sem a túlélésre. Gábor a cselekedete közben még próbált valamit artikulálni is, de egy hang sem jött ki a torkán. Én sajnálatos módon nem mertem közbelépni, mert az eseménytől, legfőképpen a látványtól, földbe gyökereztek a lábaim, és Gábor akkora fizikai fölényben volt és annyira dühösnek tűnt, hogy a magam hetven kilójával fizikailag egyáltalán nem tudtam volna vele szembe szállni. Egész biztosan engem is megölt volna, ha megpróbálom megvédeni a kolléganőmet. Miután Gábor megfojtotta a nőt, rám se nézve, botladozva az ablak felé fordult, úgy, hogy menet közben többször el is esett, majd odalépett, nagy nehezen kinyitotta az ablakot, felállt a párkányra és egyszerűen csak levetette magát a mélybe. Pontosan ez történt se több, se kevesebb. Az öngyilkosságot követően sokos állapotban ugyan, de azonnal hívtam a rendőrséget, akik rendkívül hamar megérkeztek, és a hosszas vizsgálatok közben lefoglalták a kéziratokat is, amelyek ugyan meglettek locsolva étolajjal, de ettől függetlenül ép, „valamennyire olvasható” állapotban maradtak; az ott leírtak közül azonban szinte semmit nem tudtak bizonyítani, csak azt, hogy Gábor arcán valóban voltak külsérelmi nyomok, amelyek nem feltétlenül a földet érés következtében keletkezettek, továbbá találtak egy kutyatálat, amiben valószínűleg zabot és vizet tároltak; az itt említett dolgokon kívül soha semmi más, ismétlem soha semmi más nem bizonyította a Gábor szövegében leírtakat. Bár én nem olvastam elejétől a végéig a teljes kéziratot, csak bizonyos részletek jutottak el hozzám, de a mindig jóindulatú, kedves Kardos Matild védelmében szerettem volna azt, ha a Gábor írása egyszer megjelenik, akkor a szöveg ezzel a rövid, magyarázatul szolgáló esszével együtt legyen közölve; ezért miután megtudtam, hogy a teljes iromány megjelentetését tervezik, elküldtem ezt az esszét az adott lapnak, remélve, hogy a szerkesztő gyakorol némi önreflexivitást, együttműködik és engedi, hogy az eredetivel együtt egy másik nézőpont is része legyen ennek a hosszú évek gyötrelmes munkájával szájjal létrehozott hazug kéziratnak...

Mindkét áldozat emlékét örökre megőrizzünk! Nyugodjanak békében!

Prof. Dr. Kovács Péter PhD. ■ ■ ■

Másik fél

„Amíg távol voltam, rájött, mennyire szeret.”
M.V

Amikor eltűntem, jelentkezett a bíróságon.

A szerelem unió. Nem ismer határokat,
csak törvényeket.

*Az iráni barátnőmmel beírtuk magunkat a Google keresőjébe.
Nem számítottunk rá, hogy egy 11 éves kislány, aki nem Johnny Depp
gyereke, lesz a találat. Azonnal bezártuk a böngészőt.*

Hazaérkezésed napjáig vezetem
az álomnaplót.
Nem kéne szeretkezni, írom
az utolsó lap legaljára.

*Aznap összevesztem anyámmal, meg hideg is volt. Február,
térdig érő hó. Bemondták a nevem a rádióba. Biztos valami rosszat
csináltam, akkor hívnak be, oh shit, oh fuck, I'm stupid and I know it.
Your father is here, mondta a detektív az igazgatóiban. Nem hittem el,
hogy eljött értem a világ másik végére.*

Miért kéne innunk
egy fröccsöt valamelyik retroszar
helyen, ahol bunkók a pincérek, és te is
átbasztál.

Szégyelled bevallani,
hogyan
a zarándokúton
megírtad
neki,
öngyilkos
leszel.
(Ha nem jön eléd a reptérre.)

Ha nevemen
szólítanál,
nem arra
hallgatok.

*Anyámat majdnem
börtönbe csukták, a másik két gyereket is
el akarták venni. Az apjuknak sosem volt jó
illata, kizárólag lyukas, fekete
zoknit hordott. A világ másik végén
kitalálta, hogy Jahve rávetette
szemét. Általában hideg vízzel locsolt, amíg abba
nem hagytam a sírást.*

Úgy nézni egy nőre,
ahogy szeretnéd, hogy rád férfi nézzen,
nem szerelem.

*Nem jött el a beszélgetésre, amit a tárgyalás
után szerveztek. Rituális átadás, egyik szülőtől
a másikhoz. A világ egyik végéről a másikra. Nem jött el,
és többé nem tekintett lányának.*

Hiába vagyok szép,
tehetséges és fiatal,
nő,

igazad van.
Kinek kellenék.

Nincs vagyonom, ingatlanom,
polgári attitűddel nem rendelkezem,
anyám sincs.
Ebet a karóhoz, kötöd magad.

*Melyik férfi jön értem a világ másik végére? Mi lesz ezzel a
férfival, mi lesz, ha mégis
elszököm tőle, valahova, ahol
se ő, se anyám nem talál meg.*

Sosem álmodom
szeretkezésről,
csak a vetkőzésig jutunk.

egykor zár, ötkor nyit

Babkát eszünk,
Újlipótváros bisztrójában
szórjuk az ösztöndíjat,
nem vagyunk célcsoport,
de csak azért is.
munkásruhában újíttjuk a punkot,
gletteljük
a lázadás falait.
ne értse a citoyenne, hogy bírunk
vele egy térben,
munkaidőben.
pára gőzölög belőlünk, mint tányérból
a gasztrorradalom.

a Ruttkai Éva park
padjait kartámla szabdalja.
helyjegy a fapados osztályon.

esszük a lazacos bagelt, isszuk
a chai lattét.
jóléti szolgáltatás
a kívülálló tekintetével,
chai latte és bagel,
három euróért.

a Pannónia utca nyílásába
kupola gömböcködik.
papíron Újlipócia csak,
nem telik
három euróért.
három euróért! lelkesedik a látogató,
gótikus-barokk panorámával!
játészótéren áll a nap zenitje.

görgetjük a hírfolyamot, rátalálunk
egy álláshirdetésre.
alatta kommentekből barikád,
a lazacos bagel és chai latte
szerkezete: próbanapos személyzet.
úgynevezett humán rotáció.
bojkottálunk, egy csillagra értékelve,
ha tehetnénk, nullára.

kulturáltak vagyunk
két idegen nyelven is.
a harmadikat még tanuljuk.
duolingos bagoly örömtáncot lejt:
métró zkrivájesztja sztyász nocsí
ákrtrivjesztja pjáty útra.

hogyan élkedött
volna a döntéshozó koponyájába
a vas kartámla, ahogy a pad közé!
zkrivájesztja sztyász nocsí
ákrtrivjesztja pjáty útra.

egy Majdan térről szóló
dokumentumfilm
nézünk.
rendezője az annexió idején lát neki.
álmunkban visszatér,
ahogy telik a metró.

a Ruttkai Éva park padjait kartámla szabdalja.
metróba sem mehet, egytől
zakrivájesztja v csasz
nocsí,
ötig zárva. i oktrivájesztja
v pjaty útra.

szomszédokra gondolunk.
metróban élnek, mosakszanak,
gyereket nevelnek.
az emeleti szomszédjaink
tábornokai
katonái
rokonai
rombolják házukat.
ha találkozzunk velük
a liftnél,
előre engedjük őket.
kisgyerekekkel vannak, jómódúak.

a metró egykor zár, ötkor nyit.

Ultramarin

Egy éve

a bolygó eszköz a tudás megszerzéséhez. fénykép,
ahogy a föld magjához közelíték.
haters gonna say it's fake.

a hetedik napon sötétkamrában dolgozom,
nem állhat a gyártás. ha betelik a tárhely,
hát
istenem, akkor titeket töröllek.

a képfestő vasárnap is dolgozik. mit szenteljen
ecsetével, mint a középkori isten, aki körzővel rajzol?
akkor sem itatja fel a festéket mária
ruhájáról, ha kevesebb
is elég rá. ultramarin
égbolt.

a park helyén kiégett kép. ahol ültünk,
fehér folt lebeg. ha közelebről nézem
tarló.

Három éve

egy hír bukkan fel, ezen a napon
nincs fénykép,
amit törölhetnék.
tizenkét hónapot töltök a sötétkamrában,
naponta egy vonalat erősítve a térképen,
hogy mire befejezem, kezdjem is előlről.

a cikk fél éve frissült utoljára.
a benne lévő információk elavultak lehetnek.

Öt éve

a biciklisáv helyén vonulunk,
akkor még úttest,
tüntetés miatt lezárva.
nem tudom mi ellen vonulunk.
egy szó visszhangzik a fejemben.
diktátordiktátor.

védtelemné tesz igazságunk: a
fej.

sarokba szorít, aki szerint
írás.
mikrofont tol a képünkbe,
megered a nyelvünk,
a mondatok egymás ellen fordulnak.
nyelvünk hiánygazdaság. fehér foltot
látunk
a nézők, kiégett képet.
hogy mit ábrázolhat, azon nem
gazdaságos töprengeni.
a hiány nem
jelent nekik
semmit.

Ezen a napon

lezárul egy szakasz. nem
nyitom ki a szám. marad
a kiégett kép.
a középkori isten tervrajzáról
azt mondja: nem
szentírás, nem
alkotmány,
átírható,
szerkeszthető a bolygó
története.

Pászthy-Lénárt Flóra (2000, Budapest) jelenleg az MKE Képzőművészet-elmélet szak végzős hallgatója. Verseit többek között a Héviza, a Pannon Tükör és a Kalligram közlik, 2023-ban a Starbucks Kávéköltők pályázat fődíjasa volt.

Nincs béke

Raphaël Ambrosius Costeaunak

a Fúriákkal

S írva simogatta, puszilgatta a vértől ragacsos szőrű, lassan kihunyó erővel doromboló macskát. Minden rendben lesz, minden rendben lesz, *mindenrendben lesz*, MINDENRENDBENLESZ mondogatta inkább magának. Minden nap, mikor hazajött, ott várt a kapubejáró előtt Cica – nem nevezte el a macskát, egyszerűen csak Cicának hívta. Minden este szinte ugyanabban az időben ért haza. A kocsi-val megállt a kapubejáróban, kinyitotta az ajtót, az állat beugrott és leheveredett az anyósülésre, és dorombolva várta, amíg az öreg kapuval nyüglődött. A fa megereszkedett és meg kellett emelni, hogy mozgatni lehessen. Aztán beállt a kocsival, a macska a bejárati ajtóhoz rohant. A farka örömtáncot járt. Nem használta a macskaajtót. Leült és várt. Ha lassú volt, nyávogva sietette. És ma – hogy tehetett ilyet, sokkba volt – véletlenül áthajtott a macskán, mert sietett, mert dühös volt. Mert szar napja volt.

A válás – és lányai, Fanni és Anna, AHHOZ A KURVÁHOZ való kerülése – után Cica volt a mindene. Egy barátjától kapta ajándékba, hogy legyen valaki körülötte. Feri feleségének volt az ötlete eredetileg, ő olvasta valahol az interneten, de eleinte nem kedvelte a macskát – ezért is kapta a Cica nevet, elégedetlenségét kifejezve – sosem volt nagy macskás, buzisnak, femininnek tartotta a macskatartást. Bezzeg a kutyák! Azonban a panelban nem akart kutyát, rendes kutyát, nagytestű kutyát, valódi kutyát tartani, mert azt állatkínzásnak tartotta. A macska viszont kicsi, elfér, viszonylag igénytelen jószág. De nem sokáig élt a pesti panelban, haza kellett költöznie a szüleihez azok romló egészségi állapota miatt.

A szülei halála után egyedül maradt a macskával. És most lassan a hűséges Cica is elhagyta. Ott feküdt az ölében, lassan mindent összevérzett. Ugyanúgy dorombolt az ölében, ahogy mindig is tette. És ugyanúgy feküdt az ölé-

ben, ahogy mindig is tette. És ugyanúgy simogatta, ahogy mindig is tette. Szinte állandóan dörgölődött a kezéhez, lábához, amikor rossz kedve volt. Most a hajnal négyes fül-sértő nyávogással kísért ébresztései, mert paradicsomos tonhalkonzervet akart – másfajta halat nem is evett a macska – sokkal örömtelibbnek, kevésbé nyugösnek tunktek. Még az a huszonéves rüfke, Annamária, aki elcsábította. Nem, csábította el. Ő akarta, kérte, hogy elcsábítsa, mert... mert nem is tudja miért. Izgalmas volt, fiatal volt, nem esett át két terhességen. Mert vörös volt a haja. Mert szemüveges volt. Mert a naptól kiszepelösödött az arca. Mert olyan lelkesen beszélt a szín-házról mély, láncdohányos hangján. Mert a mellei feszesek voltak és nem két elhasznált tejeszacskó. Mert a felesége ignorálta a két gyerek mellett. Mert lényegtelen ez már.

Az ő hibája. Hagyta, hogy szétessen a házassága. Az apja és anyja halála. És most ez. Hogy tehetett ilyet? Elütötte a saját macskáját! **HOGY TEHETETT ILYET?!** Miért nem figyelt oda? Miért volt a fos napja fontosabb, mint a saját macskája? Hiszen pontosan tudta a délutáni programot, tudta hol vár a macska, de nem, neki sietnie kellett.

Két karjával erősen megszorította Cicát, és berohant a házba. Tudta, hogy semmit sem tud tenni már érte, de mégis könnyebbé akarta tenni a macska utolsó pillanatait, szeretettelivé, és nem azzá a csalódássá, amit okozott neki. Lerakta a haldokló állatot a székére, mert Cicanak saját széke volt. Mindig azon a széken ült a macska, mikor reggelizett, vagy vacsorázott. Mindig kinézte a kolbászt, sajtot, májkrémet, lekvárt, sült csirkét a szájából. És mindig kapott belőle a Cica. A széken egy puha, a macskaszőr miatt már nem tudni milyen színű takaró volt hajtogatva. Mikor végzett az evéssel, a széket a konyha közepére rakta, mert ott érte a legtöbb napfény. Sokszor mondogatta, hogy Cica napelemes. A hűtőhöz ment és kinyitott egy doboz paradicsomos tonhalkonzervet. A halszag elnyomta a lassan mindent belepő vérszagot. Odament hozzá, az ujját a szósza dugta és a haldokló állat orra alá tartotta. A meleg, érdes nyelv ujjbegyéhez való dörzsölése forró, ismerős érzést keltett. Fájdalmas mosolyra torzult az arca és sírni kezdett. A macska dorombolása elhalkult, csak a saját zokogását hallotta. A pillanatot, amikor Cica meghalt, nem is érzékelt. Mindent elnyomtak a büntudatának és keserőségének a könnyei, és az a furcsa nyikorgó-üvöltő zaj, ami feltört belőle. Mintha olajozatlan lenne a torka. Nem látott semmit. Cicával együtt megszűnt létezni a világ. A konzervet leejtette, amint az arcát a tenyerébe temette és a paradicsomszósz elkeveredett a vérrel, mintha a macskából kihulló belsőség lett volna.

A kezét végighúzta az arcán, hogy megtisztítsa. Újra és újra. Végül már kaparta az arcát. Lassan a körme alá a saját vére is bekerült. „Körmöt kéne vágni” gondolta, és ettől csak irgalmatlanul felerősödött a büntudata, hiszen hogy gondolhatott ebben a pillanatban saját magára. Mély, remegő levegőt vett és a konyhapulthoz sétált. A kezét és arcát hidegvízzel megmosta. Próbált megnyugodni, de újra sírásba tört ki. Furcsán érezte magát. Nem sírt ennyit, mikor először tinédzserként összetörték a szívét, nem sírt ennyit, mikor a felesége elhagyta, nem sírt ennyit, mikor az apja meghalt, nem sírt ennyit, mikor az anyja meghalt. Úgy érezte ezzel megsértette az emléküket és csak csalódást okozott nekik. Az öngyűlölettel kevert harag és büntu-

dat hullámai reszketve öntötték el testét. A keze ökölbe szorult, és ütni kezdte magát, a padlót, a konyhaszekrény ajtaját, amit ért. A bütykein véresre hasadt a bőr és mintha a csont is kilátszott volna. A hideg kövön fekve próbálta lassítani zakatoló lélegezését. De sikertelen küzdött vele és a tudatát elnyelte az agyának az ősoceanból alig kimászott, még hulló része.

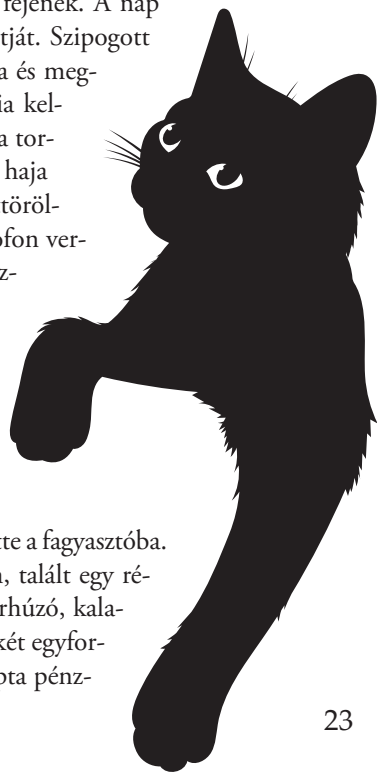
Semmi nincs. Csak a meleg, eredeti sötétségben malátaszemnyi erjedő tudata. Nem kell már többi semmit se tenni. Soha. Soha többé. **SOHA, DE SOHA, DE SOHA TÖBBÉ, BÉBI!** Folytatta a nem-létet az őslevesben. Embertelennek tűnő idő telt. Nincsenek mindennapi küzdelmek, nincsenek exfeleségek. Csak a nagyszerű semmi a semmin és semmi a még több semmin. Az Ürességfalván áthaladó Halálfaszára szóló jegy, csak oda. Az ablakon kívül baszni rája és márnemakarokezazállatlenni körvonalai. Csodás választás, mindig is így volt, mindig is így lesz. Semmi nem hallatszik, csak a halál édes és végtelen dala... de mi ez? Valahol a körülötte lévő sajtó, felpuffadt húsban egy érzés. Mint légy a szarra, úgy tapadt a tudata. A fejfel és végtagokkal rendelkező fájdalommal, méltatlan szenvedéssel teli gép indítózik. Újra járni akar a sivatagban. Sérülni. Vágyakozni. Diszkóra táncolni.

Egy fej van a nyakához kapcsolva és ő van benne! Alkoholbűz árad a szájából és istentelen fejfájás. Miféle lény tesz magával ilyen? De a kérdésre csak a szemén keresztül egyesén a koponyája mélyébe tüzelő napfény felel. Trombitaszó a pokolból.

A hideg kő haszontalan vigaszt nyújtott másnaposan sajtó fejének. A nap a könnyektől vöröslő szemébe tűzött és égette minden pontját. Szípozott és Cica tetemére nézett. Összeszorult a torka. Megsimogatta és megpuszilta. Lefőzött egy kávé és rágyújtott. A kávéból hánynia kellett. Szájjal kiöblögte a hányadék utóízét a nyelvéről és a torkából. A fejét a csap alá nyomta és folytatta rá a hideg vizet. A haja jólesően tapadt fejbőréhez. Miután megmosakodott, kicsit áttörölte a haját, az arcáról hagyta csöpögni a vizet. Néhányszor pofon verte magát, hogy felébredjen, de csak a csattanás remegő visszhangja lüktetett a fejében. Visszament a konyhába és vett egy mély levegőt. Az egyik fiókból elővett egy mérőszalagot és lemérte a macskát. Magának motyogta a számokat, amíg papírcetli után kutatott. Végül a szülei vezetékese telefonja mellett megtalálta, tollal egyetemben. „Ki kellene dobni, a szerződés már régen él.” gondolta minden egyes alkalommal, mikor meglátta, de a gondolatot sose követte cselekvés. A macskát óvatosan becsomagolta a takarójába és betette a fagyaszttóba.

Kiment az udvarra és körülnézett a garázsban, fűrészes van, talált egy régi gyalut, ami talán még dédnagyapjáié lehetett, akkus csavarhúzó, kalapács, azonban nem talált se két egyforma méretű csavart, se két egyforma méretű szeget. Káromkodott. Visszament a házba, felkapta pénz-

tárcáját, meg a kulcsait, ellenőrizte, hogy minden papírja megvan-e (személyi, jogsí, tb, lakcím, bankkártya), mint minden alkalommal elindulás előtt. Kinyitotta a kaput, beült a kocsiba, és kitolatott, majd kiszállt és bezárta a kapukat, az ajtót pedig háromszor ellenőrizte, hogy bezárta-e. Bezárta. Beült a kocsiba, és már sebességbe rakta a váltót, de végül visszafordult és még egyszer ellenőrizte, hogy bezárta-e az ajtót. Elhajtott.

Hazaérve kipakolt a kocsiból. A léceket a földre dobta. A tarkóját vakarta és nézte, ahogy az égen elvonulnak a felhők és kisüt a nap. Bezárta a kaput és az udvar közepére hordott mindent, amire szüksége lehet. Fűrész, akkus csavarhúzó, csavarok, a lécek, egy ceruza, centi. Ecsetek és fekete festék. Bement a házba és még egyszer lemérte a tetemet a biztonság kedvéért. A méretek stimmeltek. Rájött, hogy nincs hol fűrészelni. A garázsban volt egy kisasztal, amit grillezéshez használtak valamikor, de már az évek pora fedte. Kicipelte. Elővette a centit és mérni kezdett a deszkákon. Szépen bevonalázta és fűrészelni kezdett. Durván fél óra alatt végzett.

Sajgott a karja, mert soha nem dolgozott még ennyit és ilyen gyorsan. A nap tűzte a fejét. A kézfejjével letörölte a homlokáról szemébe csorgó izzadságot. Ingjét a földre dobta és rágyújtott. A füst a szemébe ment. Nem tudta, hogy mi legyen a következő lépés. Vajon most fesse le a deszkákat, vagy miután összerakta őket? Szomjas volt.

A fürdőben engedett magának egy pohár vizet. Nem mert a konyhába menni. Cica üres széke vádlón tekintett volna rá. Tudta mit mondana neki az üres szék. Nagyon jól tudta. Nem akarta hallani, hiszen pontosan ugyanaz visszhangzott a fejében is. Bitóként hallotta saját ki nem mondott vádló szavait. Nem ez az első üres szék, ami így tekintett rá. Mindenhonnan így néztek rá a székek. Fenekek lenyomatai, apró, szövetségből származó szöszök. És lassan nem csak a székek.

Kimenekült a házból, leült a veranda lépcsőjére és mélyeket lélegzett. Szinte érezte, ahogy Cica felugrik a hátára, lefekszik a nyakára és dorombolva elkezd gyúrni a pólóját. A dorombolástól csöpög rá a macska orrából valami folyadék. Takony? Megszokta, hogy tiszta víz lesz a ruhája a végére. Átrakja a cigit a bal kezébe és a jobbával vakargatni kezdi a macska állát, így ülnek a napon, sokszor órákig. Az állat nyaka alatti puha szőrt mindig öröm volt vakargatni, és Cica is csak nyújtogatta a dorombolástól rezgő nyakát, hogy pontosan hol vakarja. Mikor abbahagyta, az arcához kezdett dörgölőzni.

Most jött a nehezebb része, Valahogy ezeket a léceket össze kellett szegelnie és széppé formálnia. Felszisszent, ahogy a kezébe vett az egyiket. Beleállt egy szálka az ujjába. Nézte az ujját és végül kihúzta. Halkan káromkodott maga elé. Bement a garázsba, hogy keressen valamit, amivel elsimíthatja a lécek felszínét. Elsőként a tekintete a garázs hűvös félhomályában a csiszolópapírra esett, majd a gyalura. Kezébe vette mindkettőt és újra tűző napra lépett. Alig szokott hozzá a kellemesen hűs, kissé áporodott levegőhöz a teste, a hőség mégis sokként érte. A garázsba menekült a nap elől. Körbenézett. A szemeit dörzsölte. A bent uralkodó káoszban valahogy talált egy fekete műanyagzsákot, amit az őszi levelekhez használt. Az egyik oldalát eltépte. Kint lerakta a földre és festeni kezdett. A harmadik deszkáig még viszonylag élvezte az ecsethúzógatást, de utána kínná vált. Mégis folytatnia kellett. Volna.

Ismét bement a házba és sört keresett. A hűtő üres volt ebből a szempontból. Mélyet sóhajtott és újra rágyújtott. A fürdőszobába tévelygett át és a csap alá tartotta a fejét. Jólesett a tarkóján is egyre kevesebb hajat érő jéghideg víz. Megtörölközött és újult erővel tért vissza a festéshez.

Amíg várta, hogy a festék száradjon, keresett az udvaron egy megfelelő helyet a sírnak. Az ásó alig vitte a száraz, repedezett földet, de folytatnia kell a munkát, ezt nem adhatja fel. Izzadt tenyere fel-le csúszkált a nyélen, lehorzsolva a bőrt. 20-30 centi mélyen nedvesebbé és könnyebben mozgathatóvá vált a föld. Úgy gondolta méter körüli elég lehet. Gyorsabban kezdett dolgozni. Egyre jobban izzadt. A földre dobta a pólóját, majd mikor megállt rágyújtani, a nadrágját is levette. Már nem sok volt hátra a gödörből, csak egy picit tovább kellett mélyíteni. Az oldalai szinte majdnem teljesen egyenesek voltak. Elégedetten nézte a gödröt, annak ellenére, hogy mindene sajgott és a hátán a napégés a rák ígéretét suttogetta a fülébe. Nagy nyögéssel lehajolt és felszedte maga mellől a csikkéket. A kukába dobta őket, majd ellenőrizte a deszkákat. Megszáradtak. Elkezdte festeni a másik oldalukat is. Minden egyes ecsetvonásnál remegett a keze. Az utolsó deszka után sóhajtott egy mélyet és bement a garázsba. Összeszedte az üres sörövívegek egy részét, a szatyrot berakta a kocsiba. Felvette a nadrágját és elhajtott a boltba.

Már hazaúton kibontotta a sört, a hatalmas, hideg kortyoktól sajogni kezdett a foga. Halkan sziszegett emiatt, de nem bánta. Mire otthon kiszállt a kocsiból, már két sör elfogyott. Gyorsan bepakolta őket a hűtőbe. Morgott maga elé, újra kinyitotta a hűtőt és kivett egyet. Leült a lépcsőre, a cigaretta újból parázsolt a kezében és a finoman bodrozódó füstbe meredt. A macska körvonalai rajzolódtak ki. Mélyeket szipogott, a torkát majd szétfeszítette a gombóc, de végül nem kezdett el újra sírni. Dolgoznia kellett! Össze kell valahogy raknia azt a koporsót. Elméletileg tudta is, hogy hogyan, de gyakorlatban nem. Sosem csinált még ilyet. A kert totálisan el volt hanyagolva, ami Cicának megfelelt. Rengeteg helyen el tudott rejtőzni, ahonnan aztán könnyebb volt madarakra, vagy egerekre lecsapni. Persze hátrányai is voltak, a kullancsnyakörv ellenére valahogy mindig rengeteg kullancsot szedett ki a macskából. De Cica már csak ilyen volt.

Végül nehezen összeszedte magát és nekiállt a koporsót összeszegezni. Lefektetett három lécet egymás mellé. A lécekre három aprócska gerendát tett keresztbe. Többször az ujjaira vert a kalapáccsal. Liluló ujját látva csúnyán káromkodott a fájdalomtól könnybe lábadt szemmel, azonban végre érezte, hogy halad is, és nem csak egy helyben toporog. Már csak össze kellett rakni, amivel gyorsan megvolt. Szinte büszke volt munkájára, amíg eszébe nem jutott, hogy miért is csinálja. Megállt pihenni és rágyújtott, majd bement egy újabb sörért.

Mikor befejezte a sört, az ég kezdett narancssárgába váltani. Újra visszatért a házba, ezúttal Cica holttestéért. A fagyott tetemet a koporsó mellé helyezte és óvatosan kihámozta a takaróból. Rajszegekekkel a falécekhez erősítette a lepedőt. Mikor a macskát elhelyezte, ismét sírni kezdett. A könnyein keresztül alig látva Cica mellé tett egy tonhalkonzervet is. Leszögelte a koporsó fedelét és mélyeket lélegzett, a sírást próbálta le-

nyelni. Végül sikerült. Eszébe jutott, hogy temetéshez papra is szükség van, azonban nem ismert egy papot se. Valahol a szülei könyvespolcán van egy Biblia, meg talán egy imakönyv is, ami dédszüleie lehetett. Végigtúrta a könyveszekrényt, hiába, nem talált ott semmit. Talán a pincében, gondolta, így le is ment oda. A zseblámpa fényénél dobálta idegesen össze-vissza a dobozokat és azok tartalmát. Végül megtalálta a Bibliát.

A vörösbe és lilába váltó ég színeit ignorálva kibontott egy újabb sört, hogy kimossa magából a pince poros-pókhálós-penészes mocskát. A gödröt bámulta és a koporsót. A mindenhol szétdobált szerszámokat. A bal keze a teste mellett lógott. Érezte, ahogy Cica hozzá dörgölődzik a puha szőrével. Jó kesztyű lesz belőled mondogatta neki mindig télen, a macska meg csak nézett rá azokkal az okos szemekkel, de nem válaszolt, tudta, hogy csak vicc. Csodálatosan hűsleges állapot volt és nem ítélkezett a teljesen szétbaszott élete felett. Soha. Mindig panaszkodhatott neki ARRÓL A KURVÁRÓL és hogy hogyan baszta el az egészet. Cica csak együttérzően nyávogott és megnyugtatóan dorombolt. Cica, nem is lehet ezt másképp mondani, Cica volt.

Volt. Ez a szó a probléma. Ahogy a felesége is csak *volt*. A szülei is csak *voltak*. Élete és reményei is csak *voltak*. Már nincs semmi. Cica mindvégig kitarzott mellette, és most már ő is csak *volt*. Nagyokat nyögve nyújtózkodott, miközben felállt a lépcsőről. A gerince ropogott. Az üres üveget a földre ejtette.

A koporsót óvatosan, lassan a gödörbe helyezte. Épp, hogy belefért. Nagyobbat kellett volna ásni, de persze arra képtelen volt. Felvette a Bibliát és lapozni kezdte, valami megfelelő részt keresett. Halovány emlékei voltak, hogy a Zsoltárokból olvastak apja temetésén, ott lehet valami. Végül megtalálta és félhangosan, motyogva olvasni kezdte: *Té visszatérite a halandót a porba, és ezt mondog: Térjete vissza embernek fia!* Egy ámennel fejezte be, mert úgy gondolta, hogy azt így kell. Nagyon szeretlek Cica, mondta a koporsónak és lapátolni kezdte a földet. ■ ■ ■

[A szöveg jelöletlen idézeteket tartalmaz Róbert Kurvitztól]

Bali Péter (1992, Békéscsaba) Jelenleg egy dél-csehországi faluban él és dolgozik. Publikációi jelentek meg többek között a Hídban, a Látóban és a Műútban.

Fehér szarvas

Ott, ahol megnyúló fák törzsén
kapaszkodik fel a napfény,
fehér szarvas rianása
ébreszti fel az erdőt.

A koromsötétben vakon botorkálok,
anyám agancsaimra aggat szalagot.
Szereti nézni a színek lobogását
a test mögött. Eltakarja a szégyenét.

Forrást keresek, a szalagok nehezek,
lehúzzák agancsos fejem,
hiába lobban bennük a fény.
Ezüst vizű patakba mártom a súlyokat,
hogy kioldja az ég az átkot,
tükörfolyóba lépek.

Szemében őzek vágatnak,
mégis farkascsőrével álmodom.
Elringat, elringat, de közben belém
szítálja félelmeit és dühét. Felriadok.
A méhében hangosak az éjszakák.

Férfiak jönnek, íjakkal, lovon,
látom apámat az elsők között.
Megállok, várom, nyilát a szügyembe fúrja,
megtudjam, mi titkot rejt kettejük
sete-suta múltja, amelyből érkezem.

De nincs titok. Amikor megadom magam,
anyám szemében az őzek elpihennek.
Felfogom a nyilakat, lassan kivéreztetnek.
Véremmel oldom a forrást,
a méreg átnemesül.
Teste helyett a testem adom.
Jógyerek vagyok.

Fától fáig hordom el az erdőt.
Eltévedni benne ne legyen többé út.
Nem iszom már lábai nyomából,
megtanulom a türelmet és a megengedést is.
Jógyerek vagyok.
Aztán valami megrebben a lombok között.

Mama, nézz rám, álmodd újra a teremtést,
színes szalagokkal kiálts az égre megint,
úgy hozz a világra.
Magadat szüöld újra, amikor engem,
kell, hogy segíts, engedd el a testem,
amiben hited és bizalmod megfogon.

Így leszek óceánja másnak.
Végtelen part végtelen vize,
tere és ideje a befogadásnak,
átalakításnak, csöndnek,
a szónak és a táncnak.
Visszaadom a folyónak agancsos álmodat,
ne akadjon bele ágak bogába.

Fehér szarvas lép ki az erdőből,
felfényesíti az erdőt és az utakat is.
Anyám szíve a forrástól
tanul újra nevetni.
Megtérek magamba,
miután kihordtam halálomat.
Gyengéden emeli meg a folyó
a régi testet, belőle halak testén
az áramlás marad.

Csobánka Zsuzsa Emese (Miskolc, 1983) író, költő, tanár. Tizenhat év tanítás után jelenleg segítő szakmában, Metamorphoses meseterapeutaként és Katarzisz Komplex művészetterapeutaként dolgozik. Négy regénye és három verseskötete jelent meg, legutóbbi a Kalligram Kiadó gondozásában *Szépen ölni* címmel.

Csend

A sztalánál ül, kimered a félkörívű ablakon és koncentrálsz. Befogja a fülét, mélyeket lélegzik, és figyel, befelé irányítja tudatát, közben cuppog, mint egy nagypapa egy kanál leves után, vagy inkább, mint akinek hajsza ment a szájába, de ő nem öreg, csak középkorú, és még kopasz is, sehol egy hajsza a környéken, a cuppogást pedig már hetek óta nem tudja abbahagyni. Mindig, mikor munkához látna kiszárad a szája és cuppogni kényszerül, hiába kortyolgat vizet, kávé, már mentoloscukorkával is próbálkozott, a szája minden igyekezete ellenére száraz marad, ő pedig szomjazik, de nem úgy, mint aki eltévedt a sivatagban és napok óta nem ivott, hanem inkább, mint aki csak szomjas, kívánja a vizet, a friss, csobogó, íztelen vizet, ami benedvesíti a száját, az orrát, a testén található összes száraz nyálkahártyát, amitől újra figyelni és dolgozni tud, és talán a levegőt is mélyebbre szippantja. Hetek óta minden nap kivétel nélkül leül a sima felületű, mahagóni asztalához, kezével végigsimít a lakkozatlan felületen, mintha zavaros gondolatait akarná elsimítani, lábait keresztbe teszi és az asztalra könyököl, állát a tenyerébe helyezi, hátulról nézve tökéletes háromszög, ennyi látszik ki testéből a szék támlája mögül, egy tiszta, geometriai forma, ami tiszta víz után áhítozik, és ahogy ez tudatosul benne, megjelenik ablakpárkányán egy feketerígó, furán forgatja a fejét, akár egy robot, aminek a beállításai csak háromféle szöveget engedélyeznek, de nem is ez a lényeg, hanem, hogy a feketerígó fejét ferdén jobbra tartva váratlanul csippen egyet, sőt csicseregni kezd, mindeközben őt bámulja, pont a homloka közepét, a dallam hallatán átsuhan a fején az a váratlan gondolat, hogy ez az, végre csend van. Ekkor érti meg, hogy nem is víz az, amire vágyik, amitől elmúlna a száraz cuppogás és kisimulnának a gondolatai, hanem pont az, amire éppen ráébredtette az olajozatlan nyakú feketerígó, az, amit évek óta nem hallott, és amire feltétlenül, és halaszthatatlanul szüksége van, nem a tiszta víz, hanem a csend, a totális csend. Származásából fakadóan kerülte ezt a szót, azt, hogy totális, nem azt, hogy csend, az utóbbi inkább foglalkozása miatt volt jelentős, mint előfeltétele annak a nem éppen zökkenőmentes folyamatnak, amit alkotásnak nevezett, a zene láthatatlan háttere, üres lap, ami teret ad ahhoz, hogy kitalálja, hogyan töri meg. Mikor hallotta utoljára a csendet, kérdezi magában, és megpróbálja visszaidézni legutóbbi emlékeit, a kora reggeli sétákat a parkban, a délutáni ücsörgéseket a kerti padon, körülötte szállingózó nyárfaszösz, méhek duruzsolása, falevelek suho-

gása, tompa kutyaugatás, a távolban repülő szeli át az eget, de mintha a hibás kulcsszót pötyögött volna a keresőbe, magát a csendet nem találja meg. A totális csendet, ami talán a giliszták után kutató feketerígó léptei a fűben, de nem az avarban, mikor csak látjuk, de nem halljuk a huppanást, valaki lenémította a lábakat, vagy a kertet, és ahogy közelebb jön, mintha ugyanaz a valaki lassan, felhangosítaná. Az a csend, amit keres, talán az anyaméhben vette körül élete kezdetén, talán azt hallja a mélyvízi bűvár, vagy a magányos lékhorgász az Antarktiszon, már ha nem a víz vagy a jég repedező tömeget. Azt a csendet, ami mentes a mondatfoszlányoktól, amiket mások életéből kap el az ember és mint az ökörnyal, a bőrere tapadnak, megváltoztatják gondolatai összetételét. Azt a csendet, aminek a szaga talán olyan, mint a jégé, mikor megszagoljuk nem szagolunk mást, csak valaminek a helyét, a szagok hiányát, a hideget. Azt, amiben végre átgondolhatja, amiben végre megírhatja azt a darabot, amit évek óta tervez, amiben két középosztálybeli válófélben lévő negyvenes, hanghordozásukból, nem is, inkább metaforáikból ítélve pestiek, gyerekekükre várnak az óvoda betonudvarán, keresztbe tett lábbal ücsörögnek a padon, nem csak a nő, de a férfi is, ebből is látszik, ha nem is az hogy pesti, de az, hogy értelmiségi, így csak egy értelmiségi férfi tudja egymásba fonni vékony combjait, ezen felül ott a borzos szemöldök, a kerek szemüveg, persze mindez nem lenne benne a darabban, ez csak neki kell, egy kis klisé, egy háttérkép, hogy beinduljon a zene, hogy egymásba fonódjanak a dallamok, mint a lábak, ahogy egy jazz számhoz illik, ez a csend kell ahhoz, hogy hallja a férfi hangját, ahogy egy betelt memóriájú telefonhoz hasonlítja a kapcsolatot, és a nőjét, ahogy közbevág, hogy mit ért ezen, hogy legfeljebb lemerülő félben lévő, de semmiképpen sem betelt memóriájú telefon, és egyébként is, a telefont bármikor fel lehet tölteni, lehet venni plusz helyet a Cloudon, hogy ebből is látszik, a férfi felfogása mindig olyan végletes, nem is, inkább végleges, véglegesnek tart olyan folyamatokat, amire lenne befolyása, mégis úgy viselkedik, mintha meg lenne kötve a keze, ami abszurd, hiszen karmester, egész nap a kezével hadonászik, ezen mindketten nevetnek, persze, ha jobban belegondolnak, még ekkor is, a legnagyobb hévben, a csuklója mintha zsinóron függene, mintha fentről mozgatnák, mozgatná valaki, talán ugyanaz az ember, aki a feketerígó lépteit lehalkította, de az is lehet, hogy valaki teljesen más. A beszéd ezen a ponton félbeszakad, a zeneszerző nem tudja folytatni a dallamot, a szereplők szája tátva marad, meg kell keresnie a totális csendet, hogy tovább gördüljön a darab. Mi lenne, ha útra kelne, hogy megkeresse a zene hátterét, ahogy a népmesékben szokták, megtömné piros kockás batyuját, az örökölt túrahátizsákot, ami évek óta a pincében porosodik, majd hamuban sült pogácsa helyett beledobna néhány magas proteintartalmú müzli szeletet. Elindulna, de merre menne, nem, nem is az óceán, vagy az az Antarktisz felé, mert fázós és a bűvárokodáshoz enyhén klausztrófóbiás, ennél barátságosabb terület kellene, mégis olyan, ami a csendhez kellően élettelen, talán egy sivatag. Egy sivatag, aminek megáll a közepén és végignéz a dermedt homokhullámokon, körülötte minden hangtalan és mozdulatlan, egy szellő sem mozgatja a homokot. És végül, ha egy pillanatra is, mert a négykerékmeghajtású terepjáró csak a sivatag szélére viszi, talán meghallja majd a csendet, és nem csak hallja, de érzi, ahogy a csend hideg nyelvvel bőrét végignyalja, talán mégis olyan szagú mint a jég, pedig a sivatagban nincs hideg, pont harminchat fok van, mint az anyaméhben, a csend lenyalja róla a forró homokot, testét vákuumcsomagolásba helyezi, ott egyedül lehet, teljesen egyedül, semmi nem moccan, nem reccsen, semmi sem közeli, vagy távoli, minden ugyanolyan messze, az összes rezzenéstelen homokdűne, szenttelen, mint

egy nyugdíjazás előtt álló közalkalmazott, hidegen hagyja hogy áll, vagy ül, él, vagy hal egy rosszul fizetett, feltörekvő jazz zenész, és ekkor lehet, hogy feleszmél, te úristen, itt vagyok, a totális csend ölén, és mit csinállok, más életekből felkapott foszlányokkal agatom tele a sivatagot, nem hallom a csendben a zenét, a két középosztálybeli negyvenes vitáját az óvoda előtti padon, nem hallom a totális csendet, sem az egymásba folyó dallamot, semmit nem hallok, csak a hullámzó gondolataim a dermedt homokdűnék között. És ekkor felnéz, ki az ablakon, sima felületű mahagóni asztaláról a kezét lassan felemeli és egy udvarias kézmozdulattal, mintha az egész ábrándozásra csak legyintene, elhessenti ablakpárkányáról a feketerigót. ■ ■ ■

Ön szerint ez mit jelent?

– **B**ébielefánt egy befőttesüvegben. Epres pép van körülötte, mintha lekvár maradványain ülne, de azt nem szereti. Sőt, ki nem állhatja. Ön szerint ez mit jelent?

– Nem tudom.

– Tudja, annyit segíték, hogy Ausztriában már évek óta bébielefánt megy a hírekben. Bébielefánt így, bébielefánt úgy, bébielefánt az unoka és a nagymama között, bébielefánt a boltban és a strandon. Egy bébielefántnyi távolság, ennyi az ideális két ember között. Kegyetlen egy szabály, de cuki köntösbe bújtatták, ez perverz, nem igaz? Jól kitalálta a PR-es, meg kell hagyni. Ha embert látok, nekem máris egy bébielefánt ugrik be, és méricskélgni kezdek. Ön szerint sokáig tart ez az állapot?

– Hm, hát nem tudom.

– Néha dühösen fúj az ormányával, néha boldogan szökdécsel a réten, mint egy vizsla, vagy egy csikó, mert bébielefántot még nem láttam szökdécselni. Sőt, ha belegondolok, még sohasem láttam bébielefántot. Érdekes, hogy a PR-esnek pont az elefánt tetszett meg. De tudja, az álom nem marad ennyiben, folytatódik.

– Igen?

– Igen, szóval ott ül a befőttesüvegben a kis, éhes bébielefánt, és az én feladatomban gondoskodni róla, hogy életben maradjon. Így kiveszek a mélyhűtőből egy doboz tavalyi, lefagyasztott anyatejet, kirakom a napra felolvadni, majd egy hosszú szívószálon

keresztül bevezetem a bébielefánthoz. Ön szerint ez nem fura? Sosem volt még lefagyasztott anyatej a mélyhűtőmben.

– Miért gondolja, hogy fura lenne?

– Na mindegy, várjon, mondom a folytatást. Szóval ott ül a befőttesüvegben, ráadásul törökülésben ez a szerencsétlen bébielefánt és mohón szürcsölni kezdi az anyatejet. Először boldogan nézem, majd észreveszem, hogy teste egyre jobban felpuffad, és kitágult pórusain keresztül a tej lassan a befőttesüvegbe szívárog. Az elefánt csak szívja, szívja, szürcsöli az anyatejet, ami először csak a lábait fedi be, aztán felér a köldökéig (van egyáltalán az elefántnak köldöke?) majd a felső patáihoz ér, de az elefántnak mindez fel sem tűnik. Szívja tovább a tejet, ameddig az el nem ér hatalmas bébielefántfüleihez és fulladozni nem kezd. Mire én kétségbeesetten a befőttesüveghez futok és kilöttyintem a tejet az ablakon. Csakhogy az idegességtől izzadt a tenyerem, és kicsúszik a kezemből a befőttesüveg, de a bébielefánt szerencsére megkapaszkodik az egyik muskátli szárán az ablakpárkányon. Ön szerint ez mit jelent?

– Nem biztos, hogy minden álomban az értelmet kell keresni.

– Na várjon, ha meghallja a végét, lehet, hogy mégis lesz véleménye. Szóval ott lóg a bébielefánt a muskátliszáron, ide-oda lóbálja a szél, mint valami zászlót. Eközben a befőttesüveg szaltózik lefelé a tizedik emeletről, többször is megfordul röptében és végül, a parkban pont egy kopasz maffiózó fején landol, aki menten szörnyethal, de nem is ez a lényeg, hanem hogy olyan ruganyos a maffiózó feje, mint egy gumilabda. Így a befőttesüveg átpattan a szemben lévő padon ücsörgő, őszhajú néni térdére, aki okuláróján keresztül olvas egy szovjet napilapot. Álomban ez a szó jelent meg, hogy okuláré, pedig utána megnéztem a Google-ön, és amiről itt ténylegesen szó lehetett, az egy monokli. De ki visel manapság monoklit?

– Khm, ez valóban érdekes.

– Utána megérkezik a hullaszállító, én főnről figyelem az eseményeket, karomban a bébielefánttal. Lefóliázzák mindkettőt, a monoklis nénit és a ruganyos fejű maffiózót, pedig az előbbi nem is tudom miért halt meg. Talán ijedtében. Tudja, én mit gondolok?

– Kérem, tessék.

– Szerintem ez egy dupla metafora. Az elefánt, ez a bölcs, kis lény, az elszigeteltség és a magány szimbóluma. És akkor ugye ez van megduplázva, hiszen a befőttesüveg is szigetel. Tehát az elefánt, az ugye elválaszt engem a világtól, és aztán még ott a befőttesüveg fala, ami tulajdonképpen, ha belegondol, az elszigeteltséget szigeteli. Én pedig annyira kötődöm saját magányomhoz, hogy táplálom, még hozzá a saját anyatejemből. De ugye, az a részlet sem elhanyagolható, hogy az anyatej le volt fagyasztva. Vajon miért? Talán még járvány előtti időkből származott? Mint az éltető múlt, ami az elszigeteltségben is tartja bennünk a lelket, de ha túl mohón szürcsölnék, akkor megfullaszt? Hát nem gyönyörű, mire képes ez a tudatalatti?

– Kétségkívül érdekes eszme-futtatás. És a maffiózó, valamint az okulárés néni szerepe mi lehet a történetben?

– Nem okulárés, hanem monoklis. Hát pechük volt, mert leesett a befőttesüveg. A hullaszállító fólia viszont minden bizonnyal ismét az elszigeteltség szimbóluma.

– Ez a fogalom többször is előfordult az értelmezésében. Ön elszigeteltnek érzi magát?

– Nem igazán. Mondja, mások is gyakran álmodnak ilyesmit?

– Hm. Én inkább arra lennék kíváncsi, hogy Ön mit gondol, miért volt fontos ezt megosztania velem?

– Ja, és ott van ez a másik álom is. Tudja, a víz, az nálam visszatérő. Na, múlt héten megint koszos vízzel álmodtam. Nem is koszos, hanem inkább opálos, mint zivatar után a Fertő-tó. Hideg van, november vagy február lehet, és én egy felfújható kajakban ülök, illetve inkább kivájt fatörzs alakú felfújható úszó tárgyként lehetne leírni, amelyet néha a rajzfilmekben látni. Nagy sebességgel haladok előre, száguldok a vízen és a lábaimmal próbálom irányítani ezt a felfújható micsodát, nehogy nekiütközzenek egy bójának, vagy egy vízből kiálló farönknek. Ebből mi lehet a fontos, az opálos víz, vagy a sebesség?

– Ön melyiket érzi annak?

– Na mondom tovább, hátha abból kiderül. Szóval száguldozom a vízen és közben mellettem kitör az erdőtűz. Lehet, hogy egy halász száraz avarra dobta a csikket, halom fejében az egyik hangot, de közben beindulnak a hangosbemondóban a hírek és meghallom, hogy valaki fel akarta robbantani a közeli diszkót, vagy ahogy manapság mondják klubbbot, hogy megleckéztesse a fiatalokat. Megleckéztetni, de mire? Gondolom, és újra megszólal az a vékony kis hang, de nem a hangosbemondóban, hanem bennem, pontosabban a fülelem belül, és már sustorogja is a választ, de ahogy kimondja, rájövök, hogy ezt én már tudom. Izzadni kezdek, pedig hideg van, mert ez gyanús, nagyon gyanús. Honnan tudnám, hogy miért kellett őket megleckéztetni? Szétnézek a kis kenumban és ott van mellettem egy üres hátizsák, kétszersült, víz, öngyújtó, minden gondosan előkészítve a meneküléshez. Hátral hangosan berreg a motor, mellettem egy üres benzineskanna. Ez baj, ha ilyet álmodom? De várjon, mert a legrosszabb az volt, hogy az erdőtűz miatt felébredtek a mocsárban alvó teknősök, és a hidegtől ilyen zombi szerű félig élő, félig holt állapotban próbáltak felmászni az én kis kenumra, szabályosan támadást indítva ellenem. Borzasztó látvány a félholt hulló, valamiért sokkal rosszabb, mint a holt emlős vagy az élő kopoltyús, de meg nem mondom, ennek mi az oka. Ön látott már teknőst haldokolni? Na, de inkább a lényegre térek, nehogy lejárjon az időnk, mert már nagyon érdekel, hogy ezt, hogy fogja értelmezni. Szóval ott siklom a vízen a bójákat kerülgetve, oldalról támadnak a zombiteknősök és az sem kizárt, hogy a rendőrség is a nyomomban van. Ekkor meghallok a távolból egy hangot, ordítás és sikoly keveréke, mint amikor felforr a teáskanna vize, vagy egy szírént kínoznak, én nem is tudom. Először azt hiszem, valaki szórakozik a hangosbemondóval, de aztán megérezem, hogy itt nem erről lehet szó. Egyre erősödik a hang, és van benne valami határozottan állati, amiről eszembe jut, hogy ez bizony nem lehet más, csak a bébielefánt! Na, erre behúzom a lábammal a kanyart, a hirtelen svungtól csak úgy repülnek jobbra-balra a félholt zombiteknősök és én már száguldok is az erdő felé, nehogy megpörkölődjön az elefántbébi. Na, ehhez mit szól? A fagyasztott anyatejem által táplált Elszigetelődés, most annak a tűzvésznek esik áldozatul, amit én okoztam. A hideg és a forróság találkozása, a magány bosszút áll a mulatozó ifjúságon. Hát nem érdekes? Van még olyan páciense, akinek ennyire sokrétű álmai vannak? ■ ■ ■

Herbert Fruzsina 1989-ben született Budapesten. Politológia és filozófia szakon végzett Heidelbergben és Hamburgban. Jelenleg Bécsben él és egy gazdasági kutatóintézetnél, valamint egy társadalmi innovációval foglalkozó alapítványnál projektmenedzser. Prózáit többek között a Kalligram, az Élet és Irodalom, az Apokrif, a Helikon, a Litera, az Új Forrás és a Jelenkor online közölte.

22:51

a szabadság vörösre érett
kemény húsú gyümölcsei

szitakötők merev szárnycsapásai
centikkel a bronzszínű vízfelszín felett

a távolban félrehangolt hegedű szakadozik
ahogy átjárja testem a menekülés allegóriája

az asztalon olvadt viasz és megrepedt porcelán
a panoráma táguló szemcséiben
felismerhető kihalt lélegzet

egyszer mi is visszafejlődünk
elvékonyodó cédrusokká

aprólékos mozdulatokkal
válogatod szét
a szilánkokat
szemedben verőfény tükröződik

22:25

fázisok kromatikus áthajlása

citromerdők nőttek tenyereiden
minden önzés
hiányérzet

az ízületek súrlódásmentes elmozdulása.

egy tövissel hasítod fel
meztelen mellkasodat

maradványaid vadállatok martaléka
szemeikben vérőrület áztatta esőcsíkok
igény a túlélésre

22:09

acélcsíkok bordázata átfekszik a vízen
a lombkoronák monokróm illeszkednek
a szűkülő tájba

szabálytalan ismétlődés

lemérhetetlen távolságok
otthonosan mozognak bennem

száraz fűszálak gyulladásra várva
egy erdőtűz közepén

véráramodban súlytalan hullámszik
napfény és füst

idebent fesztelen csend
feletted egyre fényesedő csillagok
ezüstös csoportja

21:43

farkasok elfagyott vonyítása
verődik vissza a hegygerinc elvékonyodó
porcelánfehér kontúrjai mentén

az elszigeteltség átmeneti
lehetősége gyönyörködtet

pulzusod jégbe dermedt
súlytalan lüktetése

a felület megreped
ahogy a varratokban
meglazulnak a hajszálerek

kelet felől hullámok nyugat felől szél

a keskenyedő ég zajtalan boltozata újhold után
téged néz

Kukucska Szabolcs 1996-ban született Szegeden. A Szegedi Tudományegyetem
amerikanisztika szakos végzős hallgatója, mellette ír, publikál, első kötetén dolgozik.

A lélektan fontosságáról

'23 januárjában barátaimmal, akiket akkor már hónapok óta nem láttam, összejövetelt szerveztünk. A fogalmazás persze, ahogy mindig, pontatlan, azt kellene mondani, nem bírtuk már és elmentünk vedelni.

– Négyig dolgozom, utána megyek – mondta a telefonba G., amit én az akkor mellettem ülő barátomnak, Sz.-nek készséggel továbbítottam.

Reggel kilenc volt, mi ketten nálam ültünk a nappaliban, a be nem kapcsolt tévét bámultuk. Sz. folytatta a telefonálás előttit:

– ...tehát nem szarakodom, fél tízig várok, akkor már biztos bent vannak, mondjuk az van kiírva, hogy kilenckor nyitnak, tehát...

– ...becsületesen már bent kellene lenniük... – tettem hozzá, hogy figyelmemről biztosítsam.

– ...igen, de inkább kivárom a fél tízet, akkor már biztos, felhívom őket és akkor megkérdezek mindent, hogy kell-e fizetni a pótleadásért vagy sem, hogy kell-e egyáltalán csinálni bármit...

– ... vagy sem... – ismételtem, egyáltalán nem figyeltem.

– ... igen. Na, kezdjük?

– Kezdjük.

Filmezni jöttünk össze. Kint hűvös volt, reggelre terveztük a filmezést, hogy délutánra, mikorra G. szabadul, mi is végezzünk; Sz. mostanra éppen átmelegedett és egyetemi problémáit, ahogy mindig, az azokat megillető mélységben kifejtette – a helyzet tehát megérett a kezdésre. Eredetileg nem volt tervben Sz. bevonása a délutáni találkába, de hirtelen ötlettel őt is beavattam, amikor G. nem sokkal korábban hívott.

– Hallod... – mondtam neki az ajtóból visszafordulva.

– ...hm?

– Írok B.-nek is, hátha ráér.

– Írj.

Kezemben a lemezzel visszatértem, a lejátsszót bekapcsoltam s a filmet betettem. Kusturica *Underground*-ját akartam Sz. torkán lenyomni. Ő még nem tudja, bár sokszor mondtam neki, de miután az ember ezt a filmet látja, a világ nem ugyanolyan többé. A háromórás eposz a rendező legjobb munkája, méltatlan, hogy mindenki a hírhedt *Macsokajajt* ismeri (ha ismeri), de munkásságának legnagyobb ékszerét sokan címről sem mondják meg, sőt, sokan még a rendező nevét sem tudják.

A film után valóban nem volt ugyanolyan a nap. Ez persze nem csak annak volt köszönhető, hogy három és fél órával előrébb járt már az óra, hanem – s leginkább – a film ránk gyakorolt mágikus hatásának. Valljuk be, ritkán lát az ember háború sújtotta kisváros főtéri feszületéről leszakadt Krisztust, körülötte lángoló kerekesszékekben a végtelen kilátástalanság s egy egész bűnös, hazug élet ambivalens végjátékaként egy hajdani mérgezett szerelmi kapcsolat kivénhedt tagjait (egyiket a másik ölében) mintegy „Herzogosan” körbe keringeni – ismétlem, lángolva! –, miközben egykori barátjuk s abból lett ellenségük, a háborúmániákus és fiavesztett kemény katona az említett feszület maradékához csapkodja híresen kemény kobakját, elveszített fiáról panaszkodva nekik (akiről csak mi tudjuk, hogy régen halott már), amely apokalipszis utáni jelenethez a háttérben meghúzódó, úgyszintén romhalmazra hasonlító templom kolmpolása szolgáltat aláfestő zenét, és az is csak azért, mert az előbbieket egy régi barátja, a szerelmespár férfi tagjának öccse épp az imént akasztotta fel magát a harang zsinórjára. Hát ilyen ez, de ezen a népen nem segít senki, legkevésbé a keresztje-vesztett Krisztus, ezeken nem lehet segíteni.

– A kurva életbe! – nyugtázta a látottakat Sz.

Ebben megegyeztünk. Majd az ebéd kérdését kezdtük latolgatni. Én a kajarendelés ötletét akartam erősíteni, de inkább rábíztam a döntést, bár tudtam, hogy abból plázázás és azon belül KFC-zés lesz.

Gyűlölöm a plázákat, nem csak mert eltévedek bennük, hanem mert percek alatt szellemileg annyira elfáradok, hogy ameddig a friss – értsd: ocsmány, fertőző, városi – levegőre ki nem vergődöm valahogy (amire később soha nem vagyok képes visszaemlékezni), úgy érzem, hazamenni erőm már nem lesz. Ám végül persze mégis. Érdekes, hogy van olyan légkör, amelyhez képest a szmog is hegyilevegő.

A plázában felmentünk a másodikra, itt volt az étkezésre leginkább alkalmasnak tűnő helyszín, de meg kell mondjam, igazam van, amiért soha nem eszem ilyen helyeken. Bárki bármit mond, bármilyen szempontot hoz fel (gyors, útba esik, ár-érték arány stb.), igaz marad az alapállítás: ez embertelen! Miért épít az ember plázát?

Szintén táplálkozási célzattal a közelmúltban gyakran megfordultunk a Westend alsó szintjén, ahol életemben először figyeltem fel rá, hogy itt – bassza meg! – utcanevek vannak. Akkor és ott fennhangon kifejtettem kínosan forgolódo barátaimnak, hogy az emeletes Magyarország, sőt, az emeletes világ koncepció egyáltalán nem összeesküvéselmélet. Mint minden mást, ezt is úgy csepegtetik a turbókapitalizmus mechanizmusai és a szentélyekben trónoló uralkodók, mintha csak az emberek lába alól való talajeltüntetés akarnák feltűnésmentesen megoldani – jéggé változtatják és lassan elolvasszadják, minthogy szép lassú, folyamatos, megszokható, az ember semmit nem vesz észre (ezt a példát különben egy animéből vettem). Egy napon arra ébredünk majd, hogy a plázák a föld felszínén terjeszkedve egyszer csak összeérnek: az utcák, terrek, közök stb. készen fognak állni, a közlekedés megindulhat és az emberiség máris közelebb van ahhoz, hogy életterét az asimovi Trantor bolygóvá alakítsa.

– A Burger Kingben kajálok, te? – így Sz.

– Én asszem megnézem azt a... kínais az ott hátul?, na, azt, lám, milyen ráment adnak az ilyen helyen.

– Oksa, majd utána valamerre arrafelé – mutatott Sz. úgy a kettő közé félútra – találkozzunk.

Bólintással nyugtázva utamat a – mint odaérve kiderült – kínais felé vettem. A rámen förtelmes volt, Sz. pedig valahogy csak a KFC mellett döntött. Előre megmondtam volna neki, ha eszembe jut, de annyira tipikus volt a helyzet, hogy a kedvem is elment tőle. Ettünk. A felét sem bírtam megenni, Sz.-szel egyhangúlag kimondtuk: a KFC-vel sokkal jobban jártam volna – annál is inkább, mert az est az év addigi legkeményebb italozásába fordult át, aminek következtében majdnem két hétig fájtak bordáim, amiért a történetbe hamarosan megérkező B. a jobb kezemnél fogva próbált valahogy hazahúzni, miután egy köztéri szobor másfél méter magas talapzatáról álom és ájulás határán lefordultam, egy szó mint száz, enni kellett volna. A válasz: drága minden. Erről ennyit.

Ezt követően volt még egy körünk a könyvesboltban – mit is kezdenénk magunkkal... –, ahol elképesztő fejfájás jött rám, de szerencsére még épp időben sikerült az ezzel egybekötött Café Frei-be átfonnyadni, hogy ott egy meglepően olcsó, vanília-fagyaltos kávé, valami Cannes-i volt a neve, elfogyasszak és az helyretegyen – kávéfüggő vagyok, leszokóban, harmadszor, nem kérdez, nem válaszol!

Ekkor azonban megjött B. és követelte, hogy menjünk át vele az OBI-ba, mert hogy ők – valakik – hétvégén grillezni akarnak és ahhoz kellene faszenet vásárolni. Mi mondtuk neki, hogy ezt nagyon gyorsan felejtse most el, mert mi itten kávézunk, menjen csak egyedül, de a bort, amit az esti italozásra hozott – Szőlész-borász szakon tanul különben –, azért természetesen eltettem. Asztalunknál több szék nem volt, ő meg (kamu)sértődötten átment a szemközti üzletbe. Mi gyorsan elcseréltük az asztalt egy éppen érkező idősebb párral, akik hármashoz akartak leülni, és a három perc után az üzletből kivágódó és valamerre viharozni készülő B.-t egy intéssel még idejében elkaptuk és magunkhoz leültettük.

Egy órát töltöttünk el semmittevésel a kávézóban, majd még egyet céltalan csámorgással és az OBI-ban való szénvásárlással.

– G.-nek a kurva anyját már, hogy eddig szarakodik – közölte teljesen békés hangon Sz. és összehúzta a kabátját.

– Tél... – tette hozzá.

Most havazik, mikor már mindenki a tavaszt várja, a karácsonyi díszek is mennek vissza a padlásra. Eddig persze nem, de meleg van, érthetetlen ez a hó, amint földet ér, olvad is, eltűnik. Estére sem mondtak kevesebbet hét-nyolc foknál, mi a fene ez a hó? A többieket *hidegen hagyta* a kérdés. Nem érdekel minket a hó, eltűnésének oka sem, a hó, felejjük, csak művilleg sajnáljuk, úgy, mint minden mást. A globális felmelegedés sem egyéb, mint egy lassú, de biztos olvadás a talpunk alatt. Daniel Quinn jól írta – nem is emlékszem már, hogy írta, de volt szó valami ilyesmiről nála.

– Most hív G.! – mondom nekik.

– Ideje – mondja a kéttagú kórus.

– Jónapot kívánok! – én.

– Szervusz! – G.

– Mikorra várhatunk?

- Most végeztem, ugye négy óra van, öö... olyan egy óra múlva, jó?
- Jó – nem volt jó.
- Szia.
- Szia.
- Na, mikor jön? – Sz.
- Egy óra.
- Egy óra?! – B.
- Már itt vagyunk több mint két órája! – Sz.
- Én is tudom, de ha egyszer ennyi, akkor ennyi.

Álltunk még egy darabig. Amikor aztán a hó rájött, ez már nem az ő világa, itt őt elfelejtik és nem is szeretik, mintha soha nem szerették volna és a hullással felhagyott, amely mögött az a sötét és végzetes szándék érződött meghúzódni, hogy soha vissza sem tér, utunkat megint a pláza felé – ez különben a KÖKI volt – vettük.

Ténferegünk teljesen lapos aggyal olyan húsz percig, majd egyetlen szó nélkül, mint-ha elméink egy közös utasításnak engedelmességek volna, az első szembejövő padra levetettük magunkat és belesüppedtünk a plázafáradtság ama undorító érzésébe, amit senkinek nem kívánok és az amelyre immunis ember(szerűség)eket aliennek tekintem.

Filmszakadás. Fogalmam nincs, mivel telt el a maradék negyven perc, ám hirtelen G.-t láttam a tömegből kiválni.

- Kaja – mondta.
- Oké – hallucináltam.

Visszatértünk az étkezők szintjére, ő célirányosan a KFC-hez ment, mi meg leültünk. Környezetünk leírására nem vesztegetem az időt, undorító, ennyi elég, mind a környezet, mind az emberek. Legjobb volna vallást alapítani, amely azt várja, mikor nyílik meg a föld a plázák alatt és tűnik el végre az összes.

Étkével visszatérve beszélgetésbe bonyolódunk, ám az csakhamar megszakadt. Ilyesmit soha nem tapasztaltam, a plázában a levegő egy percre megfagyott. Sz., aki éppen az újonnan érkezett G.-nek magyarázta azt, amit először reggel kilenckor nekem, majd olyan öt órával később B.-nek is (egyetemi ügyeit), elhallgatott, B., aki minden ismerősöm közül a legnagyobb vadbarom (persze jó értelemben), megnémult (!!!), G. szájában a falat megállt, én pedig mindenki mással egyetemben ülésirány szerint jobbra előrefelé kaptam a pillantásom, a többiek, a háttal ülők pedig igyekeztek arrafelé fülelni. Utóbbiak igyekezete némiképp szükségtelen volt, mert a dolog látványánál talán csak hangja volt meglepőbb és egyáltalán nem igényelt fülelést. Az említett irányban egy teljesen átlagos étkezőasztal volt látható, amely körül egy teljesen átlagos vélhetőleg apuka, annak a teljesen átlagos vélhetőleg lánya foglaltak helyet, akik pedig a mi nézésünkre sajátos merőlegességgel bal felé pillantottak, s a tekintetek és fülek e keresztvüztében egy olyan nyolcévesforma kissrác állt, vélhetőleg a fia.

Hangot és képet tisztázok: a fiúcska torkaszakadtából ordított és (testeszakadtából?) toporzékolt. Jómagam a black metál zenei szubzsáner nagy rajongója vagyok, sokféle ordítást, hörgést és káromást hallottam már, ez viszont mind közül kiemelkedett. Hirtelen vége lett. Visszaült és az asztalon lévő zöld borítás, tehát minden vonalazástól vagy négyzethálótól mentes, sima rajzfűzet fölé hajolt. Voltak ott még ceruzák – tudni sem akarom, mire használhatták! Sz. épp folytatta volna az egyetemi probléma ismertetését, B. épp elszánta volna rá magát, hogy beléfojtsa a szót, G. pedig épp lenyelte volna a csirkeszárny mostanra valószínűleg kellőképp előemésztt, alighanem trutymós

formáját, amikor a srác megint felpattant és felordított. Mondandóját nem artikulálta, annyit mégis ki lehetett venni, hogy „NEM AKAROM!”, ennek ismételtetése mintegy summázza vokális tevékenysége lényegi tartalmát, ugyanakkor a körítés, ha ez egyáltalán lehetséges, még elviselhetlenebb lett. Annyi biztos volt mindenesetre, hogy neki rosszabb mint nekünk, ehhez kétség sem fért. A meddő hallgatás és a menekülni vágyó, láncrea vert állat kínkeserves ordítása halmaz és komplementereként viszonyultak egymáshoz. A pláza nyüzsgése mindinkább elhalt, a srác ordítása egyre erősödött, a nyüzsgés után maradt csönd nem tűnt el, amikor beléhasított a fülsértő kínlódás e túlvilági és minden blackmetálkárogást kispadra ültető változata. A hangot befogadó csönd és a csöndet kiszorító hang viszonya sosem kristályosodott még előttem ennyire plasztikusan: az egyik, a csönd, befogad, a másik, a hang, belemegy. Miként a közöny és az érdek, miként a passzív és az aktív, miként a nő és a férfi. Egyetemes, univerzális szabály írta ekkor felül a sokszáz ember keltette duruzsolást és helyettesítette azt valami mással. Mi is volt ez az ordítás? Hamvas Béla írja valahol, hogy „ösvöltés”, mely nem artikulál, mely nem formál szavakat, nem úgy fejezi ki magát, ahogy a ma embere, hanem érzését közvetlenül teszi át hangjába: ordít, ahogy a torkán kifér. Az ősi ösztön és törvény lélektana egyeduralkodó és megingathatatlan. Az utóbbi párezer és főképp az utóbbi száz év szokásai nevetségesen vékony lepedék csupán az emberbe, az emberi nembe felbukkanása óta belevésődött ösztönökhöz, archaikus mintákhoz képest. Ezek a rétegek felülről bomlanak, nem a véset kopik, hanem a ráarakódott kosz, a szenny, piszok, a civilizáció, az ocsmány füst és a pláza. A pszichéjében ma sérültnek titulált gyermek, a rendellenes valójában a természetes, a környezet az emberellenes. Ordít és üti-vágja testét kicsi kezével, ahol éri. Miért? Nem értem és a jelenséget megközelíteni sem tudom. Tehetetlen vagyok, ahogy az apja is, aki előbb megragadva, lefogva és néha ordítva próbálta leállítani a rosszul működő gépezetet, majd hóna alá kapva iszkolt el vele a kijárat felé, amerről még perceként át hallatszott a másik időből, másik korból való megvadult gyermek keserves óbégatása. ■■■

■ **Havassy Gergely** (Budapest, 2000) az Óbudai Egyetem Üzemmérnök-informatikus hallgatója, a Szófa irodalmi portál szerkesztője. Szabadidejében filozófiával, antropológiával, filmelmélettel és -történettel foglalkozik. Tanulmányai és irodalmi írásai megjelentek a Napút, Filmvilág és Metropolis folyóiratokban, valamint az Ekultura.hu, Szofa.eu, és Kszpe.hu online portálok különféle rovataiban. 2019 óta a Filmnéző Podcast házigazdája, 2020 óta az Ideológiák Tárháza ismeretterjesztő YouTube csatorna szerkesztője.

Az éjszakák szétosztották egymás között

Olyan óvatosan esett szét a teste,
hogy nem is vettük észre,
amíg nem maradtak tányérban a fogai.

Ekkorra már a fülek eltűntek róla,
akárcsak a sárga ujjpercei,
és a hasáig lelógó ráncos mellek.

Átkutattuk az udvart, az utcákat,
hogy megkeressük, hazavigyük,
hátha egyikünk ért hozzá, vissza tudja varrni.

Ott volt mind a tyúkok között és a piacon,
de addigra már hiába téptük,
nem akartak a földtől elszakadni.

Mire hazaértünk, az összes lámpa égett.
A konyhában találtunk rá, a mosogatóból
kilógó cafrangos kezeit nézte, sírt.

Arra kért, hogy zárjuk rá az ajtót
éjszakára. Azt mondtuk, nem szeretnénk.

Amikor reggel kinyitottuk,
fellazult testünk egy pillanatra,
amíg porcaink vissza nem rendeződtek.

A lábai ágy elé állított koszos csizmák,
a törzse gyűrött szőnyeg,
amit az évek során kikapostak.

A feje arrébb gurult, amikor kinyitottuk
az ajtót, mintha belerúgtunk volna.

Etetőszékben nyáladzó Istenek

Az égből lógó köldökszinórok
addig kötik a gazdához,
amíg egy nagyra nőtt szél
le nem tépi őket onnan.
A babák legurulnak a földre,
kiköpik a felhőt szájukból,
és a porba ragadva felsírnak.

Kezek emelik ki őket,
hogy hazavigyék, vízbe mártsák,
de tisztaság helyett
az elszakadás emléke szárad rájuk,
paplanok közt zuhannak tovább.

Bolti tejet kapnak, ami régi
otthonok ízére hasonlít.
A szájból kilökik a fájdalmat,
és a fehér cseppek az állon
lefelé kezdenek szaladni.
Amikor a bőr végére érnek,
elhagyják a testet, majd földre csapódnak.

Borbíró Báborka (Békéscsaba, 1999.): A Szegedi Tudományegyetem magyar-német tanár szakos hallgatója. Versei többek között a KULTeren, az Esőben, a Forrásban, illetve a Várad folyóiratban jelentek meg.

Haláltanoda

Egészen természetesnek találtam, ahogy az első tanítási nap után, szatyromban egy frissen amputált lábfejjel hazafelé battyogtam, s a fák, mint egy örökké megnyilatkozó szellem beavatott függelékei lógatták fölém hibátlan koronájukat, hogy igazat szólott az igazgató a reggeli tanévnyitó beszédében, amikor közvetlenül hozzánk, elsőskökhöz fordult. Már az első órák után sem fogjuk a világot olyan harmonikusan és önelégültséggel szemlélni, mint eddigi gondtalan, és beszűkült tudatú személyiségünkkel tettük. Nagy változások előtt állunk, mondotta, s csak rajtunk múlik, hogy egészségében mikor leszünk képesek megérteni és elfogadni ezt a minden máztól megfosztott igazi valóságot, amely az egyedüli helyes életszemléletet tárja elénk. Reggel még nagyanyám kísért el, és végigzokogta az egész utat, ő semmiképpen nem akarta, hogy ebbe az iskolába írassanak, ám a szükség és a kényszer, mivel tanítástom meghaladta anyagi erejüket, és még a jövőm szempontjából sem mindegy, mondta nagyapám, aki lelkes híve volt a valóságismeretnek, hogyan is viselem majd a későbbiekben az élet reám róttá terheket, ha a várható korai árvaságomból következő problémákkal szembe találkozom.

Összemértem a reggelt a késő délutánnal, és igazat adtam az igazgatónak, hogy mindezt csak bizonyos lendülettel képes az efféle ember, aki én voltam akkor, a helyes értelmezés, számomra is idegen valóságában megragadni. Nem a sekélyes partról indulunk el a világ valós megismerésére, hanem a létezés tavának közepére vetve engedjük a tanulóinkat, hogy a mély vízből valamiként kievickéljenek, vagy jobb híján odavesszenek, mondotta még az igazgató. Az iskola viszolyogtatóan szépnek tetszett, a portás egyenruhája mindannyiunk számára lenyűgöző volt, mint megtudtuk később, egy elegáns szálloda levetett ruháit örökölték meg ezek a jellemükben nem egészen kifogástalanon kisvárosi idült alkoholisták. A folyosókon már kissé elcsodálkoztunk

a hatalmas lépcsőház nemesen díszített pannói láttán, mintha a szűk tér egyértelműsége megfosztott volna az eddig szabadon áradó képzeletünktől. A velünk foglalkozó nevelők legelőbb a zsebkendőnkre és az uzsonnánkra voltak kíváncsiak, majd az osztályterembe bevezetve olyanképpen kezdtek beszélni hozzánk, mintha egy állatkert lakóiként most foglalnánk el a szűk rekeszeinket. Megreggeliztünk, a tanár gondosan le törölte a szájunk köré ragadt morzsákat, fogat mostunk, és hirtelen kérdéseket intézett hozzánk, amelyeknek legfőbb tárgya az igazgató számunkra kevésbé felfogható beszéde volt. Mivel egyetlen szót sem értettünk mindabból, ami ez idáig velünk történt ebben az épületben, csak kínlódva felelhattünk az egyenesen nekünk szegeződő kérdésekre. Meglepően kiteljesedett, kíváncsisággal teli közösséget alkottunk, amely a legkevésbé sem kérdőjelezte meg eme történetek jóra valószínűségét, az elfogadás olyan magas szintjén várakoztunk, amikor minden érdemleges eseményt a magunk gazdagodásaként értelmeztünk. A tanárok azonban szinte percnként ellent mondtak önmaguknak, volt aki egy tréfás vetélkedőt javasolt, mások az erdőben való sétát tartották fontosnak, míg az igazgató megjelenése egyértelműen beavatkozott a jóra való nevelők elgondolásaiba. Egy maszkot tartott maga előtt, nevetségesen furcsa álarcot, amely lényegében pontos mása volt annak, amelyet az évnnyitón viselt, így semmiképpen nem értettük rejtőzködésének okát. Mintha távolságot keresett volna magában, és ezt szándékosan felénk is kiterjesztette, egy merev álarc volt, amely azelőtt beszédesen elárulta szándékainak számunkra homályos, alig felfogható érvényességét. Ha megfeyjthetők volna a két arc közötti különbség jelentését, bizonyára nyugtatóan hatott volna kedélyünkre, így azonban az a mételyező állapot hatalmasodott el rajtunk, hogy ezek az arcok nem egészen megbízhatóak, sőt valamiként még romlékonyak is önnön tömörségükben. Elnézést kért, amiért a tanévnyitón ránk ijesztett, ugyanakkor még erőteljesebben hangsúlyozta, hogy az iskola és minden tanulás csak lepedék, kimerevedő finta a számunkra, s hogy az oktatás menete visszajuttat ugyan morálisán állandósult valónkhoz, de ez az út olyan kétségeket is támaszt majd, amely során ezt a visszavezető utat már nem kívánjuk. Fel kell lázadnotok mindeme tanítás ellen, kiáltotta, de egészében majd be kell látnotok, hogy egyetlen hamis szó sem hangzott el, amely a mélyebb meggyőződéseket közvetlenül sértené.

Az első utunk egyből egy pincehelyiségbe vezetett, kettes sorokban botorkáltunk le még álmoskásan a lépcsőkön, de felfele is haladhattunk volna, hiszen csak az elhivatottság szintjei voltak ezek, korántsem tudtuk, hova is érkezünk. Egy asztalos műhelyen át haladtunk, hatalmas csövek kíséretében, és csak arra emlékszem, hogy már ezen a folyosón mellém sodródott egy hullámos hajú kislány, többször egymásra is nevtünk, mielőtt a folyosó végi terembe léptünk volna. Ott az ajtónál szerettem volna udvariasan magam elé engedni, de ő ezt visszautasította, mint utóbb elmesélte, a neméből fakadó kiváltságoktól akart végképp megszabadulni, mert erre itt semmi szüksége nem lesz. Mivel úgy gondoltam, sokkal többet tudhat nálam, ezért nem makacszkodtam túl sokáig, mindösszesen négyszer-ötször próbáltam rávenni, hogy előttem lépjen be a terembe, aztán már, kényelmetlennek találván, hogy feltartjuk a sort, minden gátlás nélkül előre mentem. A teremben félhomály volt, ahogy kivettem, a földön hosszúkás ládák hevertek, bennük pedig, mint hamarosan rájöttünk, élettelen emberi testek feküdtek. A tanár rögtön élénk magyarázatba kezdett, szerette volna valamiképpen elkerülni a ránk törő fölösleges izgalmakat, arról mesélt, hogy az itt fekvő emberek ugyanolyan gondtalan gyermekek voltak egykor, mint mi, volt babájuk, az anyukájuk képesköny-

vekből mesélte ugyanazokat a meséket, amelyeket mi is kívülről tudunk, és egyenként megkérdezte, hogy kinek mi is a kedvenc mesealakja. Néhányan már az első pillanatban elájultak, a lassúbb felfogásúak, azokhoz tartoztam én is, miközben a barna kislány mélyen a vállaimba fúrta arcocskáját, kijelentettem, hogy a Derék ólomkatona és Hamupipóke voltak a kedves meséim. Bizony ezekben a történetekben is gyakorta meghalnak az emberek, mondta a tanár, tehát semmi különös dolog nem történik velük, mint amit itt is látunk. Hóféhérke is meghal a mérges almától, és őt is koporsóba zárják. Minden élő a saját sírba zárt pillanatnyi elevenességét hurcolja magával. Ugyanakkor az élet lekövethetetlen függelékeként halunk meg.

A barna ruhás gondozók kicéplték a kókadat tanulókat, és azokat, akik bent maradtunk, nem voltunk sokan, a tanár arra biztatta, hogy mivel ezek az itt fekvő testek néhány órája még eleven, szerethető emberek voltak, nagyapák és nagymamák, apukák, de még egy fiatal lány hamvas orcájára is rámutatott, megkérve bennünket, hogy együttérzésünk jeleként simogassuk meg a homlokukat. Erre csak nagy nehézségek árán tudott rávenni, de végül egyedülként megérintettem a zilált, még nyirkos hajának félre simításával jéghideg domború homlokát. Sohasem tudnám megmondani, kifejezhetővé tenni ezt az érzést, de ez a merev arc számomra a későbbiek során valamiként mindig a barna hajú kislány, Malke arcát juttatta eszembe, egy egészen hosszú szenvedés végjátékát, amelynek hasonmása lett a számomra nagyon kedves, a későbbiek során azonban tőlem menekülő kis lény. Vajon nem visszavételek során jutunk-e igazi tapasztalatokhoz, gondoltam akkor, és ami a pillanatban rejtezik, az csak egy tekervényes történetben éri el a maga száználmas csúcspontját? Az óra lassan vége felé járt, Malke, akinek a nevét, nagy félelmei közepette megkérdeztem, utóbb elhúzódtott mellőlem, és azok táborába állt, akik megvetéssel szemlélték a talpon maradtokat, és használatba vették a reggel számon kért zsebkendőket.

Én már az első nap is igen dicséretesen viselkedtem, a nap végére számtalan csontot, koponyát kaptam jutalomként, szinte kiríttam tanuló társaim közül, ez azonban semmiképpen nem tett jót a többiekkel való kapcsolataimnak, sőt, estére úgy éreztem, még a tanárok is neheztelnek rám, amikor a boncmester egy frissen levágott lábfejjel jutalmazta egész napi sürgölődésemet. A második órán már ellazult a figyelmem, egy kis kacsával játszottunk az iskola zárt udvarán, többször is odavittem Malkénak, hogy megsimogassa, de a kezdeti rajongásnak már csak a töredékét érezte irányomban. Mikor el kellett eresztenünk a kiskacsát, egy hatalmas kandúr jelent meg az udvaron, és mancsának egyetlen ütésével a földre típortta, majd torkát szétharapva hatalmas étvágygal kezdte az egész selymes apróságot szemünk előtt a maga szépségéből kivetkőztetni. Alig végzett vele, mi riadtan visítottunk a kiskacsa hulltán, amikor egy vadászkutya tört rá a macskára, és torkánál fogva megragadva megrázta, és csigolyáit összezúzva a kiskacsa maradék pihéi mellé helyezte, majd két falásra szőröstül-tollastul eltüntette őket. Mindannyian eltakartuk szemünket a kétségeket támasztó látvány elől, nem gondoltuk, hogy eme tapasztalat hasznunkra válna, hiszen a távolságot és a kiérleltégében gyönyörű metaforákat csak a forrásoktól távolodva gondoltuk érvényesnek. Mindig azon kell-e majd töprengenünk, hogy megőrizzünk valamit a valóságból, vagy csak szellemi képességeink szerint engedjük magunkhoz közel a kegyetlenségként mutatkozó messzeséget.

A rajzórán aztán, amikor is a még kórházba nem szállított tanulók csoportja találkozott az osztály másik felével, akiket eddig nem láthattunk, le kellett rajzolnunk, mi

is történt az udvaron. Malke nagy örömmre magától újra csak mellém ült le a padba, pedig már végleg lemondtam róla, úgy gondolván, hogy talán végtelen formában mutatkozott meg a nap során az ambiciózus szolgálalkúságem, ahogy később elmesélte, nagyon kíváncsi volt, hogyan is dolgozom tovább, mivé is fejlődik a számára eddig ismeretlen érzéketlenségem, a kegyetlenséggel szembeni szokatlan közönyösségem. A teremben külön padsorban ültek a Demósok, minket pedig Aspiránsoknak szólítottak. A szavak jelentésével nem lévén tisztában nemigen figyeltem rájuk, megszeppenve inkább a néhány ismerős arcot lestem. Addigra már nagyon kevesen lézengtek a reggeli létszámunkhoz képest a tanteremben, azok is aszottan ültek, szemük körül zöld redők gyülekeztek, és csak remélni mertem, hogy én a hatéves gyermeki szépségemből nem vesztettem semmit. A feladat, némi eligazítás után egyszerűnek tűnt, még azok is neki vidámodtak, akik eddig úgy érezték, hogy percenként a padjuk mellé készített tálak fölé kell hajolniuk, hiszen a kiskacsa, a cica, és a kutya hármasságában igen szép rajzok születtek: Úgy gondolták a többiek, hogy rajzolnak egy kutyát, amelynek hasában ül egy cica, annak gyomrában pedig ott úszkál a bájos kis kacska. Csak én tettem ellenvetéseket a megdicsért rajzok kapcsán, hiszen, magyaráztam, az egyes állatok nem ilyen érintetlen egészként kerültek a gyomrok belsejébe, és kevés rajztudásommal próbáltam visszaadni a szétmarcangolt, összerágott egyes állattetemeket. A tanár, egy nádszálnyi tétova érzékenység, hajlékonyságában is férfias jelenség, nagyon megdicsért, és javasolta, hogy még több apró részlettel tegyem szemléletessé a pusztulást. Nem átalítottam bizonyos technikai problémákra újólág felhívni a figyelmét, amennyiben a tanár elfelejtett teljes körű tájékoztatást adni a szétmarcangolt kisállatok térbeli ábrázolásának bonyolult perspektívájáról. Én egyenként kísérleteztem az egyes torzók megrajzolásával, és végül egyetlen testbe való elhelyezésével. Malke megvárta a kapu előtt, bodros ruhácskájában illegette magát előttem, a mellére tűzött selyemrózsa szirmai igazgatta, s kíváncsi volt, mi is van a szatyromban és amikor elmeséltem neki, hogy a boncteremben az egész napi kitartó érdeklődésem jutalmaként egy frissen levágott lábfejet kaptam további tanulmányozás céljából, nem engedte, hogy haza kísérjem, a pompás rózsa szirmai markával összemorzsolta, amitől az elveszítette minden légiességét, s én úgy éreztem a korábbi bizalmatlansága, sőt ellenszenve újra csak felerősödött.

Hazaballagtam hát a legelső nap szerzett kincsemmel a szatyromban, és már a verandán meg is akartam mutatni nagyanyámnak - aki éppen csirkéket vágott le, nyakukat hátra szorítva összeroppantotta a csigolyájukat, a késsel pedig erőteljes suhintással lemetszette a fejüket -, hogy milyen trófeát szereztem, magyaráztam volna rögtön, hogy mivel a levágott lábfej még egészen friss, egy elemmel mozgathatóvá is válik, ahogy a fejetlen csirkék is még elszaladtak a bokor oldalába, némi létszerűség visszavarázsolható az immár gazdátlan lábba. Nem találtam megértésre, nagy lelki nyomorúságot jelentett számomra, hogy az általuk javasolt tanintézmény látogatásának első napja után az udvar végi kisházat jelölik ki számomra lakóhelyül. Hamarosan nagyapám hozta is az ágyamat, úgy billegett vele, mintha akasztófát szeretne bejuttatni egy keskeny résen keresztül, majd egy asztalt és székeket is elhelyezett az addig inkább csak lomtárként használt földöngölt padlójú kis kamrában, s reggel már a ruháimat is itt találtam egy nagyon öreg sifonban, és még a vacsorámat is itt kellett elfogyasztanom.

Ha Malke nem lett volna, s vele együtt a halott leány, akiben barátnőm tökéletes hasonmására ismertem, talán nem is indulok neki másnap az iskolának, amely az éjszaka múltával kellemetlen szövevényyé, összeesett habbá vált bennem, így azonban

mindenképpen szerettem volna helyzetemet tisztábban látni, ha már a jóakarátú nagyszüleim megfosztottak átmenetileg a szeretetüktől, a testi közelségüktől, a tegnapi apró sikereim révén, úgy gondoltam, hamarosan célba érek, vagy legalábbis nagyobb távlatok nyílhatnak meg előttem. Az asztalra helyezett láb reggelre gyanús állagú tócsát eresztett az asztalomra. Egyedül keltem fel, még nagyszüleim házának ajtóit is zárva találtam, így, anélkül indulhattam el, hogy nagyszüleimtől elköszönhettem volna. Az iskolában gyorsan kiderült, hogy azok, akik tegnap napközben gyengeséget jelentettek, nem mehettek haza. Csak töredéke maradt talpon a tegnap még csinosan kiöltözött ifjaknak, azok is magukba roskadva ültek, mintha hasonló fogadtatásra találtak volna, mint én. Az órák ugyanakkor ismétlődtek, volt hullaházi látogatás, az udvaron egymást felfaló állatok matryonka babája, beszélünk kellett a kedves mesehőseinkről, volt aztán rajzóra is, és folyton a hátamon éreztem képzelt barátnőm tekintetét. Én, mintha valami régen a testembe fúródott szigonyt viselnék, próbáltam megszabadulni az előző nap fölöttébb ostoba sikereitől. Néhányan kijöhettek a gyengélkedőről, friss erővel próbáltak bizonyos tapasztalatokat beszerezni az elmúlásról, de mások egészen hirtelen roppantak össze, mintha a tegnapi nap valóságát nem értették volna meg teljes mélységükben. A legkomiszabb felismerésem ezen a napon a Demók és az Aspiránsok szerepének tudatosodása volt. A Demók valamiként egy következő feladat anyaiaként töltötték ki a padokat, mintha a mi kiskacsáikként ültek volna ott, akik hamarosan sorra kerülnek majd valamely elgondolhatatlanul különös kísérletben. Malke nem közeledett felém egész nap, ha én mégis elé léptem, kedves mosolyával jelezte, hogy némiképpen erős támasza vagyok, és további kitartásra buzdított, de nem óhajtott a párbeszédet velem, aki pedig, most már tudtam, csak őerte vállaltam fel minden esztelen, a lelkeket megnyomorító gyakorlatot.

Magamtól mentem délután a boncterembe, mintha ezen a napon is hős lehettem volna, visszavittem a lábat, de a legkevesebb figyelem esett rám, a boncolást nagy gondal végző személyzet között alig vettek észre, a takarítók pedig egyetlen seggbe rúgással penderítettek ki. Mint utóbb hallottam, a közeli lőtéren megégett orosz katonákat boncoltak aznap, így szinte államtitoksértésként értékelték a boncterembe való önkéntes behatolásomat, hiszen az iskola felől, bár szabad volt a bejárás, nem feltételezték, hogy akárki is meglepje őket. A lábat mindenesetre egy bádog asztal szélére helyeztem, aztán a tegnapi sikerek ellenében teljes kudarccal végződött a nap. Még kiültem az őszi estében az iskola udvarát keretező parkba, ráérősen, hiszen nem kíváncsoltam haza semmiképpen, ugyanakkor tudtam, hogy Malke még egy bizonyos foglalkozáson vesz részt, ahova a fiúk nem mehettek be. A fákon mókusok ugrándoztak, de kedves játékoságuk is csömörként hatott rám. Ha minden a pusztulás felé halad, mi értelme is lenne az öntudatlan létezésnek. Mogyorót szerettek volna kapni tőlem, de ezzel én semmiképpen sem szolgálhattam, így terelődött figyelmem az udvar végén álló szemetes konténerekre, ahol nagyon furcsa bőrnyesedékeket találtam. Némely citromháj-formájú darabkákat kihalászva, a padom közelébe merészkedő állatoknak kínáltam föl, mint ismeretlen eredetű csemegét. A mókusuk olyan mohósággal estek neki, mintha már maguk is teljességgel elállatiasodtak volna ezen az udvaron. Kannibáli lakomát csaptak a gondosan lezárt tárolókból kihúzkodott elemózsiából, és egész lényem visszarettent attól a gondolattól, hogy a természet sem őrzi meg a maga sajátos rendjét, minden élőlényből előcsalogatható egy másik lény, amely minden természettudományos álláspontot felülírva, csemegének tekinti a dögtetemeket. Egy, az egészen ar-

cán átrostált alak tudatta velem, hogy az igazgató kívánna beszélni velem, aki percek óra távcsövén figyeli a mókusokkal való hitvány kalandjaimat. Nem gondoltam volna, hogy az igazgatói szoba minden berendezési tárgya ennyire eltér az iskola szellemétől. Majd hogy nem egy kápolnában találtam magam, az arany díszekkel, stukkókkal ékesített terem végén magasodott az oltárszerű íróasztala, amely első pillantáskor is megvetendő mosolyt csalt ki orcámra. Az igazgató, most nem egy magával azonos álorca, hanem pontos utánezataként, két kezével tartott két maszk mögül szólott hozzám, amely maszkok azonban egy kissé torzított formában mégis csak önnön arcvonásait utánozták. Nem sok magyarázattal szolgált, egyszerűen közölte velem, hogy a valóság csak idézőjelben értelmezhető. Egy bizonyos mennyiségű tény egyszerre való elkülönülés nélküli riadt szemlélete. Mivel figyelme tárgyá lettem, ezért én semmiképpen nem lehetek éretlen figyelmemnek tárgya, mondotta. A tanuló magatartásának tartalmaznia kell a tanárok véleményezésének bizonyos fokú felismerését, ahhoz való intézményes jogukat, hogy nem mindenben azonosulnak a tanulók képzeletének önkényével, hanem saját kiforrott látásmódjuk, és ennek következményeiből fakadó véleményüket is birtokolhassák. Én, mondotta, miközben az álarcait mutogatta, vad ösvényeket nyitottam meg, amelyek, véleménye szerint az iskola magasabb eszményeit semmiképpen nem szolgálják.

Nagyanyámék most se nagyon voltak kíváncsiak rám, az ajtókat csukva találtam, mire haza értem, és a vacsorát is csak igen soká kaptam meg, míg a két nap tapasztalattát az ólszerű otthonom magányában emésztettem. Legszívesebben valamilyen kisállat után kutattam a kertben, egy csapdát állítottam fel, magokat szórva alá, hogy a két nap utáni megrendülésem vigaszaként további ismereteket szerezzek az élő állatok természetéről. Azon is elgondolkoztam, hogy ezek szerint nekem is van valamiféle természetem, és hogy jó volna ezt is tanulmányoznom, mert osztálytársaim viselkedése semmiféle érdeklődést nem mutatott irányomban. Úgy tűnt számomra, hogy egyedül magamra leszek utalva a személyiségemet érintő képvisolet tekintetében. Mivel kicsi voltam, és szánalmasan magamra hagytam, az a világ pedig, amelytől segítséget szerettem volna kapni, az iskolába való belépésem után tökéletesen megszűnt köröttem, ezért csak egyetlen választásom volt, hogy a mások által kijelölt úton tovább haladjak. Így mikor a kedves állatunkat kellett bevinni a természet órára, mert néhány hét után már nevekkel látták el a különböző helyszíneken való tevékenységeinket, a közben eltelt napok újra bizalmat ébresztettek a még meglévő, vagy a kórházból kiszabadult tanulóknak, mindenki felvállalta a kedvencét, hiszen érzelmileg és a tananyag gyors előrehaladásához képest hatalmas lemaradásban voltak. Én a csapda által szétromcsolt gyönyörű tollazatú galambot vittem be, élve szerettem volna persze tetszelegni vele, de a mesterkedéseimbe hiba csúszott, a mosóteknő teljesen szétromcsolta a heteken át csodált galambot, és mivel az iskolában nem volt túl sok eleven lény, én büszkén vittem be, a már általam véletlenül összeromcsolt madártetemet. Mindenki kedves élőlényeket hozott persze, cicákat, papagájt, aranyhőrcsögöt, vagy éppen fiatal ebeket, Malke, aki már mérföldnyire került tőlem, egy éti csigával érkezett. A szomorúság és az értetlenség csak lassan vált mindenki számára nyilvánvalóvá. Miután egész nap az egymás kedvenceivel való játékkal telt, amikor is megismerkedhettünk a fajra és egyedekre jellemző tulajdonságaikkal, egyre másra úgy érezhettük, hogy a természet nem csupán a pusztulás kisajátítása, hanem egy csalóka szellem ideiglenessége, amelyben megnyugtatóan jelen van az élet is, a virulás, a fejlődés, hogy e lénynek oly mértékben

függetlenek tőlünk, amiként mi senki mástól nem vagyunk képesek elvonatkoztatni. Az órákon keresztül kedvenceinkkel való játékokat az igazgató megjelenése szakította meg, kijelentvén, hogy ezek az állatok csak képmutatóan kedvesek, igazi természetüket az emberi gondoskodáshoz való hamis alkalmazkodás torzította el, és a legboldogtóbbról lenne számukra, ha nem kellene természetük ellenére hamiskártyásként létezniük. Ezért arra kért mindenkit, hogy egy kalapáccsal verje agyon kedvenc állatát, így szabadítván meg őket a legelviselhetlenebb torzójuktól. A természet korántsem az emberi kedvteléseket, hamis emóciókat szolgálja. Egy mesterséges világot teremtve csak terméké fokozta le a teremtményeket, ugyanakkor ezek a lények képtelenek a maguk elvadultságukban az önmegsemmisítésre, míg az ember, mint a természetből kiemelkedett lény, képes arra, hogy felfogja és értelmezze az elmúlás obszcén gondolatát. Mint oly sokszor, ebből sem értettünk egyetlen szót sem, hiszen még nagyon alacsony fokán jártunk iskolánk mélyebb szellemének a megértésében, de az igazgató kijelentése nagy felháborodást szült. Kénytelen voltam a hosszú zúgolódás után kilépni, és a holt galambom fejére mérni egy utolsó csapást a kalapáccsal. Miután az én kezemben volt a kalapács, és senki nem vállalkozott a kis állatok elpusztítására, legyőzve minden ellenérzésemet, még agyonütöttem egy pinyókét, zsinórral megfojtottam egy kedves kis kutyát, mivel éreztem, hogy végképp ellenszenvvel fordulnak felém osztálytársaim, egy határozott mozdulattal kitekerem az addig velem szimpatizáló Hajma papagájának nyakát is. Ezután Malke jelentkezett be, és többszöri próbálkozás után sikerült az éti csiga kalapáccsal való összezúzása. A többiek csendben szemlélték, amint a felhívott bocsmerster elpusztítja a még behordott kis élőlényeket.

Aznap újra csak megvártam barátómet, már napok óta nem beszélgettünk, azt reméltem, hogy a csigára mért ütessel valamiként megtapasztalta egészen különös, szorult helyzetemet. Minden tévedésben megbúvó alázat, hogy semmiképpen nem vagyunk képesek a mások kedvében járni, hogy döntéseink nem igazolják vissza a mások akaratát, ebben a helyzetben tökéletesen beigazolódott. Egy pillantásra sem méltatva vonult el előttem, én meg ott maradtam a leölt állatok teljesen értelmetlen halmazával. Nem is igen voltam képes átgondolni, hogy a csiga megölése nem az én kedvéért történt-e valójában, vagy valamiképp az én radikális viselkedésemmel szemben, hiszen az általam elpusztított állatok semmiképpen nem voltak mérhetőek a csiga emberi érzelmeket legkevésbé kiváltó legyilkolásához képest. Kitalált valamit, amennyiben fel akarta volna venni velem a versenyt, teljesítette a feladatot, de az én viselkedésem mély sebeket ütött az általam megölt kisállatok gazdáiban. Még nagyobb távolságot szült azonban, hogy én már az első napokban otthonos lettem a bonctermekek világában, amely sokáig még olyan mérhetetlenül legyűrhetetlen ellenkezést váltott ki a többi tanulóból, hogy heteken keresztül megfosztattak a szülői ház gondoskodó melegségétől, és ezt teljességgel értelmetlenül az én bűnömöként magyarázták, miközben én is megfosztattam ugyanattól, csak engem a nagyszüleim hagytak cserben már az első tanítási napon. Egészen különös elhagyatottságom, amelyet a családi körülményeim magyaráztak, és az a mód, ahogy a szerintem helyes viselkedésem minden oldalról valamiképp megfosztott az emberek bizalmától, csak tovább erősítette bennem azt meggyőződést, hogy végsőkéig ki kell tartanom, s hogy sem a családi, sem pedig az iskolai közösségben nem találok majd megértésre. Nem ismervén a dogmatikus szó fogalmát, sőt azt a tartalmat sem, amelyet ez a kifejezés jelöl, lényegében megfontolások és elbizonytalanodások nélkül haladtam előre, hogy egy bizonyos ponton túl már nem von-

tam kérdőre a lelkiismeretemet, minden kegyetlenségnek álcázott feladat volt, mivel formálisan ekként került elé, semmiképpen nem voltak aggályaim, hogy tevékenységem értelme egybeesik az iskola általam ebben a pillanatban még értelmezhetetlen szellemével. Ha megkérdezték volna ezekben a napokban, hogy ki is vagyok én, valószínűleg egy átmenetileg értelmetlen lény meghatározását adtam volna magamról, aki roppant módon törekszik, hogy ezt a hiányt valamiféleképpen áthidalja. Korán megéreztem, és egyet is értettem azzal, hogy az ismerkedés éve az iskola szellemével egyetemben pusztító, és elembertelenítő.

Adódott egy feladat újból, hogy az osztály által hónapokon keresztül gondozott bárányt, amelynek etetésében és ellátásában egyedül maradtam, hiszen senki sem volt olyan szabad, mint én. Minden baját én vettem magamra, a gondos ápolás eredményeként kezdeti gyöngeségéből kigyógyult, az állatorvos egyetértésével engem bíztak meg, hogy mint az állat jó ismerője, a kezelésekről gondoskodjam. Sokat voltunk együtt, még az is megtörtént, hogy hazavittem magammal, ekkor a Malkéval való barátságunk is kiújult, szinte büszke volt rám, hogy az elesett kis állatból egy vidám élőlényt faragtam. A gondozás azonban csak egy esetleges felülete a szeretetnek, mindaz, ami nem az érdekében történik, a háta mögött úgyszólván, hogy miközben már egész emberi fejeket hurcoltam haza, és fűrésszel behatoltam a koponyába, valamiféle közösséget kötöttem vele, hogy kapcsolatunkat semmiképpen nem lehet a kettőnk viszonyára redukálni. Az év végén ebből a növekedésében megiramodott állatból szerettek volna pörköltöt készíteni az évről vacsorához. Hogy az iskola jellegét hangsúlyozzák, nekem kellett az évről az összegyűlt nézősereg előtt a néha ágyamban dédelgetett lényt meggyilkolnom. A bárány piros szemű volt, az elmúlt hónapok során sosem gondoltam arra, hogy a természetből kimozdított lény általam leli majd halálát. És én mégis a legtermészetesebb és a legbrutálisabb módon sújtottam a fejére, akár a követhetlenné vált fejemre mértem volna egy végső ütést, és ezáltal érdemtelenül az év diákja lettem, soha olyan szomorúan még nem értek el sikert, mint én akkor, és hamarosan nem csak a belső szűgyen, hanem a közösségben és a tanári karban is tapasztalnom kellett, hogy látszólagos nagy léptékű haladásom lassan tűnő az iskola bűnbánatot és lelkiismeret-furdalást nagy természetességgel követelményként felállító didaktikus rendszerén. Úgy éreztem, mintha koholt vádak alapján ítétek volna el, hiszen a rám bízott feladatokat mindig lelkiismeretesen teljesítettem, ugyanakkor azzal vádoltak, hogy természetes érzések nélküli ember vagyok, olyan személy, aki a társadalom termelte kihívásoknak érzéketlen alanyként képes a végrehajtás logikája szerint megfelelni. Mivel nem volt tárgyalás, így magamra kellett vennem ezt az ítéletet, és amikor az új tanév elején a nagyszüleim elhaláloztak, sokféle gondolattal és tapasztalattal felvértezve újra végig tekintettem cselekedeteim baljós során.

Az ember képtelen egyedül a jóra, gondoltam a következő év kezdetén, ha képtelen vagyok társakat szerezni, hogy megfordítsam a rólam kialakított taszító képet, akkor csak a magam eszével és képmutatással válaszolhatok az újabb kihívásokra. Valaki azt mondja, ez a jó, szükségszerűen kell társulnom hozzá, de ha más egészen ellentétesen cselekszik, valamiként ennek a logikáját is meg kell értenem. Legfőbb elhatározásom az volt, hogy teljességgel kerülöm barátnőm társaságát, hiszen nem vagyok méltó az ő mélyen érző lelkületére, egyebekben pedig soha nem fogok olyan dogokra vállalkozni, amelyeket mások is könnyedén ne vállalnának fel. Az ekként elgondolt új szerepem hamarosan totális csődöt mondott. Mindazok, akik hónapokig nyomták

az ágyat az idegszanatóriumokban, olyan tettekre készséget mutattak az általam a múlt év folyamán megoldott feladatokban, hogy szinte az volt az érzésem, a számomra átírt tanmenetet ők büszkeséggel teljesítik, míg én képtelen voltam velük lépést tartani. Mintha a különösre formált valóság, amelybe az első év folyamán tettere készen beléptem, az egész szellememen öblös benyomódásokat hagyott volna hátra, amelyeket én a nyár folyamán semmiképpen nem tudtam sem kitölteni, sem újraértelmezni. A természet e roppant bonyolult anyagából nem sajátítottam el semmit, csupán előharcosa voltam eme kihívásnak, s amikor a frontvonalakat ott hagytam, csodálkozással láttam, hogyan nyomulnak be ezekbe a hiátusokba a tegnap még éretlenek. A második évem ebben az iskolában maga volt a kudarc. Már nem voltak olyan feladatok, amelyeket előző évben ne teljesítettem volna, ugyanakkor nem akartam magam ezen a szinten tartani, a merészebb kihívásokat pedig, úgy éreztem az én példám nyomán, az osztály jelentős része könnyedén teljesíti. Hogy sosem volt szorongásom egy-egy lény meggyilkolásakor, olyasféle ténnyé változott, mintha én élvezettel tettem volna a kötelességemet. Soha semmiféle örömben nem volt részem, a feladatok a valóság részeként foglalkoztattak, ha valamelyest mégis elszántabb voltam, utóbb be kellett látnom, mindez Malke kegyeiért folyt, aki pedig mindannyiszor kimutatta élvhajász gyilkolászásaim miatti ellenszenvét.

Figyelmem ebben a második évben, amikor már képtelen voltam osztálytársaim versenylázával lépést tartani, hamarosan a Demósok felé irányult. Csak érteni véltem az ő szerepüket a számomra egyre bonyolultabbnak és kiismerhetetlenebbnek mutató oktatási módszerek hierarchiájában, amikor egy számomra kezdetektől szimpatikus fiú halálát jelentették a tanárain. A hullá bekerült a boncterembe, mi pedig gyászszal telve, kezünkben szikével szétbontottuk a padban jó egy évig mellettünk ülő fiú testét. A test, úgy gondoltam a teremben töltött sok-sok óra után, mindig ismétlődik, soha semmi személyeset nem találtam a felnyitott belsőségben. A feladatokat mindig észszerűen beosztva, nekem az osztálytársam koponyájának felbontása jutott. Benézhettem a tegnap még velem egy teremben ülő test agyába, de nem találtam semmi kapcsolatot a két korpusz között, a koponyacsont szétfűrészelése után ugyanazt a hiábavaló anyagszerűséget éreztem, amit a preparátumok mikroszkóppal való tanulmányozása során is, hogy nem magamat boncolom mégsem, pedig az egész tanulási előmenetel annak a belátására épült, hogy szívjósággal azonosuljunk az életmegnyilvánulásokat már mutatni képtelen emberi lények irányában. Amikor a másik Demó is meghalt, padtársa és ikertestvére, és mi mély gyászal kivonultunk a temetésére, olyan érzésem volt, mintha azáltal, hogy formálisan mi egyre csak ugyanazt cselekednénk a mozdulataink által megerősítve, hogy ugyanazt a testet temetjük folyton, és kudarcra ítélt az a feltételezés, amennyiben a képzet nyomatékkal gyökeret ereszthet bennünk, hogy az ő, a halott múlása a mi árnyékunk lenne. Ezért aztán megkülönböztetett érdeklődéssel fordultam hozzájuk, önző módon még az életükben próbáltam kikutatni a saját lényem titkait belőlük, a gyorsan halandókból. Bármiként is akartam, hogy átvegyem a terhüket, amikor ők ezt a terhet nem érezték, átadni pedig az én kétségeimet a legfagyosabb okoskodásnak tűnt. Már ekkor nem tartottam igényt a mások megértésére, azt gondoltam, hogy a dolgok értelmét semmi más nem tartalmazhatja csupán az, ami a történések alanya. Ezekben a hónapokban, amikor a jelenségek szemlélése már nem volt elegendő a sikeres tantárgyi előmenetelhez, bizony nagyon lemaradtam az

osztálytársaimtól, úgy éltem a kuckómban is, hogy szívesebben játszottam el a másik halálának teátrális színrevitelét, mintsem behatolni igyekeztem volna az életten titkaiba.

A hóhér, aki rendszeresen szállított a boncterembe hullákat, mindig nagy érdeklődéssel állt a boncasztalunk mögött, kíváncsi volt, hogy miféle anatómiai elváltozások okozták az elítélt halálát, egyenként vizsgálgatta a nyakcsigolyáit. Elkérte a csontocskákat, csodálkozással vegyes megjegyzéseket tett, hogyan is élhetett az áldozat még negyven percen át, amikor pedig szakértelme egyértelműen a legfontosabb nyaki csigolyákat roncsolta szét. Én egyéb társaság híján bizalmasabb kapcsolatba kerültem vele, legalábbis, mivel szakmáját tekintve nem lehetett túl jó híre a városban, mindig közel húzódtam hozzá, és semleges témák mellett arról is sokszor faggattam, miként is lett belőle hóhér, s miféle jótétemények, előnyök reményében szorgoskodik, hogy ismereteit ilyen lelkiismeretesen gyarapítja. Már első alkalommal meg kellett állapítanom, hogy egy különösen kedves és intelligensnek mondható személyiség ő, természetéből adódóan a humán tudományok vonzzák leginkább, s hogy az átlagnál nagyobb jövedelméből szorgosan áldoz nagyszámú családjának taníttatása mellett a nagyszerű ízléssel összeállított zenei gyűjteményének állandó gyarapítására is. Néhány hét elteltével együtt hallgattuk Mozart operáit, a felesége, Mária asszony vasárnaponként ebédre hívott meg, a gyermekeivel pedig egészen szoros barátságba kerültem. Legemlékezetesebbek voltak azonban mégis az estvéli zenehallgatások, amikor száj tátva figyeltem beavatott ismertetőit, s aztán megsercent a tú a bakelit lemezen, én pedig valamely távoli, soha nem képzelt világ állampolgárának érezhettem magam. Az iskolai kudarcok elviselésében kitüntetett szerepet kapott az ő bölcs, minden emberi problémára egyként érzékeny és nyitott személyisége, s hogy ha egyenesen soha nem is bátorkodtam lelki bajaimmal előállni, összességében bizonyosságot szereztem általa, hogy ez a világ sokkal több értéket rejt, amint én azt eleddig képzelhettem. Soha nem voltam tolakodó, mindig csak akkor bátorkodtam a temető melletti magányos házukba bekopogni, ha előzőleg nyomatékosan figyelmeztetett, hogy esti látogatásomra feltétlenül számít. Heteken, hónapokon át tartott ez a kegyként reám hullott boldogság, és csak egészen más eredetű jelzések figyelmeztettek arra, hogy egyéb dolgaim intézése közben olykor kisebb hibákat vétettem.

Az osztályfőnökünk, Hubertné, egy talpig becsületes asszony hívott meg magához ozsonnára, s a késő őszi teraszon, a lekváros piték fogyasztása közben adta tudtomra, hogy a halott nagyanyám és nagyapám tetemének a boncterembe való éjszakai beszállítása miatt a csendőrség figyelmének tárgya lettem, s nem igazán előnyös az a barátság sem, amelyet a városi hóhérral hónapok óta ápolok. El kellett ismernem, hogy némiképpen szabálytalanul jártam el nagyszüleim halálakor. A temetési költségek rám háruló és megfizethetetlen terhét elkerülendő, úgy döntöttem, hogy az iskola fenntartásához hozzá járulok azzal is, hogy a tetemek hiányában szenvedő Haláltanoda működése zavartalan legyen. Annak a napnak éjszakáján, amikor közös öngyilkosságukat felfedeztem, csak a búcsúlevelüket vittem el a nyomozó hatóságokhoz, majd azok helyszíni szemlét tartva, a tetemek elföldelési engedélyét kiállítva, úgy döntöttem, hogy belopom a két halottat az iskola bonctermébe. Lényegében a hivatalos utat nem ismervén, önkényesen jártam el, hiszen nem szereztem be azokat a nyomtatványokat, amelyeknek a kiállítására lett volna szükségem, hogy a tetemek felajánlását megtehessem. Hubertné ott, a diófák árnyékolta teraszon még azt is elmesélte, hogy nagyszüleim boncolásakor különös érdeklődést mutattam, amely, ő tudja, mindig is megvolt bennem,

s nem is említéné, ha a nyomozók ezt reám terhelő hangsúllyal nem rótták volna fel az eset kapcsán. A kakaós briós falatozása közben, amely mindig is a kedvenc csemegem volt, és egészen meghatódtam, hogy ennyire ismer engem az eddig az irányomban inkább csak rossz indulatot mutató osztályfőnököm, azt is elmesélte, mennyire nagy ostobaságot követtem el, amikor a réten talált gólyát, amelyet heteken keresztül próbáltam életben tartani, miután törött szárnyával képtelen volt ellátni magát, és többször is elszállítottam az állatorvoshoz, a helyi állatvédő szervezetekhez, szinte könyörgtem, hogy, ha tudnak, segítsenek nekem, mert kellő ismeretek hiányában, féltő, hogy a védett madár hamarosan a kezeim között, a gondoskodásom következtében pusztul el. Nagyon különös dolgot műveltem, mondta Hubertné, miért is kellett nekem ezt a gólyát újra csak belopnom a hullaházba, és egy üres koporsóba úgy elhelyeznem, hogy másnap a személyzet a koporsóból kimeredő hatalmas csőrétől elijedve azon nyomban a rendőrséghez forduljon. Ekkor már felhagytam a falatozással, furcsa helyzet volt az egész, holott a diófáról időnként lepotyogó diókért még mindig felugrottam, és a tejes dióbelet nagy élvezettel habzsoltam a szájamban. Hubertné ekkor az ölébe ültetett, előtte azonban feltette az asztalra az ott lévő magnetofont, és két pusztit nyomott az arcomra, amelyeknek semmi érzelmi megfelelése nem volt, legalábbis én nem éreztem. Ott ültem hát az ölében, és mesélnem kellett arról, hogy a gólya tete me miként is juthatott egy, az emberek számára készült koporsóba. Mért nem földeltem el, hiszen senki nem kérte volna rajtam számon, éppen eleget bajlódtam már az életben tartásával, de ez annyira esztelen és ízléstelen volt az ő megítélése szerint, amivel nem tud mit kezdeni. Az intézetet, a Haláltanodát olyan gyermekek számára hoztuk létre, magyarázta, akik maguk is nagy nehézségekkel küszködven az életben, különös viszonyt tartanak fent az elmúlással. Állandóan szemük előtt kell legyen az ember végső állapota, de ez mélyesen mély ünnepély, ahol a felületes gondolkodásnak semmi lehetősége nincs. Már pedig én, az iskolába való belépésem pillanatában nem olyan elesett gyermekként viselkedtem, ahogy azt elvárták volna tőlem, hanem ebben a környezetben szokatlan buzgalommal feszültem neki a feladataimnak, mintha csak egy másik életre készülődnék. Malke miatt törtem magam annyira, vallottam be, nem szerettem volna előtte anyámasszony katonájának tűnni, de valószínű, helytelenül fogtam bele a dolgomba, és ha bűnösnek tartanak, akkor ennek minden következményét vállalom. Hubertné megragadta arcomat a két tenyerével, egy hangosat cuppantott a számra, majd megjelentek a nyomozók a teraszon, akik, ezek szerint eddig is a közelben bujkáltak. Nem tudnám megmondani, hogy szép volt-e valaha is ez az asszony, én ebben a pillanatban nagyon szépnek és nemesnek láttam, olyanak, akiért egész életemben el tudnék viselni minden szenvedést. Az ölében ülve, nyakát átkarolva néztem rá, távoli és homályos sejtelmeim voltak arról, hogy talán egy gyermek lehet efféle testi kapcsolatban az anyjával, ölének melegsége tűzhelyként áramoltatta testembe az életet, és hatalmas fájdalmat éreztem, amikor ebből az ölelésből kiszakítottak.

Minden előzetes várakozásom ellenére az iskola egyik szenes rekeszében helyeztek el, a zárakat megerősítették, engem pedig az ágyam vasrácsához bilincseltek. Volt elég időm átgondolni a helyzetemet, arra is hamarosan rájöttem, hogy a hideg, fagyos éjszaka okozta kellemetlenségem túl, amelyet el kellett szenvednem ebben a huzatos helyiségben, nem jártam összességében rosszul. Halaszthatatlan dolgaim otthon se igen voltak, a tanulással alig haladtam, hiába is ültem órákat a könyveim mellett, itt viszont alkalmam nyílt a világos gondolkodásra. Abból indultam ki, igen helyesen, hogy élet-

koromnál fogva a bűneim nem lehetnek számottevőek, mindig csak az iskola előttem nem egészen világos célkitűzéseit próbáltam betartani és megérteni. Cselekedeteim, sőt egész eddigi tevékenységem ezt célozta meg, hogy az adott körülmények között, lehetőleg megfelelően elsajátítsam a tananyagot. Mindig is éreztem valami rejtélyes hamisságot az oktatók és az egyéb személyzet viselkedésében, utóbb már osztálytársaim is némi, a beavottak fenségével tekintettek rám, holott ők is pontosan csak anynyi kitekintéssel lehettek a világra, mint én. A Hubertné által felelőlegesen tekintett bűneimet egyáltalán nem tartottam olyan jelentősnek, hogy emiatt kellett volna ezt a megalázó helyzetet elviselnem. Mert másnap tapasztalnom kellett, hogy a szünetekben a tanulók az ablakom köré gyülekeznek, és kitartóan bámulnak, mintha valamiféle csodabogár lennék. Gyanús volt a szótlanságuk, azt vártam volna, hogy gúnyolódjanak rajtam, ez volt az első dolog, amelytől igazán megrémültem. Ha a tekintetemet feléjük fordítottam, szégyenlősen visszább húzódtak, mintha legalábbis a megvetésüknél erősebb lenne a sajnálatuk. Délután nem bírtam tovább elviselni a rám tapadó néma szemeket, és azt követeltem, hogy szóljanak azonnal az igazgatónak. Az igazgató teljesen váratlanul meg is jelent az ajtóban, kinyitotta a zárat, és mellém telepedett le. Hosszan beszélt arról a küzdelemről, amelyet a rendőrség ellenében értem folytatni, s mi sem beszédesebb az eredményeket illetően, hogy nem a városi fogdában, hanem az iskolában helyeztek el. Ők sosem adnák ki egyetlen tanulójukat sem a hatóságoknak, de én is beláthatom, hogy az iskola sem áll a törvények felett, s csak annyit ígérhet, amíg pontosan nem tárják fel ügyem egészét, addig itt fogok maradni. Melegebb takarókat, vaskályhát, írószerszámokat, asztalt és széket kértem, valamint olvasni való könyveket is. Alig telt el néhány perc távozása után, amikor a kért tárgyakat máris rendelkezésemre bocsátották, sőt meleg, háromfogásos vacsorát is kaptam, és a szenes ólat eléggé barátságosan berendezték. Este még egyszer meglátogatott az igazgató, a feleségével együtt érkezett, és hosszan sorolhatnám, mennyi mindenre kiterjedt még a figyelme, csupa olyan dologgal ajándékozott meg, amelyek a zárt életemet mindenképpen megkönnyítették. Éjszaka sokáig olvastam, furcsa elégedettség lett úrrá rajtam, mint aki az első nehéz csatáját az életben megvívta, és reményei ellenére, győztesen került ki belőle. Másnap nagyon csodálkoztak aztán az ablakomon bekukucsálóok, amikor egy szamovár mellett teázgatva olvastam az aznapi újságot, és asztalomon finom édességek sorakoztak. Két dolog hiányzott alapvetően számomra, egyrészt furcsállottam, hogy Malke feje nem tűnt fel soha az ablakban, másrészt régi jóbarátom, a hóhér látogatását reméltem, mióta csak fogságba kerültem. Helyettük Hubertné, az osztályfőnököm látogatott meg a következő nap délutánján, de nem mondhatom, hogy túlságosan örültem volna neki. Fagyos volt a hangulat közöttünk, azóta már én is sokat gondolkodtam az ügyemben betöltött lehetséges szerepéről, így mindenféle kedveskedését elhárítottam. De ő sem erőltette mindezt, alapvetően úgy tekintett rám, mint egy valódi gonosztevőre, és amikor azzal védekeztem, hogy vannak még jóakaróim, akkor hűvösen közölte, hogy könnyű egy ilyen gyereket némi édességgel megtéveszteni. Mikor végre eltávozott, tökéletesen igazat adtam neki, és hamarosan az igazgatóra terelődött minden gyanúm. Úgy élek itt, mint egy paradicsommadár a kalitkában, igazán mindenem megvan, de mégis csak rémülettel tölt el, hogy rabként tartanak napok óta. Aki kedves hozzám, és azt akarja, hogy itt maradjak, mégsem lehet a jóakaróm, döbbsentem rá ezen az éjszakán. Olyan ellentmondásokat véltem felfedezni mindenki viselkedésében, hogy amikor hajnalban újra megcsörrent a zár, és meg-

pillantottam a hóhért, szinte magamon kívül lettem, valami görcsös idegláz uralkodott el a tagjaimon. A régi jó barát, a klasszikus zene szerelmese nem győzött csodálkozni állapotomon. Ő úgy hallotta, hogy méltósággal viselem a sorsomat, amely váratlanul rám szakadt, és már hamarabb is jött volna hozzám, ha mindez nem lenne végtelenül kényes dolog, számomra legalábbis, aki mégis csak egy rab vagyok ebben a pillanatban, így az ő, cellámban való jelenléte az ellenségeim számára bizonyára furcsa képzeteket kelt majd. Alig tudtam mit felelni erre. Látogatását már egyáltalán nem kívántam, különösen az lepett meg, hogy táskájából előveszi a borotválkozó készletét, és minden mozdulatával láthatóan arra készül, hogy megborotváljon. Sikoltani szerettem volna, toporzékolni, soha életemben nem éreztem még ilyen vad kétségbeesést. Ő azonban továbbra is higgadt maradt, azzal érvelt, hogy csak bizonyos feladatok elvégzésére kaphatott bebocsáttatást, nem is sejtette, hogy nem a régi meghitt barátsággal vagyok a személye iránt. De hát mimet akarja megborotválni? – kiáltottam kétségbeesetten, hiszen hét éves gyerek vagyok, nem nő rajtam még semmiféle szőr! Így lettem kopasz, mondhatom, egy baráti látogatás emlékére, hogy aztán addig el sem távozzék, míg alaposan megvizsgált, és helyzetemet, kétségeimet mélyen átérezve már ugyanaz a barát volt, akihez hónapokon keresztül jártam.

Ez a látogatás azonban mégsem múlt el minden nyom nélkül, és itt nem csak a tar fejemre gondolok, amelynek újfent csodájára jártak a diáktársaim, hanem valamiként a hóhér gyanúját erősítette azok szemében, akik már eddig is ferdén néztek rám, hogy ez nem lehetett csak egy baráti gesztus a részéről, különösen nem, ha ilyen csúnyán helyben hagyott, s az igazgató másnap nagyon fagyosan szemlélte meg barátom látogatásának eredményét. Hiába is magyarázkodtam, újólá csak leintett, és folyton-folyvást azt hajtogatta, ezek szerint már itt tart az ügyem. Teljesen süketnek mutatkozott az érveimmel szemben, és amikor felé rúgtam, mert végleg türelmemet veszítettem, azt kiabálva távozott, hogy mélységesen csalódott bennem, és valószínűleg olyan bűneim vannak, amelyek még nem kerültek a napvilágra, és teljesen hülyének nézem, ha azt akarom elhittetni vele, hogy baráti látogatásra jár hozzám a hóhér. Akárhogy is állítottam fel a táblámon a bábukat, egy-két óra múlva mindig jön valaki, hogy ledöntse őket, gondoltam magamban az igazgató látogatása után. Arra is rádöbbentem, hogy ide való bezáratásom óta lényegében nem tudom, mi is történik a világban, de egyre inkább úgy tűnt számomra, hogy döntő változások irányában módosult az ügyem megítélése, s hogy kevés információval rendelkezve, lényegében minden látogatónak túlságosan nagy jelentőséget tulajdonítok, holott bizonyára nincs logikai kapcsolat két látogató véleménye között, sőt az időbeliség is véletlenszerű, lehet éppenséggel, hogy aki utoljára jött, az rendelkezik a legfelületesebb tudással sorsomat illetően. Jobb tehát, állapítottam meg, ha nagy türelmet és megértést tanúsítok mindenki irányában, s nem engedem türelmetlenségemet, netán kétségbeesésemet a hangulatomon eluralkodni. Éppen a legkedvezőbb időpontra esett ekként, hogy egy késő délutáni órán Malke állt meg az ablakom előtt. Annyira megváltozott az utóbbi hetekben, hogy először föl sem ismertem. Láthatóan nagyon kicsípte magát, a hajába is egy hajrafót illesztett, ami pedig sosem volt jellemző rá. Én a pincém mélyéről néztem fel rá, ő pedig egészen lehajolt, hogy a kopasz fejemet megsimogassa. Időnként idegesen körbe nézett, láthatóan félt, hogy valaki megláthatja a cellám előtt. Fontos híreket hozott, mondta, és arra kért, hogy nagyon figyeljek minden szavára. Az iskolában és a városban beindult, és egyre terjedő szóbeszéd szerint sokkal súlyosabb bűnökkel gyanúsíta-

nak, mint azt valaha is gondolhatta. A nyomozás eredményeit senki sem ismeri, legalábbis ő nem tudhatja, hogy mi is lenne a bűnöm. Némely, megbízhatóbb források szerint azonban hosszú lista készült már az iskolában töltött éveimről, őt magát is többször kihallgatták, épp így a tanárokat, az iskola dolgozóit, még az általam boncolt hullákat is exhumálták, hogy ellenőrizzék a rajtuk történt beavatkozásokat. Különösen nagy port vert fel a városban az a hír, hogy a golya koporsóba helyezése óta minden koporsót valaki meglékel, és elhelyez belé egy hosszú piros csórt, e-képp szentségtelelítve meg magát a védett állatot és magukat a halottakat is. A botrány egyre terjed, és bizony kínosan nagy hullámokat ver. Ő, Malke, egyáltalán nem hisz a bűnösségemben, de ha valamilyen rejtegetni valóm van, akkor azt most mondjam el, mert a előkészített tervei szerint csak akkor képes eljárni az ügyemben, ha minden titkomat rábízom. Hosszú beszélgetésünk alatt többször és újra visszatért erre a kérdésre, és végül is azt feleltem neki, hogy gondolkodnom kell pontosan, milyen bűnök is terhelhetnek, hosszabb elmélyedést kíván, hogy minden részletében átgondoljam az elmúlt több mint egy évet. Ezzel zártuk a beszélgetésünket, és éreznem kellett, hogy mennyire megkeseredett a szíve, hogy képtelen vagyok megnevezni a titkos bűneimet. Távozása után arra kellett gondolnom, hogy a legutolsó és legrejtettebb menedékem is oda. Ő is csak egy nagy és láthatatlan gépezet részeként, ha nem is tudatosan, de számomra hiteltelenül jár el az érdekemben, és magam sem vagyok képes megérteni, hogy valójában az ügy természete szerint igazából senkire nem bízhatom magam, mert nem csak az én ügynökeim ők, hanem a külvilág számomra ismeretlen mozgásait vetítik maguk elé, így néha egy-egy elejtett szavam esetleg pontosan kedvezőtlen hatással lehet a közvélemény szemében. Azon túl Malke nem mondott semmi igazán személyeset, ugyanolyan távolságtartó volt, mint a többi látogató, még egy szempillantásával sem érezte, hogy mindez valamiként a személyes ügye lenne. Már nem túl sokat remélhetek ezek után, gondolhattam, ugyanakkor pedig a szabadságomtól való megfosztottságom óta semmi olyasmire nem derült fény, amely rám nézve terhelő adatokkal szolgált volna. Ekkor érkezett egy különös személy, aki az eddigiekhez képest alaposan megkeverte újból a lapokat, és arra a napra figyelmeztetett, amikor betörtem bizonyos, államhatalmilag óvott személyek boncolására. Ki adott felhatalmazást nekem, kérdezte, hogy két napos elsőként egy amputált lábbal járok a várost, és ennek ürügyén belépjek a teljesen titkos ügy tisztázását elősegítő boncolás helyszínére? Most már számomra is hihetetlennek tűnt, hogyan is kerültem bele ebbe a gépezetbe, amelynek meglétéről, működéséről sejtlemem sem lehetett, de itt már jócskán voltak bizonyítékok, és én nem tudtam választ adni, miként is vihettem haza már első nap azt az amputált lábat, amely cselekedetem tökéletesen ellentétben állt az iskola rendtartásával. Még különösebb dolognak tűnt előttem a másik felelőlegesen vétkem, amelyről írásbeli beszámolót is kért tőlem ez a nyomozó, aki Hódként mutatkozott be, és jó két óráshoz kihallgatásom során már semmiképpen nem áltathattam magam azzal, hogy a továbbiakban is eljátszhatom az ártatlan hét éves gyerek szerepét. Most már kezdtem a magam számára is gyanússá válni, hiszen ennyiféle ballépést véletlenül nem követhet el az ember, ahogy éjszaka átgondoltam még egyszer az egész hihetetlen történetet. Az igazgatónk ugyanis, aki annyi kedvességet mutatott irányomban a szenes pincébe való bezárattatásom napján, a közeli választásokon a polgármesteri székért szállt harcba, s egyik ellenfele volt az általam nem ismert nagybátyám, egy helyi cég vezetője, aki szüleim korai halála óta semmiféle kapcsolatot nem tartott a családdal. Mint megtudtam, az igazgató

csúfneve volt a Gólya, amellyel peckes tartása és hiú magaviselete miatt illeték. Amikor én a hullaházba beszállítottam az általam sikertelenül ápolt gólyát, óhatatlanul ennek a belharcnak a részese lettem, s mint hírlík, pompás ötleteket adtam az igazgató polgármesterségre való megmérettetésének ellenzői kezébe, s hogy azon túl, gyakorta gólyaszerű csőrök mutatkoztak a választási falragaszokon. Szerepelt néhány fénykép is az általam koporsóba helyezett gólyáról, amellyel tulajdonképpen még súlyosabb bünt követtem el, s ezek a koporsóval való tréfálkozások a helyi alvilág jelöltjének a pozícióját is erősítették. Mint a következő napokban kiderült, a szenes pince fontos találkozási helye lett mindenféle alakoknak, én pedig alig győztem távol tartani magamat a gyanúsítások és korábbi eljuttatott szavaim tulajdonképpeni értelmétől. Az igazgató azt kérte tőlem, hogy írnam le pontosan, hogyan is történt a gólya megtalálása, s miért hangsúlyoztam többször a *védtet* madár kifejezést. Az osztályfőnököm, Hubertné, azt állította, hogy a rám váró nehézségek, sőt borzalmak hatása alatt ültetett az ölébe, és a gyengédsége most alaposan megnehezíti az iskolában való pozícióját. A boncmesterek egy csoportja szerette volna őszinte vallomásomat kicsikarni, hogy én nem csak a saját szikémmel, hanem a gazdátlanul heverő késekkel is ténylegesen részt vettem a nagyszüleim boncolásán. A hóhér többször is meglátogatott, már nem beszélgettünk zenéről, végletesen elmúlt az a boldog kor, amikor ő még Mozartot hallgatott. Egyébként is, tette hozzá, annyira kifordított már a zene, a beszéd is, hogy leginkább csak mesterségének szeretne élni, jó mesterként, bizonyíthatom, mindig is arra vágyott, hogy munkáját a legtökéletesebben elvégezze. Ezt akár írásban is rögzíthetném, hiszen annyi mellékkörülmény merült fel, különösen Hubertnéét illetően, akivel, most töredelmesen bevallja nekem, mint egyetlen bizalmasának, némileg gyengéd kapcsolatba került az évek során, amely az ügyem kapcsán kénytelen-kelletlen arra bírta, hogy terhelő tanúvallomást tegyen rá nézve, aki már régen a rendőrség kötelékében állt, és úgyszólván lehetetlenné tette a további működését.

Malke újra megjelent az ablakomnál, de rögtön vissza is hátrált, amikor meglátta, hogy éppen a jelenlegi polgármester ül a szobámban, és éppen arról tárgyal velem, hogy mit tudok nagyapám öt éven át tartó orosz hadifogságáról. Ő is egy leiratot kért tőlem, mert nem lehetetlen, hogy az ő keze áll a dolog mögött, miért is adtak engem ebbe a lelketlen iskolába, miként is lehet egyáltalán, hogy ilyen iskola létezik, mikor a józan észnek ellentmond, hogy manapság egy ilyen tanintézményt üzemeltessenek, az igazgatót pedig, aki részese ennek a mocsoknak, még polgármesternek jelölik az elbutított polgárok. Mivel a következő hetekben sem találkozhattam a számomra legfontosabb lénnyel, miközben a vonalas füzetben saját tehetségem és belátásom szerint különösen ellentmondó iratokat szerkesztettem, hiszen emlékeimmel, tapasztalatommal képtelen voltam átlátni, hogyan is lehetnék én ennek a szövevényes történetnek a kulcsfigurája, akit már hónapok óta egy szenes pincében tartanak, és még a tél iga-zi szépségétől is megfosztottak. A nyomozónak szánt irat átadásakor megemlítettem, hogy teljesen alkalmatlan ez a helyiség ilyen tömérdek irat elkészítésére, valamint személyes szabadságomtól való megfosztottságom nem tesz alkalmassá, hogy jobban, esetleg kimerítően tájékozódjam az őket leginkább érintő kérdésekben, arra kértem, hogy valamelyest kényelmesebb helyet biztosítsanak számomra, és olyan feltételeket, amelyek lehetővé teszik, hogy sokirányú érdeklődésüknek megfeleljek.

Éjjel a hóhér kopogtatott be hozzám, és kedvesen közölte, hogy egy másik, számomra kényelmesebb helyre visz, ne ijedjek meg, ha ezt mások másként értelmezik is. Sem-

mit nem vihettek magammal, és ez különösen rossz érzéssel töltött el. Amikor kijutottunk a pincéből, a sötét iskolaudvaron ott álltak megrendült tekintettel az osztálytársaim, a tanárok, az igazgató, sőt, a polgármester is. Ott volt Malke is egy fa mögött, alig ismertem meg, baljós sejtelem ülte meg az egész udvart. Elindultunk, a kezemre egy bilincs került, és nehéz sóhajok közepette már nem éreztem, hogy kérdeznem kellene bármit is a valamikori barátomtól. Mentünk a sötét utcákon, lassan elmaradtak az emberek mögöttünk, már nem kísért senki tovább, kettesben, szótlanul egyre csak ballagtunk. Egész testemben dideregtem, sejtelmem sem volt, hol is van a hóhér munkahelye. Elhagytuk a város utolsó házait is, egy erdő mellett vezetett az út, a hóhér néma csöndben ballagott mögöttem. Egyszer csak megállt, és körbe nézett, anynyit mondott csak, úgy hallja, senki sem követ. Levette bilincseket, majd elbúcsúzott tőlem, mint aki teljesítette a feladatát.

Velem mi lesz? – kérdeztem, de nem érkezett semmi válasz, csak a távolodó lépteit hallottam a végtelen sötétben. ■ ■ ■

a legrövidebb nappal

a város fényei apró szikrák
a házak körvonalai füstölögni látszanak
kínlódva kap lángra a hajnal
ez a legrövidebb nappal az évben

a dombtetőről ereszkedett egy képzel
máglya alsóbb rétegeibe
a templomóra szerint
épp hat óra hat tudta ilyenkor
valaki gondol rá

a szökőkút fagyos medréből összekapkodták
az apró álmokat csak a lány betonba préselt
parányi lábnyomok emlékeztették
tévedéseire s hogy elporladunk
legyek szárnyaiként ablaktáblák
közé zárva

a fényt a leghosszabb éjjel előtt
a decemberi ónos szitálás komédiája
hozta amint járókelők óvatoskodtak
cipőjükre húzott cifra zoknijaikban

a kávéház kirakati ablakában egy pár
ült őket figyelte míg teáztak ő ázott
s az üvegen haloványan önmagát is
megpillantotta
aztán a neonfények mintha a sokszor
látott feliratot formázták volna
csak a teste

nem tudott sokat a szeretetről pedig ahol élt
ünnepet is elneveztek róla úgy vélte jobb
ha belül rág távoli pontba
szúrja tekintetét miközben kötelékei
szálanként pattognak szét s ő ügyetlenül
táncol ennek ütemére

kedvenc helye bárhol lehetett volna de
ő a parlagon hagyott birtokok vadulását
bámulta epedve ez az ő jövője is
ahogy a gaz előtör a rendezett térközből

dongabordái meredt hajóroncs
módjára tartották össze szívét
arcából erdő sarjadt amikor megkínálták
s vallatták léte mitől ilyen dermedt kopár
egyszer életében mégis őszintén kérdezett
vissza

hát ennek a bornak minek kellett talpas pohár

var

szétveri a harkály a házat
minden hajnalban ez az óvatos
majd egyre hevesebb ütem ébreszt
a jégeső kezdte ki még nyáron
a nyugati oldal vakolatát a szigetelésen

a kilencvenes évek elején
a háború utáni Isztrián láttam ilyen
homlokzatokat golyó ütötte sebekkel

csak gyógyítani akar a madár
azt írják róla valóságos áldás
igazi felcser a gyümölcsösökben

szállnak az apró nikecelldarabkák
hópihék kora őszi reggeleken
mindig markásabbak a rések

nézem a zöld küllőt a céltávcsőben
nincs lőszer a légpuskában
csak az optika miatt használom
nem is láttam még pompásabb
állatot feje tetején a vörös
tollsapka mintha máris
vér áztatta kötés volna
keresi fáradhatatlanul
a férgeket a falfronton

valahol nem is messze éppen igazi
lövedékek csapódnak az épületekbe
ormótlan sérülésekről hazudják
hogyan létezik fakopáncs ami majd
megtalálja és elpusztítja a nyűveket
a kilyuggatott felszín alól

Free solo

percek óta egykedvűen figyelem hogy
egy légy apró sötét szeplőket rajzol a
festményre a ráma széleinél biztos
nem ér véget a rét amelyen először

mentem világgá a függőleges sziklán
kapaszkodni könnyebb volt Alex Honnoldnak*
mint e tájról nem lezuhanni hol gonosz
kölykök tépkedik a rovarok szárnyait

kigúvadt szemekkel óbégatják ez a
legjobb hely a lét csupán itt lehetséges
akik tényleg elmenekülhetnénk most már

csak a felriasztott állatok fekhelyén
kuporgunk s a gőzölgő lapos fűből
markunkba gyűjtjük a maradék meleget

* Alex J. Honnold amerikai sportoló, sziklamászó. Elsősorban technikailag nehéz és kimerítő, kötél nélküli, nagyfalu, szabad szőlőmászásai szereztek neki hírnevet.

Juhász Róbert 1980-ban született Zalaszentgróton. Német nyelv és irodalomtanár. A művészet viszonylag későn, 35 éves korában vált az élete részévé, de szeretettel és alázattal igyekszik bánni vele. Művei többek között megjelentek a Hévíz, az Alföld, a Tiszatáj, a Bárka folyóiratokban is. A folyók felső szakaszait szereti, ahol még tiszta, gyors, és sekély a víz.

„mint Dickens regényeiben olvasta”

– Dickens és Krúdy prózájának
lehetséges kapcsolatairól

Aból a szempontból, hogy életmű-
vükben mennyire fontos és do-
mináns réteg a fantasztikum, Di-
ckensről biztosan idegenebb volt a kísértet-
historia műfaja, mint Krúdytól, a *Karácso-
ny-i ének (A Christmas Carol)* Dickensnek
mégis óriási sikert hozott. Krúdy középkori
zsoldosnovellái, szepességi-felvidéki elbeszélései és tulajdonképpen Szindbád alakja sem képzelhető el a gótikus regények és a középkori kísértethistóriák hatásai nélkül, és olyan regényeket is át-átszönek ezek a műfajok, mint *A vörös postakocsi* vagy az *Asszony-
ságok díja*. A budai oldal szűk utcáin vagy a Józsefvárosban játszódó események a genius loci miatt gyakran csapnak át kísértethistóriákba, és Szindbád is tulajdonképpen szellemként, kísértetként, egyszerre evilági és túlvilági alakként jár-
kel az életen, halálon át. A korai pályaszakaszok anekdotikus novelláiban földöntúli, titokzatos események vagy tárgyak képezik a regionális legendák alapjait, a gyakran csak Mikszáth-parafraziszként megnevezett *A podolini kísértet* pedig a gótikus regények és kísértethistóriák hagyomá-

nyait ötvöző és feldolgozó regények közül az egyik legjobbnak mondható a hazai irodalomban. Dickensnek a 20. századi popkultúrában is nagy karriert befutott 1843-as karácsonyi kísértethistóriája egyszeri példa az angol szerző életművében belül, Krúdy elbeszélői világát viszont aligha lehet a maga teljességében elképzelni a gótikus regények, a kísértethistóriák fantasztikuma nélkül.

Ha maguk az elbeszélő művek narrátorai, akár a fikcionális olvasók olvasmánytételei nem adnának tanúbizonyságot a Krúdy-próza legfontosabb világirodalmi referenciáiról, Krúdy írói-irodalmi portréi, publicisztikai írásai hasonlóképpen árulkodónak mondhatók: Turgenyev, Gogol, Zola, Maupassant, Lesage, Dumas, Shakespeare, Cervantes, az angol regényirodalomból pedig Walter Scott és Thackeray ritkábban, Dickens pedig igen gyakran szerepel rendre a legfontosabb elődök között. Krúdy világirodalmi sokaságából Dickens abszolút mesterként tűnik ki: „Egy új Dickensnek kellene születnie, aki megérthetően meg tudná írni mindazt, ami 1927-ben Pesten a tanügyi választásoknál előfor-

dul, hogy az olvasók még emberöltők múltán is könnyezve olvassák ezeket a fejezeteket.”¹ „Dickens tudná megírni, hogy a »királyné költője« mit érzett és gondolt magában, midőn téli reggelen átment a budai hídon, hogy egy girbegurba, török hódoltságbeli házban, szegényes fekhelyen arról álmodjon, hogy az imént Erzsébet királynéval beszélt, és a királyné csókra nyújtotta a kezét, a legszebb asszonykezet Magyarországon.”² (A „királyné költője” Benedek Aladár költőre, újságíróra vonatkozik; a Dickens-utalás sem véletlen személye kapcsán, hiszen ő fordította először magyarra a *Nicholas Nicklebyt Nikleby Miklós* címmel.)

A Dickens-utalások sok esetben Dickens álnevét is szerepeltetik: a *Boldogult úrfikoromban* című regényben vagy számos publicisztikai írásban Boz-Dickensként vagy csak egyszerűen Bozként utalnak a viktoriánus kor szerzőjére. Dickens pályáját sketchek, vázlatok írásával kezdte, gyűjteményt is adott ki belőlük *Vázlatok* címmel – ezeket a szövegeket publikálta Boz fedőnév alatt Dickens. Nem annyira köztudott, de Bóka László szerint³ maga a Dickens név is felvett név, melynek eredete könnyen megadható: a „dickens” szó a „franc, fene” jelentéssel szerepel az angol nyelvben. A *windsori víg asszonyok* harmadik felvonásának második jelenetében például az alábbi mondat szerepel: „I cannot tell what the dickens his name is my husband had him of.” Krúdynam szoros a kapcsolata a Shakespeare-darabbal, egyes karakterei ugyanis Falfaffként azonosítódnak, Pistoli köré pedig szinte egész elbeszélésorozat szerveződik.

Dickens legjobb regényének főhőse szintén fikcionális olvasó. Copperfield Dávid olvasmányai között hasonló rételek szerepelnek, mint Krúdy szövegtárában: Cervantest, Lesage-ot olvas, Defoe-t, Smolletet, az *Ezer-egyéjszaka meséit*, kedvenc hősei Peregrine Pickle, Tom Jones, Don Quijote, Gil Blas és Robinson Crusoe. És hasonlóképpen egyes Krúdy-alakokhoz vagy éppen Don Quijotehoz, Copperfield Dávid életének egy sza-

kaszában szétválaszthatatlanul egybefolyik a „valóság” és az irodalmi fikció. Az életüket megszálló Murdstone testvérekkel szemben Dávidnak menekülés és feldolgozás az irodalom, az olvasás.⁴ Más-e a Krúdy-alakoknak? Az biztos, hogy az életüket irodalmi minták alapján kormányzó szereplők eggyel távolabb kerülnek a „valóságtól”, életüknek a fikció a zsinórmértéke (menedéke? mint az evés): ennek megfelelően alig akad olyan Krúdy-szereplő, akit nem egy önmagának monologizáló színészként képzelünk el. Se nem rossz színészek, se nem jók – szerepet játszanak, színészek, és ez a létmódjuk. (De mind közül Szindbád játszik a legjobban.)

A Krúdy-regények közül a hazai és világ-irodalmi referenciákban leginkább bővelkedőben, *A vörös postakocsi*ban Rezeda Kázmér szerelmi beavatástörténetét a klasszikus világ-irodalmi tradíció darabjai alakítják. Rezedát az idősebb és férjzett nagyvilágias nő, Berta tanítja a szerelemre: különböző irodalmi műveket ad neki olvasásra. Az *Anyegin* ébreszti fel a tudatlan ifjút, ekkor Bertát Tatjánaként látja. Második alkalommal Dickens egyik regényét kapja, a *Dombey és fiát*. Ismerve Krúdy műveit, Berta részéről az *Anyegin* teljesen érthető választásnak tűnik. A *Dombey és fia* viszont váratlan, hiszen nem éppen a klasszikus szerelmi történetek klasszikus referenciájaként tartjuk számon a regényt. Rezeda viszont eligazítást nyújt a dologt illetően, Bertát ugyanis a regény Florentin (Florence) nevű szereplőjeként ismeri fel. Florence egyike a tipikus Dickens-karaktereknek: megingathatatlanul jó, az önsorsrontásig akár, már-már szánalmat keltően tart ki nagytőkés apja mellett, aki soha nem tekintett gyermekeként a lányra. Az apa minden gondolatát, érzelmeit, ha voltak, a cég sorsa kötötte le, így figyelmé kizárólag az örökösre, Paul nevű fiára irányult. Paul Dombey azonban meghal, a cég és vele együtt tulajdonosa összeomlik. A Dickens-regény viszont mindig morális igazságot szolgáltat, ha kritizálták, éppen ezért: „bárgyú optimizmusáért”,⁵ a sorsfordító, de

megalapozatlan fordulatokért, a „regényfüggvény”-ek happy endjeiért és az egyszerű tanításokért. Kortársa és vetélytársa, Thackeray esetében ez a vád fel sem merülhet – a *Hiúság vására* társadalmi szatírájában nyoma sincs a szerző morális kiigazításainak: a társadalmi törvények mindenkire vonatkoznak. Florentin viszont, hiába apja mindvégig hideg-gonosz magatartása, szüntelenül szereti apját, végül el is nyeri azt. A mindenét elvesztő, rossz házasságot kötő Dombey pálfordulásának (és az olvasói rokonszenvennek) legfőbb kedvezményezettje a lány. De miként válhat a *Dombey és fia* szerelmi kóddá *A vörös postakocsi*ban? Florentinnek nemcsak apja iránti hűsége kiemelendő, hanem férje, Walter Gray iránti is. Walter évekre eltűnik, úgy hiszi sokáig mindenki, hogy a tengerbe veszett egy hajótörés során – Florentin azonban hűséges és kivár, míg (újabb optimizmusra okot adó váratlan fordulat) Walter hazatér, összeházasodnak és gyerekek születnek. Berta tanítása így nem is a felfokozott, romantikus szerelmi érzésről szól, hanem a kifogástalan jóságról, a kitartásról és a hűségről, hiszen a *Dombey és fia*ban az évekre eltűnő Walter is a hűséges férfi tipikus alakja. Mint egy jó beavatástörténetben, Berta tanításai és referenciái tehát – ha komolyan vesszük őket –, egészen ellentétes (19. századi) szerelmi koncepciókkal ismertetik meg az ifjú és koravén Rezedát.

A vörös postakocsi tartalmaz még egy nagyon tipikusnak mondható Dickens-utalást. A két színésznő, Fátyol Szilvia és Horváth Klára szobájában járunk, és egy kakukkos óra lesz a kiváltója múltbéli események elbeszélői felidézésének. Az emlékfragmentumok Krúdy-logikája szerint nehéz pontosan eldönteni, mi az asszociáció-sorozat alapja, mi miért követi pontosan egymást a leírásban. Csak azt veszi észre pár mondat után az olvasó, hogy igen hamar egészen máshol és egészen más időben találja magát, mint ahonnan elindult. A konkrétumok feloldódnak, a mellérendelések tobzódásában a tájékozó-

dás irányai nem egyértelműek. A tér- és időbeli koordináták elhomályosodását az intertextuális utalás csak erősíti, hiszen a felidézett dimenziójába két másik fikció dimenziója vegyül, a közvetettség és az áttételesség csak fokozódik ezáltal: „Piros frakkban kergették a rókát, máshol Dickens úr regényhősei utaztak postakocsin a hónapok címtábláján, a nagy étvágyú Pickwick urat mindenki felismerhette szárnyas frakkjában, továbbá Weller urat, s a fogadó a Györgyhöz volt címezve. [...] A levéldobozokon Mylady ugrottatott sövényt, vagy egy régi skóciai kastélyon lengette a szél Mylord családi színeit.”⁶ A postakocsi, Pickwick úr és Weller úr Dickens *A Pickwick Klub* című nagyregényét, a „Mylady” és a „Mylord” pedig az *Örökösöket* (*Bleak House*) evokálja. A vidéki kisvárosi utca atmoszférája hirtelen a Dickens-regényekéhez lesz hasonló azáltal, hogy az utcára mindenki által felismert Dickens-regényhősök keverednek. A „rég skóciai kastély” pedig végképp eltéríti az emlékfragmentumot eredeti viszonyaitól, az idézet végpontjában már a régi skóciai kastélyon lobogó zászlót látjuk magunk előtt. Térben a polgári lakásbelsőből a skóciai kastélyig, időben a középkortól a századfordulóig ér az alig pár mondatos idézet. Azon túl, hogy a két színésznő felől nézve az intertextuális utalás anakronisztikussá teszi az emlékdarabot, másfajta étellel, aurával is telíti meg. Vagy éppen a két világ hasonlósága, atmoszférikus egyezése végett képzelhető el, hogy a 20. századi eleji emlékebe a 19. századi közepi irodalom fikciója képes ilyen simulékonyan hatolni?

Krúdy egyik 1907-es elbeszélésében, a *Dickens úr barátai*ban az otthonából eltűnt íróról, Dickensről kiderül, hogy egy postakocsi állomás közelében található söntésben tölti szabadidejét. Az elbeszélés tipikus példája a valóság és a fikció szintjeinek összekeveredésére, hiszen a fikcionális-Dickens a söntésben időzve az elvonuló emberek között saját regényszereplőit véli felismerni: a szőke fejű fiú nem más, mint Copperfield Dávid, egy

nankingnadrágos férfiban a stratfordi iskolaigazgatót látja. A fikcionális-Dickens hazatérve a következő magyarázattal szolgál távollétére: „– Néhány fejezet regényt írtam, gyermekem – felelt vidoran az öreg uracska.”⁷ A publicisztikai írások mellett ezt az elbeszélést is az emlékéllítés és a hommage gesztusként értékelem – nem mindegyik világirodalmi előd jelenik meg ugyanis önálló karakterként Krúdy elbeszéléseiben, Dickensnek viszont kijár ez az elismerés.

Krúdy háború utáni publicisztikájában és szépirodalmi műveiben a háborús cezúra gondolata felerősíti a „boldog békeidők” elsüllyedt világa iránti nosztalgikus hangokat és beállítódásokat. Sokszor az az érzés támadhat Krúdy háború alatt vagy után született publicisztikai írásait olvasva, mintha a háború előtti letűnt világot és az újat évtizedes szakadék választaná el egymástól. Hozzá kell tenni, a békebeli világ nemcsak nosztalgikus fényben tűnik fel Krúdynál, az ironia hasonlóképp fontos regiszter ebben a viszonyban. Nosztalgia és ironia ambivalenciája mintha azt a gondolatot visszhangozná, hogy aki nem képes megszervezni jelenét, az vagy a múltba tekint vissza, vagy a távoli jövőről képzelődik.⁸ A múltidézés ambivalenciája Krúdynál egyként artikulálja a „régí világ” iránti vágyat és e vágy kritikáját. A postakocsi motívuma mintha kivételt képezne. Ami Dickens utaztató kalandregényében, *A Pickwick Klub*ban korhű, az anakronisztikus kelléknek hat Pest pezsgő, 20. századi eleji modern városában. A 19. századi dickensi világ megidézése a nosztalgikus tendenciák közé sorolódik, legfőképpen a stílus- és atmoszférateremtés eszközeként, és csupán ebben látom az életmű vissza-visszatérő Dickens-utalásainak funkcióját. Azt is meg kell jegyezni, hogy intertextuális utalások a dickensi/viktoriánus regény beszédmódjának imitálásával járnak együtt.

Krúdy és Dickens morális szemlélete között aligha vonható párhuzam – Jók és Roszszak, Jók és Gonoszok 19. századi kétosztatú rendjének nyomai sem találhatók már a hazai

modernségben, Krúdy prózájában. A Krúdy-próza moralitás tekintetében relativizáló jellegű, és a Dickens-regényeket ért vádak, mint a túlzó, romantikus pátosz, az erkölcsi tézisek és az igazságszolgáltatás igen távol esnek Krúdytól. (A romantikus-szentimentális pátosz jelen van, de a nosztalgiához hasonlóan döntően már csak az ironia és a szarkazmus tárgyaként.) Elbeszéléstechnikai hasonlóságok azonban kijelölhetők, és mint Krúdy számára a 19. századi regényirodalmi tradíció fontos alakjai, minden bizonnyal nagyban befolyásolták őt Dickens, és nem mellesleg Thackeray (főként a *Hiúság vására*) elbeszéléstechnikai és szerkezeti megoldásai. *A Pickwick Klub* szinte mindegyik fejezete tartalmaz valamilyen beékelt, a mise en abyme esetében a megszokottól eltérő módon az adott kontextushoz nem is feltétlenül igazodó elbeszélést, történetet. Az erőteljesen jelölt narrátor tehát nem egyedüli forrása a narrációnak, hasonlóan egyes Krúdy-művekhez, az elbeszélők sokasodnak *A Pickwick Klub*ban. A Krúdy-próza kapcsán elég gondolni ebből a szempontból az úgynevezett tirádákra, és az sem ritka, hogy egy adott elbeszélésszakaszból csak a legvégén derül ki, hogy nem is az addig mindenhatóként fellépő narrátorhoz, hanem egy karakterhez társítható. A Krúdy-próza gyakori jelensége a fiktív olvasó jelöltsége, megszólítása – ennek eredete a 18-19. századi angol regényirodalomban kereshető. Tipikus formája ennek a „gentle reader” vagy a „kind reader” fordításaként a „kedves olvasó” vagy a „nyájas olvasó” megszólításai. A *Hiúság vásárának* visszatérő poétikai megoldása a fiktív olvasó bevonása akár a morális ítéletalkotás folyamatába. Dickensnél az epikai közlésfolyamat irányaira, az elbeszélői döntésekre vonatkozó narrátori megnyilatkozások a gyakoriak – ezekre mind találni példát a Krúdy-prózában is. *A Pickwick Klub* elbeszélője például visszatérően arra hívkozik, hogy az elbeszélte események forrása a Pickwick Társaság jegyzőkönyve, a regény-szöveg ebben az értelemben egy fiktív irat ösz-

szefoglalása, bővített közreadása. A közvetettség és a közvetítettség esetére szintén számos példával szolgál a Krúdy-próza. Dickens és Thackeray regényeinek erőteljes narratori jelenléte, amely együtt jár a fiktív olvasói szerep kijelölésével, az elbeszelt események közvetítettségére, fikcionalitására irányítja a figyelmet. Arra, hogy az irodalom ezen fajtája, szemben a realista poétikákkal: konstrukció, játék, fikció. A *Hiúság vására* például hiába lép fel a realista poétikákhoz hasonló szándékkal („társadalmi tableau”), a narrátor – és ebből kifolyólag a fiktív olvasó – erőteljes jelöltsége a megalkotottságra, a közvetítettség-re hívja fel a figyelmet.

A narrációnak *A vörös postakocsi* szöveg-helye kapcsán említett komplexitását, miszerint az idő- és térbeli viszonyokat és a befogadást az intertextuális kódok befolyásolhatják és orientálhatják, azok a jellegzetes elbeszélői hasonlatok is megerősítik, amelyek egy adott eseményt vagy történést egy Dickens-regény történéseihez csatolják. A vonatkozó passzusokban a Dickens-regények jellegzetes atmoszférája elevenedik meg egy-egy ilyen hasonlat által, aminek köszönhetően az időszerkezet is összetettebbé válik, hiszen a Dickens-regényekben a 19. század első harmadának, közepének angliai viszonyai elevenednek meg.⁹ Azt is hozzá kell tenni, hogy Krúdy prózájában eleve van valami olykor korszerűtlenségbe, avíttasságba forduló anakronizmus, nosztalgikus, 19. századi: hol imitációszerűen, hol anélkül, hol ironikusan, hol

nem. A Dickens-utalások sem meglepőek ennek fényében – ugyanúgy egy múltbéli, kvázi elsüllyedt világ megidézői, mint a monarchikus elemek.¹⁰ Nem a legtipikusabb olvasó a Krúdy-karakterek közül, de Szindbád is fikcionális olvasóként lepleződik le egy Dickens-utalás által: „– Hogyan gondolja ezt az egész üzletet? – kérdezte Szindbád fia, miután az egyik mondata végére pontot tett, és a hajában megtörölte a tollat, mint Dickens regényeiben olvasta.”¹¹

Úgy gondolom, hogy a Dickens-utalások egyrészt stílus- és atmoszférateremtő effektusok Krúdynál, melyek hozzájárulnak az elbeszélő szöveg dimenzionalitásához. Sok esetben egy francia, egy orosz vagy egy angol regény válik az érzékelés kódjává. Egyúttal tehát a befogadást orientáló tényezők, igaz, ilyen típusú funkcióval átmenetileg rendelkeznek, azaz csak az adott szöveghelyre, és nem a mű egészére terjeszthető ki hatókörük. Persze, ezek az utalások is akképpen működnek, mint a motívumok, az ismétlődő elemek, az ekvivalenciák: olvasói érzékelés hiányában visszaesnek a nyelvi (üres) jelölők hétköznapi világába, megszűnnek kódokként működni. Ha Krúdy konkrét olvasói semmiféle tudással nem rendelkeznek a Dickens-regények világáról, stílusáról, az atmoszféráról, aligha hordoznak az utalások többletjelentést: mint a narratíva előbb felsorolt elemei, az intertextuális utalások, így a Dickens-utalások is pusztán az elbeszélő szöveg potencialitásai között tarthatók számon. ■ ■ ■

JEGYZETEK

- 1 KRÚDY Gyula, *A pesti tanítónő. Levél a szerkesztőhöz* = Uő., *Pesti album. Publicisztikai írások 1919–1933*, Szépirodalmi, Budapest, 1985, 412.
- 2 KRÚDY Gyula, *Benedek Aladár. A királyné költője* = Uő., *Irodalmi kalendárium*, Szépirodalmi, Budapest, 1989, 196.

- 3 BÓKA László, *Dickens* = Uő., *Könyvek, gondok: Válogatott tanulmányok és jegyzetek*, Gondolat, Budapest, 1966, 339.
- 4 „Ezek a könyvek voltak az én állandó vigasztalóim, egyes-egyedül ezek a könyvek. Ha visszagondolok rájuk,

mindig egy nyári délután képe jelenik meg az emlékezetemben: a gyerekek kint játszanak a temető mellett, én meg ülök az ágyam szélén, és olvasok, olvasok, mintha ezzel tudnám csak megmenteni az életemet.” Charles DICKENS, *Copperfield Dávid*, fordította OTT-

- LIK Géza, Móra, Budapest, 1977, 76.
- 5 SÜKÖSD Mihály, *Dickens*, Gondolat, Budapest, 1960, 151.
- 6 KRÚDY Gyula, *A vörös postakocsi* = Uő., *Utazások a vörös postakocsin I.*, Szépirodalmi, Budapest, 1977, 30.
- 7 KRÚDY Gyula, *Dickens úr barátai* = Uő., *Pókhálós palackok. Válogatott elbeszélések 1894–1908*, Szépirodalmi, Budapest, 1977, 522.
- 8 „Mostanában Magyarországon mindenki álmodik. Álmodik a múltról és a jövőről; álmodik nagy életű, hatalmas apjáról; a temetőbe százesztendő korában sem szívesen megtérő, gyönyörű tizenkilencedik századot átélő nagypapjáról; sólyomröptű gondolatú, régi nagy magyarokról; a hon-szerелеm rőzselángját két tenyerükkel óvó, bús életű, de nem koldus hazafiakról; az áhítatos homlokú, szentté sárgult arcú, honmentő, bölcs magyarokról; a nemzeti lelkesedésről, amely *nem rikoltott kakasként*, de melegített, mint szív felé csavart zászló kelmeje; álmodik a tragikusan ünne-
- pélyes és virágszirom gyengédségű múlt századról. . . Álmodik a jövőről, amelyet szebbnek képzél, mint a jelen.” KRÚDY Gyula, *L. M. emlékkönyvébe* = Uő., *Pesti album. Publicisztikai írások 1919–1933*, Szépirodalmi, Budapest, 1985, 89.
- 9 Például: „Az omnibusz tehát észrevétlenül elment, benn az alvó »Palkonyainé«-val, az úgynevezett »Szerkesztő úrral«, aki úgy dőcögött végig a városon, mint Boz–Dickens álmodó vigéce.” KRÚDY Gyula, *Boldogult úrfikoromban* = Uő., *Etel király kincse. Regények*, Szépirodalmi, Budapest, 1981, 235. „A lépcsők arra látszottak építve, hogy részeg ember kitorjje rajtuk a nyakát, miután felhúzták, feltolták, felvonszolták az emeletre, hogy órájától és pénztárcájától megfoszszák egy setét szobában. . . . Olyan volt a ház, mintha egy Dickens-regényből volna kivágvá, de ő ezt nem tudta.” KRÚDY Gyula, *Asszonyágok díja* = Uő., *Asszonyágok díja; Napraforgó*, Magvető, Budapest, 1985, 85.
- 10 Krúdy és Dickens kapcsolatára játszának rá az olyan, persze, provokatív szereplői megnyilatkozások, mint ez: „– Igen szép divatleveleket szokott írni a német újságba – mondta csendes hangon Mariett –, mert hisz Dickens óta nem érdemes olvasni más elbeszélőket.” KRÚDY Gyula, *A francia kastély* = Uő., *Szindbád*, Szépirodalmi, Budapest, 1975, 650.
- 11 KRÚDY Gyula, *Pénzzel járják a búcsút* = Uő., *Szindbád*, Szépirodalmi, Budapest, 1975, 406. Rezeda Kázmér szintén fikcionális olvasóként tűnik fel: „Az óceánmélységű sírásokból is elő tudok jönni, ha kimondom azt a varázsszót, amelyet Dickensben olvastam egyszer: »Istenem, ne vedd el a tiszta eszemet.« Hónapokig nem bírtam ezt kimondani, és akkor szenvedtem a pokol kínjait.” KRÚDY Gyula, *Rezeda Kázmér szép élete* = Uő., *Rezeda Kázmér szép élete; Nagy kópé; Az utolsó gavallér*, Szépirodalmi, Budapest, 1957, 88.

Misur Dániel (1991, Budapest), az ELTE BTK Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszék oktatója, irodalomtörténész, az Apokrif irodalmi folyóirat kritika-rovatának szerkesztője. Kritikai, esszéi és tanulmányai a hazai irodalmi modernség, illetve kortárs szerzők műveiről jelentek meg.

TEST, TÁJ, TRAUMA

A modern magyar Balaton-irodalom egy sajátos hagyományszála

1

Dolgozatom a Balatonnal kapcsolatos irodalmi hagyomány egy olyan vonulatára hívja fel a figyelmet, amelyben hangsúlyos szerepe van a tó, a vidék (szimbolikus jelentőségű) megszemélyesítésének és e mitikus táj viszonyának a vele kapcsolatba lépő emberekkel. E történetekben – szemben a nemzeti hagyományteremtés és a turizmus által elterjedt Balaton-imaginációkkal – megkülönböztetett jelentőségre tesz szert az egyén és a víz materiális kapcsolata, az ember testi-sége, valamint a környezet jelszerűsége a traumatapasztalat színrevitelében. Mint látni fogjuk, a balatoni tájat tematizáló alkotások között elsődlegesen a modernista irodalom szubverzív szövegeiben tűnik fel e jelenségcsoport (Cholnoky Viktor, Térey János, Kiss Noémi), ugyanakkor Jókai Mór példája jól mutatja, hogy ez a vonulat korántsem új, hiszen közvetlen kapcsolatban van a tó folklorisztikus irodalmi hagyományával is. Beve-

zetésként a test kultúrtörténeti szerepével és a vele kapcsolatos ambivalenciákkal foglalkozom, kitérve humán és társadalomtudományok a test újraértelmezését célzó törekvéseire, s azon belül az irodalomtudomány recens elméleti-módszertani belátásaira is (testpoétika, korporális narratológia). A továbbiakban pedig az említett szerzők egyes szövegeinek bemutatásával és rövid elemzésével érzékeltetem e sajátos vonulat jelenlétét a Balaton irodalmi reprezentációjában.

2

A test alapvető és megkerülhetetlen kategóriája az ember kulturális viszonyrendszerének – még akkor is így van ez, ha a test, a testiség és a testreprezentáció megítélésével kapcsolatban jól látható ambivalenciákat mutat a kultúrtörténet. „A test a maga komplexitásában ellenáll a szisztematikus, átfogó le-

írásnak, a szimbolikus megragadhatóságnak. A modern nyugati kultúra alapfelfogása, gyakorlata és hagyománya szerint ezért a testről hallgatni kell, mellőzni kell a tudományos diskurzusból, ki kell iktatni a szubjektumot konstruáló tényezők közül – írja P. Müller Péter.¹ Jóllehet a test elbeszélhetőségével, leírhatóságával s szabályozásával-uralhatóságával kapcsolatos dilemmákról bőbeszédűen vall a világirodalom (az ókori mitológiától kezdve az Erzsébet-kori drámán át egészen François Rabelais és Jonathan Swift műveiig), ugyanakkor a test „tabusításának”, elhallgattatásának, programja csupán a 17. századi karteziánus filozófia révén valósult meg és vált konszenzussá: „Az absztrahált individuum, a szuverén szubjektum képzetének kialakulásáért az új epiztemében tulajdonképpen »Descartes hibája« felelős. A test és a tudat radikális szétválasztásának eredményeképpen a modern nyugati filozófia a tizenhetedik század után hús és vér valóság nélküli, testtelen absztrakciókban horgonyozta le a jelentés és a megismerés metafizikus elméleteit”.²

Descartes absztrakt, tudat- és lélekcentrikus filozófiai rendszerének testfelfogása – azaz hogy az ember materiális valójáról, testiségéről való beszéd hiánya – erőteljesen meghatározta az azt követő évszázadok testtel kapcsolatos nézeteit, s e beállítódás még ma is érzékelteti hatását, ha a test társadalmi jelöltségének problematikájára és az ezzel kapcsolatos vitákra gondolunk. Sok időnek kellett tehát elteltnie, hogy a test (filozófiai, jogi, művészeti stb.) emancipációja kezdetét vegye, s e program ma sem befejezett – jóllehet a testtel kapcsolatos dilemmák természetéből adódóan (leírhatatlanság, lezáratlanság, változékonyság) nem is lehet az. A testtel kapcsolatos tabuk látványos megkérdőjelezését és a test *konstruált* mivoltának fölmutatását éppúgy táplálta a 19–20. század egynémely jelentős filozófiai gondolkodójának (Merleau-Ponty, Michael Foucault, Judit Butler) és társadalom-

tudósának (Richard Sennett, Jürgen Habermas, Norbert Elias, Victor Turner) inspiratív munkássága,³ mint a saját működésmódjára, anyagiságára, hatásmechanizmusára rákérdező modern művészet és irodalom. Ahogy a racionalizmus szellemében a színházi konvenciórendszeren a 18. századtól eluralkodott az írott drámaszöveg primátusa (a szcenika, az előadás kárára),⁴ úgy vált hegemónná a klasszicizmus transzparens nyelvsemlelete a szépirodalomban, háttérbe szorítva annak performatív erejét. E tendenciákra adott válaszként is tekinthetünk a 19. század végének, 20. század elejének (alapvetően a romantikában gyökerező) modernista irányzataira, amelyek az effajta konvenciók megkérdőjelezését, átrajzolását, újraírását tűzték ki célul. Oscar Wilde, Baudelaire, majd később Proust, Kafka és James Joyce éppúgy részese e történetnek a szövegirodalom terén, mint Brecht, Dürrenmatt és Beckett a színház világában.

S noha az újító szellemű műalkotások, akár radikális változásokat sürgető kulturális produktumok nem vonják maguk után automatikusan az értelmezői közeg és a leíráshoz alkalmazott fogalmi keret revízióját,⁵ az irodalomelmélet alakulástörténete jól megmutatja, mennyiben inspirálták-inspirálják a művészet és irodalom belső közegeiben megjelenő témák vagy nyelvi-poétikai problematikák az ennek nyomába eredő elméletalkotókat, értelmezőket.⁶ Lemondva arról, hogy általános képet adnánk a művészeti-irodalmi szcena és a tudományos diskurzus közötti viszony történetileg változó dinamikáiról, néhány példával illusztrálhatjuk e jelenséget. Amiként a történeti avantgárd fölfedezte a nyelv fonikus energiáit, úgy váltak a szupraszegmentális elemek és fonetikai-morfológiai tényezők szorosabb elemzés tárgyává az orosz formalizmusban; az 1970–80-as évek mikrotörténeti „bummja” a mai napig meghatározza a biográfiákkal, önéletrajzokkal kapcsolatos markáns olvasói igényeket; az egyre differenciáltabbá váló holo-

caust-kutatások legalább annyira inspirálták a posztmodern holocaust-irodalom alkotóit (W. G. Sebald, Martin Amis, Márton László, Zoltán Gábor), mint azok szövegei a kutatói tekintet – de egészen hasonlókat mondhatunk el a traumairodalom és traumaelmélet viszonyáról; a kulturális emlékezet problematikáit színre vivő műalkotások és a memory studies kapcsolatáról, vagy épp a térpoétika és a posztumán diskurzus inspiratív (alkotói-értelmező) kölcsönhatásairól.

Az imént jellemzett kulturális együttmozgásokra, a művészeti szcena és a tudományos diskurzus összefonódására ugyancsak jó példa a testpoétika és a korporális narratológia diskurzusa. Azzal párhuzamosan, hogy a kortárs világ- és magyar irodalomban is erőteljesen megjelent a test textuális konstrukciója és értelmezhetősége iránti érdeklődés (különösen a nőiség és a női test irodalmi reprezentációjának vonatkozásában)⁷ az utóbbi három évtizedben, magától értetődően kialakult az effajta irodalmiság elméleti reflexiója is.⁸ A következőkben nem kívánom elemzésem fókuszába helyezni a testpoétika/testnarratológia egyetlen kiemelt (vagy néhány meghatározó) módszertanát – ugyanakkor e ma is frissnek ható interdiszciplináris diskurzus irodalomértelmezői belátásából inspirálódva mutatok be néhány olyan irodalmi művet, amely témájává teszi a Balatont, izgalmas példáját nyújtva a test textuális megjelenítésének.

3

Noha a Balaton modern, 18. századtól körvonalazódó (geográfiai-statisztikai szakmunkákban nyomon követhető) földrajzi és társadalmi fogalma éppúgy megjelenítette a térség népi kultúráját (halászat, bortermesztés, nádlás, jégvágás stb.), mint a tóról szóló korai szépirodalmi alkotások legtöbbje,⁹ ugyan-

akkor a Balaton irodalmi reprezentációjának történetéből tudható, hogy e vonulat – a térség erőteljes nemzetiesítése és turizmustájjá válása révén – igen hamar elhalványult. A tavat aktív, cselekvő természeti erőként láttató, mitikus erővel felruházó folklorisztikus hagyomány jól láthatóan jelen van még Csonkai *A tibanyi ekhóhoz* (1803, eredetileg: *A füredi parton*) című ismert költeményében, vagy Fáy András 1836-os *Sió*-regéjében, ám a század közepén, illetve második felében a Balaton irodalmi ábrázolásaiban ez a népi jellegű – a tündérmese, a rege és az eredetmítosz műfajaihoz kapcsolódó – vonulat veszt erejéből. A főként utazók, üdülők, vagy a vidékre csupán valamilyen praktikus célból érkező írástudók munkássága révén kialakult Balaton-irodalomban leginkább a társadalmi haladással asszociálódott „hullámzó tenger” képében tetszelgő tó; a tájék nemzeti karaktere, valamint a térség (de leginkább Füred) meglátogatásával járó individuális turisztikai élmények váltak visszatérő motívummá.¹⁰

Mivel a tájjal kapcsolatos irodalmi hagyomány – és a Balaton-kultusz – meghatározó figurái (Berzsenyi, Vörösmarty, Garay János, illetve Jókai Mór, Eötvös Károly, Endrődi Sándor, Sziklay János stb.) nem voltak a szó szoros értelmében őslakosok,¹¹ az általában írt irodalmi művek nyilvánvalóan leginkább a vidékre utazóként/turistaként érkező egyén nézőpontjából fogalmazódtak meg. Az a fajta erős, lokális irodalmiság, amely jellemzően különböző oktatási és/vagy irodalmi centrumokban (Sárospatak, Debrecen, Pápa, Kolozsvár, Szeged, Nagyvárad) alakult ki a század végére, a Balaton-térségben elképzelhetetlen volt. Az olyan, zárványban maradt alkotások, mint a balatonalmádi Váth János (1887–1962) novellisztikája, vagy Fejős Pál *Ítélt a Balaton* (1933) című innovatív filmje, igen hamar kikoptak a „Balaton-hagyomány” kánonjából. Épp ebből adódik, hogy a tóról való beszéd effajta folklorisztikus hagyománya, ha lehet így fogalmazni, „marginalizálódott” a 20. század során. Egy-

felől a balatoni turizmus rendszerében leginkább csak illusztráló funkciója maradt a népi kultúrának – a tihanyi kecskeköröm-árusítástól a gőzhajók, csárdák, éttermek elnevezéseig (Helka, Kelén, Gyöngyhalász stb.) – miközben, a táj arculatával egyetemben, az őslakosság hagyományos életformája is átalakult szépen-lassan. Másrészt az irodalom terrénumán belül ez a hagyomány leginkább a gyermek- és ifjúsági irodalom területére szorult vissza.¹²

Ugyanakkor, közelebb lépve a szövegekhez, az is jól látható, hogy a folklorisztikus hagyományban jelenlévő erőteljes mitikus restreprezentáció az adott műfaj függvénye is, hiszen a különböző irodalmi zsánerek más-más hagyományait, narratíváit, ideológiáit, metaforakészletét mozgósítják éppen ábrázolt tárgyuknak. Példának okáért Jókai Mór *A magyar Tempevölgy* (1858) című útirajza,¹³ amely afféle „voyage pittoresque”-ként vezeti végig az olvasót a Balaton-felvidéken, vagy az 1880–81-ben keletkezett *Asszonyt kísér – Istent kísért* című regény Füred-epizódja,¹⁴ amely a fürdőre leutazó budapesti országgyűlési képviselő perspektívájából láttatja a korai (jócskán alulműködő) balatoni turizmust – nem volt alkalmas effajta népies motívumok felvonultatására. Az eredetileg 1875-ben a *Vasárnapi Ujság* hasábjain megjelent népies elbeszélés (alcíme szerint: „elbeszélés az életből”), *A Balaton völegényei*¹⁵ – illetve kisebb részben *Az arany ember* (1971) híres Balaton-epizódja – azonban már kifejezetten e rejtett hagyományt mozgósítja. A „Balaton mint menyasszony”-metaforika, amely egyébként *A magyar Tempevölgy*-ben is megjelent már egy rögtönzött táj-karakterológia részeként,¹⁶ ezutóbbi szövegekben hangsúlyos szerepet játszik mind a cselekménybonyolítás, mint a szövegszervezés terén. *A Balaton völegényei* a következőképp kezdődik:

A Balaton kegyetlen tündér. Minden évben új völegényre vár. Gyakran szélcsendes időben elkezd háborogni, forró, rekkenő nappal;

azt mondják olyankor, azért háborog, mert még ez évben nem kapta meg az áldozatját, még nem halt bele senki. Ha megkapta, aztán elcsendesül. S hogy tudja völegényeit csábítani! mosolygó arcot mutat, az eget tükrözi vissza, rezgő délibábian táncoltatja zöldülő partjait, hajjainak moraja csupa csók-csattogás. mind beljebb csalogatja a gondatlan csónakost. Egyszer aztán rázendíti neki a nászzenét. Hej, hogy süvölt a szél! hej, hogy harsog a hab! Nincs öleléséből menekülés többé! az áldozat küzd, vergődik, elmerül. ott van a nászágy megvetve számára, fehér csigahéjakból, kecskeköröm-kagylóból, puha zöld hínárból.

Ezt követően az elbeszélő még egy további bekezdésben ecseteli a kegyetlen (immár tündérként megnevezett) menyasszony, a Balaton természetét, antropomorfizálja, megszemélyesítve a tavat, s a vele organikus egységben létező embert:

Aztán amelyik völegényét nem szereti a széles tündér, kidobja nagyhamar a partra: „Vigyétek! Temessétek el!” De amelyiket megszereti, azt eltartogatja, keblére szoronogatja hetekig, hónapokig, félesztendeig; elviszi magával csoda messziségre; állóvíz a hulláma, mégis mérföldeket tevő távolba elbujdosik alatta a megszeretett völegény s mély örvények fenekén, hová napfény be nem hat, alszik menyasszonya keblén. a Balaton csak a férfiakat válogatja, azok közül is az ifjakat s az ifjaknak is javát, szépét.¹⁷

Az elbeszélés fölvezetője remekbe szabott eufemizmussal jellemzi a vízbe fúlt férfiak eltűnésének és előkerülésének kiszámíthatatlan, önkényes végkimeneteleit, ugyanakkor a tétel–bizonyítás-szerkezet mintájára felépülő rövid szöveg a maga materialításában is megmutatja e veszélyes – s a természet törvényéből fakadó, következőképp igazságos –, tragikus nász, a lokális közösség számára minden bizonnyal természetszerűleg is

méltódo trauma valóságát. A keretelbeszélés szerint a helyi „egyszerű emberek szavai”-ból rekonstruált történetben sajnos mindkét ifjú, a gazdag úri asszony és az özvegy napszámosnő gyermeke is belefut a Balatonba. Emellett a test reprezentációjában – a történet végkifejletére utalva – hangsúlyosan jelen van a keresztény világkép. A szöveg érzékenyen, ám visszatérően utal a narrációban a két özvegy vallásosságának különbségére: míg a napszámosnő már eleinte is a templomban való imádkozást tartja a szeretet és odaadás legadekvátabb formájának a veszt érzékelve, a gazdag polgárasszony lázad a sorsa ellen: rimánkodik, szidja sorstársát, az eget, a mindenséget. Ebből is következik, hogy az ő akarata nem teljesülhet a történet végén. Pár hónap múltán nem az ő fiának, hanem az özvegy napszámosasszony gyermekének a holteste kerül csak elő:

Egy reggel nagy sivalkodásra ébredtünk. ablakaink éppen a balatonparti úszatóra nyílnak. az egész jelenet ott ment végbe szemeink előtt. a halászok egy hullát vontak ki a partra. csak egyet. a kettő közül egyik már hazajött. De melyik?

A hírre rohanva jött a partra a két anya. melyiknek a fia érkezett meg? A Balaton mélyében a holtak sokáig elvannak változatlanul, még hónapok múlva is épek vonásaik. Hát csak nem érkezett meg, akire oly nagy pompával vártak, akinek már készen volt aranyos szemfedője, halotti ruhája, diófa-koporsója: hanem megérkezett az özvegyasszony fia, aki re nem várt senki, egyedül az anya.

Hogy rohant ölelni, csókolni hazatért gyermekét szegény özvegyasszony! hogy vette ölébe! hogy szólítá nevén! egy szóval sem tett neki szemrehányást azért a nagy szívfdalómért, amit neki okozott: csakhogy már hazajött. csakhogy már eltemetheti.¹⁸

Az özvegy jutalma – beteljesítve a természetel harmóniában élő keresztény ember vízióját – a *test* visszanyerése: a fia eltemetése-

nek lehetősége, a végtisztesség, az örök nyugalom reménye marad. Míg a polgárasszony tragédiája – fiát megtartotta a Balaton vőlegényéül, s nem sokkal ezután annak jegyespárja, Juci is belehal bánatába – az igaz és őszinte hit hiányát sejteti a történet enyhén didaktikus végkicsengésében. Ugyanez a valóságos világkép érződik *Az arany ember* történetének azon fordulatóban, mely során a velejéig romlott (ám beszédes nevű) Krisztyán Tódor alatt beszakad a Balaton jege (*Mit beszél a Hold, mit beszél a jég?*), s a tó bekebelezi őt. Krisztyán Tódor „helyettes halottként” távozik az élők sorából: az ő nemvárt halála számolja fel az utolsó (evilági) akadályát annak, hogy Tímár egy másik, izolált, illuzórikus világban, „senkiként” boldog lehessen. S az isteni igazságszolgáltatás érvényét jelzi az a motívum is, hogy épp Krisztyán felismerhetetlenné vált *teste* válik bizonyítékká Tímár feltételezett halálát illetően. Így ő maga is megkapja a méltó végtisztességet, a keresztény emberhez illő temetést.

4

A fõnt bemutatott szövegrészek arra utalnak, hogy Jókai leginkább folytonosságot teremtett a Balaton irodalmi reprezentációjának egy kevésbé hangsúlyos hagyományával a népszerűség és a romantika világszemlélete jegyében, Cholnoky Viktor novellái kapcsán viszont már megengedhetõ az az állítás, hogy épp e hagyomány ironizálásáról van szó. A veszprémi születésû kiváló prózaíró (egyebek mellett a neves és jó tollú Balaton-kutató földrajztudós, Cholnoky Jenõ és a szintén irodalmár Cholnoky László testvérbátyja) számos izgalmas elbeszélésében és cikkében jelenítette meg a balatoni tájat (pl. *Rituper, Balatonfüredi emlék, Polixéna kisasszony pöre, A Balaton nyara, Les dieux s'en vont, Az ortvein, Pannonizmus*); e szövegek közül most

csupán *A kövér ember* című novellát¹⁹ mutatom be részletesen.

A novella egyes szám első személyű elbeszélője vonaton utazik Székesfehérvár felé a Balaton északi partján, mikor is felszáll mellé egy különös utas:

[...] a belépő idegen azzal kezdte az ismeretséget, hogy akkorát fúj, mint egy víziló. Szinte jött az orrán is, a száján is a víz, amit egyébként bőven izzadhatott ki a teste minden pórusából, mert nemcsak a flanellinge volt tökéletesen átázva, hanem nedves, sőt mondhatnám egyes helyeken csatakos volt még a kurta nyári zekéje is. De egyébként is hasonlított a vízilóhoz ez a kellemetlenül érkeztet útítárs, mert nagy, kövér, folyton asztmatikusan pöfögő ember volt, olyan lila színű arccal, amiről a leglaikusabb ember is eleve leolvashatta volna a majdnem bekövetkezendő gutaütést. Nagyot fúj, még egyszer, de azután nyájasan elmosolyodott, levette a sipkáját, és szerteterülve az összecsapott haját, jó estét kívánt.²⁰

A kupétárs testének részletező, plasztikus leírása már előre vetíti a novella csattanóját, melyet a korlátozott tudású elbeszélő még csak sejt. Rövidesen világossá válik ugyan is, hogy a kupéba befészkelődött kövér ember – egy hulla. A különös alak maga fordítja a társalgást egy nemrégiben történt halálesetre, nevezett Berta Dávid vízbe fúlására, amely az elbeszélő ekképp idéz emlékezetébe: „– Igen, igen – vágtam közbe. – Most már emlékszem. Abban a levélben az volt, hogy szerelmi bánatában lett öngyilkossá, valami leány miatt ugrott bele a Balatonba. Hétköznapi história.”²¹ A történet tipikusan népies-romantikus (a fenti Jókai-elbeszéléshez hasonlatos, annak egy változataként elgondolható) forgatókönyvet sejtet. Ám a kövér ember kiokítja elbeszélőnk az eset hátteréről:

– Hát ez az, ami nem igaz. Nem olyan hétköznapi história ez, uram, mint amilyennek

gondolná. Mert az az ember nem öngyilkos lett ám, különösen pedig nem szerelmi bánatában. Hanem úgy ölték bele a Balatonba. [...]

– Mégpedig a saját tulajdon testvérbátyja, a Berta Dániel. Éjnek évadján, megköttözött kézzel, halászcsónakról dobták bele a Balatonba, éppen a miatt a leány miatt, akihez levelet csempésztek a zsebébe. És ha el nem mondja senkinek, akkor, ha már itt együtt beszélgetünk, azt is elmondhatom, hogy a gyilkosnak a segítőtársa a Mányóki Feri volt. Együtt hurkolták rá a Balaton közepére hurcolt áldozatuk nyakára a kötelet, és csak akkor, amikor már megfulladt, akkor dobták bele a Balatonba...²²

A szöveg a konvencionálisnak, kézenfekvőnek tűnő (romantikus) narratíva helytelenítésével ironikus fénytörésbe helyezi a Balaton népi kultúrájához kapcsolódó vízbefúlás-históriákat, ám a novella igazi abszurditását az adja, hogy mindezt a leginkább bennfentes személy – maga a hulla – adja az elbeszélő tudtára. A narrátor első gondolata természetesen az, hogy a gyilkos ül vele szemben, ám a fentebb idézett részletező leírás („az orrán is, a száján is a víz, amit egyébként bőven izzadhatott ki a teste minden pórusából”) világossá tette, hogy a főlálló utas maga az orv módon vízbe dobott Berta Dávid. A test leírása, a test jelenléte teszi beazonosíthatóvá a szereplőt az olvasó számára, elfogadatulva azt a fikciós „megállapodást” is egyszersmind, miszerint a hullák ugyanúgy járnak-kelnek, mint az emberek, melegük van és borralát is adnak a kalauznak.

A novella zsenialitása többek között abban áll, hogy elfogadatulván az olvasóval a képtelen fikciót, a kövér ember és a kalauz elbeszélése révén racionális magyarázatot nyújt a hulla jelenlétére (siet a saját boncolásra, de kényelmetlen volt a jégen feküdni, ezért foglalt helyet a kupében), ugyanakkor a szöveg bevezetője, miszerint a vonaton irlgalmatlan esti hőség uralkodott,²³ azt is valószínűsíti

(de nem erősíti meg!), hogy a kövér emberrel történt utazás csupán egy hidegjelős láz-álom volt. Erre utal a kalauz és az elbeszélő elbúcsúzásának filmbe illő, illuzórikus pillanata (mely társalgás tartalma egyúttal a helyes földi élet–üdvözülés, örök nyugalom keresztényi egységét is fölfogatja):

– Ne tessék jelentést tenni a dologról, tekintetes uram, hiszen tetszik tudni, a szegény megboldogult egész életében jó ember volt, egy pár hatost sohasem sajnált, ha kényelmesebb szakasz jutott neki. Hogyne esett volna meg rajta most a szívem.

Sietve ugrottam át a másik vonatra, a kalauz még akkor is ott állt az ablak alatt, és egy ezüstforintost mutogatott:

– Tetszik látni – kiáltotta utánam az induló vonat zakatolásába –, most is ezt nyomta a kezembe. Nagyon jó úr volt szegény, kár, hogy ilyen pórul járt, de azt mondta, hogy ezzel az ezüstforinttal majd talán vissza lehet valahonnan hívni...

A többit amit mondhatott még, elnyelte a vonat zakatolása.²⁴

5

Bizonyos értelemben ezt a vonulatot – a balatoni irodalom folklorisztikus, illetve historizáló hagyományának aktualizálását–ironizálását – folytatja a 2019-ben tragikus hirtelenséggel elhunyt Térey János második (egyben utolsó) regénye, a *Káli holtak* (2018).²⁵ A történet középpontjában Csáky Alex, magyar sztárszínész áll, akinek napjait – számos munkája, többek között a trianoni Hamlet-előadás mellett – a Káli-medencében játszódó zombiapokalipszis-tévésorozat munkálatai kötik le. A regény abszurdnak ható betéttörténetében Alex játssza a főszerepet, az általa alakított hős Botond, a köveskáli ornitológus, aki élére áll a Káli-medencében re-

kedt helyiek és turisták zombikkal szembeni küzdelmének.

A színházi-filmes világ atmoszféráját belülről láttató, illetve a kortárs tömegkultúra konvencióit és a kisszerű, provinciális nemzeti identitásipar működését kitűnően lefestő regénynek ez a szála (leginkább az első, *Elevenek és holtak* című fejezet)²⁶ több szempontból is ironizálja, kifordítja a Balaton kultúrtörténetét. Először is nem a balatoni tömegturizmus legkézenfekvőbb, leginkább a turisztikai érdeklődés előterében lévő településeit (Füred, Siófok, Tihany, Badacsony stb.) teszi meg a cselekmény és a betéttörténet színteréül, hanem az Észak-Balaton egy különleges tájegységét, a tóparttól távolabb eső, a térség településfejlődésében és turizmusában némileg idegentestként jelenlévő Káli-medencét,²⁷ a maga kötengerével és bazalthegyeivel, kékkúti forrásával. E gesztus egyfelől a turizmustáj „centrumaitól” annak perifériái felé tereli az olvasói tekintetet, másrészt pedig kifejezetten az érintetlen(nek aposztrofált) természeti tájban benne rejlő jelentéseket, kulturális kódokat kívánja felmutatni.²⁸

A jelenlévő múlt színtereként hagyományozódott balatoni táj²⁹ Térey radikális poétikája és lehenyerlő képzelőereje révén a holt testek materiális megelevenedéseként, az őslakosok véres bosszújaként, értelmezhető, amelyet a „bebírók” és a turisták (azaz: idegenek) jelenléte s ellenszenves viselkedése, valamint a helyiek elkorcsosulása-elsatnyulása idézett elő. Mindez persze a színészi szerep és a privát én nézőpontja között ugrándo-ozó narrátor alakzata miatt egy percig sem vehető komolyan; mind a megjelenített zsáner (fantasztikus horrorsorozat) kommersz jellege, mind pedig a helyi kulturális hagyomány finom ironizálása miatt.³⁰ Alex egy helyütt így kommentálja a zombik és az általa alakított Botond első ütközetét:

Eddig csak kézfegyverrel lőttem, és kényszerből, ettől a jelenettől kezdve viszont szenved-

délyesen harcolok is ellenük, Kalasnyikov gépkarabéllyal a kezemben. És mindig a fejükre célok, naná. Először egy bő gatyás, arcra hommage à Romero-zombit nyírok ki – ha egyáltalán ez megfelelő kifejezés ebben az esetben –, aztán megint fölugrat a kezemben a fegyver, és egy Kinizsi Pál-hasonmás következik a tántorgók közül, majd egy várkapitányyszerű (őt hívjuk Gyulaffynak). Rémlik, mintha látnám soraikban Bókayt, a Ferencváros legendás edzőjét, de nehezemre esik elképzelni, hogy veterán korára statisztaságra adta a fejét.³¹

A Balaton és a Dunántúl kultúrtörténetében valóságos aprószentekké, legendás cselekedeteket végrehajtó mondai alakokká vált középkori hősök (lásd: Kisfaludy, Eötvös Károly, Tatay Sándor) e kontextusban – komolyanvehetetlen zombiként, a szuperkommersz produkció forgatásán – profanizálódnak, s e szempontból egy cseppet sem különböznek a valamely statisztára arcra/alkatra hasonlító egykori (ugyancsak egyfajta hősként elgondolható) Fradi-edzőtől. A könyv grandiózus koncepciójában megfér tehát egymás mellett a romlást, a romokat, a rom-kultúrát őszintén kutató szerzői tekintet, illetve a romantika romkultuszának kritikája; az ókori eredetmondákat, bibliai elbeszéléseket mozgósító (betét)cselekmény, valamint a 21. századi művészlét kíméletlen és száraz prózaisága.

A múlt materiális jelenvalóságát és megkerülhetetlenségét már a kötet mottója is hangsúlyozza („Bármilyen regénybeli hasonlóság a kortárs magyar kultúra alakjaihoz és eseményeihez csupán véletlen. Egészen más a helyzet a tájjal.”), kiemelve annak földrajzilag lokalizált érvényét és hatókörét. A geográfiai lehatároltsághoz hasonlóan korlátozza az üdvözülés lehetőségét a színész-narrátor a sorozat koncepciójának jellemzése során:

A visongó kirándulókat már a falu fölötti dombnál ejtik csapdába a marcangolók.

A pesti jöttmentek és a főleg fiatal yuppie-k – a „bebírók!” – urbánus szibaritására, ami számukra ennyire bősztító. Hogy nem tisztelik sem a múltat, sem a jelenkor pallérozatlan, ám legalább törőlmetszett köveskáli lakosait, akik közé beférkőztek. A bő gatyás marcangolók természetesen egytől egyig legyilkolják a betévedőket, miközben saját lokális büszkeségüknek is adóznak: áldozataikat a kötenger sziklaasztalain fogyasztják el, illetve fölhurcolják a szunnyadó tűzhányók fennsíkjára, például a tágas Csobánca, és ott tépik ki a szívüket, mint áldozó maják a piramisaik tetején. *Nem úgy, mint a zombifilmes hagyományban; akit a mi marcangolóink megharapnak, az nem változik maga is zombivá, és nem is támad fel soha többé. Az onnantól nincs.*³²

A vérszomjas káli zombik halálos harapása egységgé formál odatévedt turistát és jelenkori bennlakót: egyikük számára sem adott az üdvözülés. A zombiinvázió nem terjedt tovább, nem terpeszkedik, földrajzilag lehatárolt – a táj testének inherens része – s nem rendelkezik prognózissal: a múlt eltörölhetetlen és lokalizált jelenléte. Az állatias áldozati rítusokat végrehajtó zombik inváziója egyszerre értelmezhető a turizmus által elhallgattatott-elüldözött-elpusztult helyi őslakosság (a „Kál-nemzetség”) büszke démonainak lázadásaként, illetve (általánosabban, allegóriaként felfogva a könyv vízióját) az ősi, törzsökös (pogány) magyarság elkeseredett önemésztő támadásaként a dicstelen jelen ellenében.³³ Jóllehet az első hosszabb fejezet után a történet más irányba ágazik tovább (a főszereplő-elbeszélő Alex hajszolt életmódjának ritmusában Budapest, Isztambul, Róma, Athén, Szentpétervár és Kolozsvár lesznek a cselekmény további helyszínei), de a regény zárlatának álomvíziója újra a káli zombiapokalipszis keretei között értelmezi főhőse sorsát és világát. („Ennek a vidéknek nem létezik olyan pontja, ahol láthatatlanul ne rejtőzne egy halott.

Nincs olyan morzsaléka, mely ne volna azonos egy valamikori halott haló porával.”³⁴ A múlt a maga testiségében, materialitásában van jelen, s az emberi lét végessége nem terem lehetőséget ezen örökség elutasítására, elhárítására, vagy az azzal való leszámolásra. Csupán a folyamatos önreflexió marad egyetlen kiútként, s a hagyomány kétely- és rettegésteli elfogadása.

6

Részben kortárs viszonyok között, részben „a legvidámabb barakk” világában, az 1970–80-as évek Magyarországon játszódik Kiss Noémi 2020-ban megjelent *Balaton* című novelláskötetének legtöbb darabja. A kötet, amely a kortárs magyar irodalomban (Ungváry Rudolf *Balaton* *nyaraló* című 2019-es regénye mellett úttörő módon) valódi emlékezhelyként (*lieu de mémoire*) keretezi a Balaton vidékét, leginkább a traumairodalom kontextusában értelmezi újra a tájjal kapcsolatos irodalmi hagyományt. Kiss Noémi könyve szinte egyáltalán nem kíván reflektálni a tó ismertebb, magasirodalmi referenciáira (Kisfaludy Sándor, Garay János, Eötvös Károly, Herczeg Ferenc, később Ilyés Gyula, Németh László, Nagy László stb.); ízig-vérig kortárs szöveg, a jelenkori magyar elbeszélő irodalmat jellemző (érzéki, tárgyias) prózapoétikával, rövid, tömör leíró mondatokkal. Ez nem jelenti persze azt, hogy a szövegek nem merítenek a Balatonnal kapcsolatos igen régi kultúrtopozsokból, s ezt mi sem bizonyítja jobban, mint a novellák előtt található mottó, amely a tó keletkezéséről mond el egy történetet. A Balaton eredetmondájának e variációja szerint réges-régen két óriáscsalád lakta a Bakonyt, és a két családfő összekülönbözése vezetett a tó kialakulásához: „Az asszonyok próbálták őket szétválasztani, de amikor a férfiak

a bunkót a kezükbe vették, úgy megijedtek, hogy gyermekeikkel kimenekültek a Bakony szélére. Elkezdtek fájdalmasan könyözni. Könnyecppjeikből egy nagy tócsa keletkezett. A tócsából pedig egy tó növekedett.”³⁵ A monda felhasználása, azon túl, hogy kapcsolódik a tájegység népi gyökere és/vagy témavilágú irodalmához, találó iniciáléja a kötetben található történeteknek, hiszen azt hangsúlyozza, hogy a Balaton kínnal és szenvedés árán született – ennek megfelelően nem csupán a boldogság és a szabadságvágy színtere, hanem a fenyegettség, a romlás helye is.

A Balatonnak ez a fajta mitikus – óriásokkal, szörnyekkel, démonokkal benépesített – világa elevenedik meg a kötet novelláiban, modern viszonyok között, a Kádárrendszer nyolcvanas éveiben. Bár van olyan novella, amely jelenkori környezetben játszódik (*Vitorlák szélben*), és egyes szövegekben maga az elbeszélő lép oda-vissza az időben (*Honeckerpapucsok*, *Horgok és démonok*), leginkább ez az időszak, a nyolcvanas évek eleje adja a könyv valódi élményanyagát és keretét. Persze a novellákban többnyire nem „igazi”, horrorfilmekből vagy Térey könyvéből kilépett fenevadakkal találkozunk, sokkal inkább emberarcú, kiismerhetetlen szörnyetegekkel: a szocializmus (nem titkolt ellenszennvel ábrázolt) kisebb-nagyobb uraival, valamint a borzongás, rettegés, hidegrázás mély és maradandó tapasztalatával, amelyek egy tizenéves kislány perspektívájából elevenednek meg. („Iszonyúan be voltunk rezelve. [...] Igazából imádtunk félni.”)³⁶

Ha végigtekintünk a *Balaton* novelláin, kevés kivétellel igen baljós hangulatú, viszolygató, fájdalmas, nem ritkán tragikus témákkal találkozunk. Egy gyerekkori barátság elvesztése (*Honeckerpapucsok*); alkoholizmus (*Piócák*, *Stella*, *Klára néni csak feküdt a matracon*); rejtélyes elhalálozások (*A stég*, *Kanálislány*); nemi erőszak (*A rajzoló*); pedofília (*Fagy*); s ami leginkább hangsúlyos a kötetben: a nagypapa halála (*Horgok és dé-*

monok).³⁷ Amellett, hogy a legtöbb elbeszélés epikai magja ilyen eseményekhez, problémákhoz kötődik (illetve a tőlük való menekülést jeleníti meg), a szövegek sejtelmek maradnak, számos nyitott kérdést hagyva maguk után. Mi történt Heidivel, miután a családja átjutott a nyugati határon?; Kati miért nem jött le a partra aznap, amikor a mentő kikerkezett hozzájuk?; találkozott-e Stella az osztálytársaival, miután kiírták az iskolából?; miért ment le úszni Botlik bácsi délben, a tűző napon? – sok ilyen és ehhez hasonló kérdés tehető fel a novellákat olvasva, de a legtöbb esetben a narrátor csak épp annyit láttat, érzékeltet az eseményekből, amit egy tizenéves kislány tudhatott, hallhatott akkor és ott.

A kötet novelláit a nyarakat Balatonszabadiban töltő, egyébként Budapesten élő, sportszerűen úszó általános iskolás lány perspektívája köti össze. Így kezdi az első novella elbeszélője a könyv első sorát: „Az NDK-val tűnt el a Balaton.”³⁸ Ha nem is tűnt el, de valami mégis hiányzik. Ami eltűnt vagy eltűnik – ez világlik ki Kiss Noémi kötetének legtöbb novellájából – az leginkább az a sajátos, felfüggesztett világ, amilyen a nyolcvanas évekbeli Balaton lehetett egy tizenéves lány számára. És ez a furcsa, átmeneti, rendhagyó szabályokkal rendelkező univerzum nem azért szűnt meg létezni, mert szétesett a Szovjetunió és eltűnt az NDK, hanem azért, mert szertefoszlott az a gyermekperspektíva, amely mindennek részese és megfigyelője volt. E pótolhatatlan veszteség tapasztalatát örökíti meg legélesebben a kötet utolsó novellája, a *Horgok és démonok*, amely a nagypapa haláláról szól. Ennek a nagyobb lélegzetű, számos tér-idő ugrást tartalmazó szövegnek az elbeszélője folyamatosan démonaival, a gyermekkor balatoni emlékeivel küzd, a nagypapa meséire emlékezik. Noha „a test nem felejt”, ahogy írja,³⁹ és a múlt éles képei ma is kísértenek, az emlékekben élő elképzelt világ már nem hozzáférhető a maga egészében.

Ilyenformán egyfajta „Balatonnal”, azaz az életünkből végérvényesen elveszett, visszahozhatatlan életszakasszal és a helyébe lépett veszendőségérzéssel mind rendelkezünk, kötődjön ez bármilyen valós vagy elképzelt tájhoz. Kiss Noémi kötete tágabban értelmezve egy olyan generáció élményvilágát jeleníti meg, mely nemzedéknek a Balaton, a balatoni nyarak jelentették ezt a végérvényesen elveszett tapasztalatot. Ebből a szempontból maguk a novellák elismerésre méltóan merészek és bátrak, hiszen ezeknek az éveknek, életperiódusoknak szánt szándékkal nem a derűs-nosztalgikus hangulatait igyekeznek megidézni, hanem olyan dolgokról beszélnek, amiről máskülönben nem szeretünk. Alkoholizmusról, macacsságról, erőszakról, a gyermekkori barátságok törékenységéről, a családi környezet és a külvilág közömbös tekintetéről. A kötet több novellájában hangsúlyosan jelennek meg a fiatalkori homoerotikus fantáziák és a kezdeti szexualitás hol gyermekded, hol pedig kifejezetten infernalis-horrorisztikus rítusai (többek között a *Piócák*, *A stég*, a *Klára néni csak feküdt a matracon* és *A légi kíséző* című novellákban), melyeket a kislányelbeszélő érzékiséggel telített, titkolt-izgatott monológjai közvetítenek, megtörve a novellák legtöbbjét jellemző tárgyiaságot és távolságtartást. A *Piócák*ból származik a következő szakasz: „A Balaton tőlünk nyolc kilométer, és anyám azt hiszi, anyaszült meztelenül gyalogoltam végig a kukoricaföldön. Ilyen sötét néha az anyám, pedig már nő a mellem, és szőrös a nunám, anyámat nem is zavaráná, ha meztelen volnék, de ő mindig csak a saját szemével lát engem. Fogalma sincs, hogy évek óta csúfolnak a faluban a gyerekek az arcom miatt. Fogalma sincs, hogy Kati szeretem.”⁴⁰

A Kiss Noémi novelláiban feltáruló múlt – az egyéni emlékezet, felejtés és a narratív identitás kusza természetének kiszolgáltatva – egyúttal kiismerhetetlen, kibogozhatatlan. Mindezt leginkább és legradikáli-

sabban a *Kanálislány* című novella sejteti, amely – a kötet leginkább kísérletező darabjaként – levéltári dokumentumok felhasználásával-idézésével próbálja (hasztalan) felgöngyöltíteni egy, az 1950-es években a Balatonba fulladt kislány tragédiáját. A tinédzserlány legtöbb novellában megjelenő perspektívája, sajátos nézőpontja révén a turizmustáj, a Balaton fölfedezése emellett metaforikusan összekapcsolódik a saját, átalakuló (női) test fölfedezésével,⁴¹ és adott esetben – a *Fagy* című novellában például – ennek a testnek a bántalmazásával, erőszak általi átformálódásával, amely traumatikus színezetet ad a földrajzi tájjal kapcsolatos emlékezetnek.

7

Jókai Mór, Cholnoky Viktor, Térey János és Kiss Noémi balatoni tárgyú írásainak rövid elemzésével azt igyekeztem bemutatni, hogy a Balaton irodalmi reprezentációjának létezett egy olyan erőteljes (jellegzetesen népies jellegű) hagyománya, amelyben nagy szerepe volt a tó mitizálásának, antropomorfizálásának, illetve a vele kapcsolatba lépő ember testi, materiális jelenlétének. Jóllehet a 19. századi nemzeti identitástermelés és a századforduló idejére a teljes Balaton-partra kiterjedő turizmus diskurzusa kevésbé tudta mozgósítani/beépíteni/kreatívan felhasználni e hagyományt, az irodalmi szövegekből nem tűnt el végérvényesen. Ezt mutatja

a balatoni tájról sokszor és sokféleképp értekező Jókai Mór esete, valamint az esztétikai modernségben Cholnoky Viktor, a kortárs irodalomban pedig Térey János és Kiss Noémi példája. Az ismertetett szövegek rövid elemzése nyomán talán megengedhető az a belátás, hogy Jókai és Kiss Noémi elsősorban kapcsolódni kívánt a Balaton irodalmi reprezentációjának folklorisztikus hagyományához, aktualizálva, újrakeretezve annak bizonyos motívumait (a Balaton mint női princípium; a tó mint csábító tündér; a tó mint a halál színtere); ugyanakkor Cholnoky Viktor esetében e hagyomány ironizálásáról, Téreynél pedig már-már radikális felforgatásáról, dekonstruálásáról beszélhetünk. Összegzésként annak a meglátásnak szeretnék hangot adni, hogy a balatoni témájú írások (ezúttal nagyobb időtávot felölelő, kritikai-kanonikus jellegű) vizsgálata inspiratív módon világít rá mind a 19. század népmozgalmi diskurzusa és az esztétizáló modernség nem csupán motivikus, hanem poétikai összecsengéseire, mind pedig a kortárs irodalomnak a lokális-regionalitás narratívák, képzetrendszerek iránti érdeklődésére, mely utóbbi tendencia a trauma- és testdiskurzusok révén újabb és újabb interpretációs teret kínál az értelmezői tekintet számára.

Radnai Dániel Szabolcs (Pécs, 1995), irodalomtörténész, kritikus. Jelenleg Budapesten él.

- 1 P. Müller Péter, *Test és teatralitás*, Bp., Balassi, 2009, 13.
- 2 Kiss Attila Atilla, *Protomodern – Posztmodern. Szemiográfiai vizsgálatok*, Szeged, JATEPress, 2007, 85.
- 3 Ennek háttéréről lásd: P. Müller, *i. m.* 23–70, 71–120.
- 4 *Uo.*, 16–17.
- 5 „Amikor azután a 19.-20. század fordulójától kezdődően a színházművészet az irodalom szolgátlányának szerepéből kitörve megpróbálja visszaszerezni autonóm művészeti státuszát, akkor viszont az értelmezésben él tovább az a gyarmatosító szemlélet, amikor a színházi jelenségek leírásában az irodalomelmélet, drámaelmélet fogalmait továbbra is uralkodó szerepet töltenek be.” *Uo.*, 17.
- 6 Lásd: Bókay Antal, *Irodalomtudomány a modern és a posztmodern korban*, Bp., Osiris, 1997, 13–24, 123–155, 243–281.
- 7 A magyar irodalomból (a teljesség igénye nélkül) elsősorban Tóth Krisztina, Szvoren Edina és Babarcsy Eszter hatása kiemelkedő, legalábbis a próza terén.
- 8 Összefoglalóan lásd: Thomas Laqueur, *A testet öltött nem. Test és nemiség a görögöktől Freudig*, ford. Szabó Valéria, Tóth László, Barát Erzsébet, Sándor Bea, Bp., Új Mandátum, 2002; Daniel Punday, *Narrative bodies. Toward a corporeal narratology*, New York, Palgrave Macmillan, 2003; Helikon 2011/1–2 [Testírás]; Kalmár György, „A női test igazsága”, Pozsony, Kalligram, 2010; Deczki Sarolta, *Az érzékiség dicsérete*, Pozsony, Kalligram, 2013; *Irodalom, test, emlékezet*, szerk. Borbély András, Orbán Jolán, Pieldner Judit, Kolozsvár, Erdélyi Múzeum Egyesület, 2014; Földes Györgyi, *Jeltől a testig: A klaszszikus narratológia találkozásai a korporálissal*, Irodalomismeret 27 (2015), 5–29.
- 9 Schleicher Vera, *Kultúrfürdő: Kulturális kölcsönhatások a Balaton-térségben 1821–1961 között*, Bp., L'Harmattan, 2018, 13.
- 10 Ez jól érzékelhető Garay János *Baltoni kagylók* verseskötetében (1848), Jókai Mór *A magyar Tempevölgy* című írásában, vagy épp Eötvös Károly *Balaton-köteteiben* (1900, 1909). Nem szépirodalmi példaként említhető még gróf Széchenyi István *Baltoni gőzhajózás* (1846) című röpirata is.
- 11 A baltoni óslakosság meghatározásáról lásd: Schleicher, *i. m.*, 24–26.
- 12 Lásd: Lipták Gábor, *Aranyhíd: Baltoni mesék, mondák, történetek*, Bp., Móra, 1961; Nyulász Péter, *Helka-trilógia*, Bp., Betűtészta, 2011–2020. Megjegyzendő, hogy a Balaton „regés” hagyománya, amely a baltoni tájat a jelenlévő múlt színterékként ábrázolja – kifejezetten kétarcú. Egyik oldalán a mitikus eredetmondákat feldolgozó, már-már fantasztikusba hajló történeteket láthatjuk Fáy Andrásról egészen Nyulász Péterig és a későbbiekben említendő Kiss Noémiig és Térey Jánosig; a másik oldalon pedig a dunántúli-baltoni táj historizáló hagyománya, amely Kisfaludy Sándortól kezdve Eötvös Károlyon át egészen Ungváry Rudolfig vezet. Mindez alapvetően függ össze a rege mint holisztikus műfajkonstrukció (vagy tudásforma) sokféleségével. Minderről lásd: Mikos Éva, *Tény és fikció, nemzet és régió, elit és populáris konfliktusa a rege műfaja körül = Tény és fikció. Tudomány és művészet a nemzetépítés bűvkörében a 19. századi Magyarországon*, szerk. Lajtai Mátyás és Varga Bálint, Bp., MTA BTKTTI, 2015, 101–130.
- 13 Az eredetileg a *Vasárnapi Ujságban* megjelent cikksorozat szövege a kritikai kiadásban: Jókai Mór, *A magyar Tempevölgy = Uő., Összes Művei: Cikkek és beszédek (1850–1860)*, II., s. a. r. H. Törő Györgyi, Bp., Akadémiai, 1968, 54–70. Az sem jelentéktelen tényező e vonatkozásban, hogy a címbe emelt ókori görög Tempevölgy motívuma kifejezetten egy magasirodalmi kódot működtet.
- 14 Jókai Mór, *Asszonyt kísér – Istent kísért*, Bp., Franklin, 1912, 136–156.
- 15 Jókai Mór, *A Balaton völgyénei = Uő., A Balaton völgyénei: Válogatott elbeszélések*, szerk. Hansági Ágnes, Hermann Zoltán, Balatonfüred, Balatonfüred Városerőlt Közalapítvány, 2016, 362–370.
- 16 „Ah, de a Balaton-vidék egy bájos menyasszony, ki völgyényére vár, minden ponton új bájait tárja fel; mentől tovább nézzük, annál sebesebben látjuk, s bár nevesse nek ki érte, én azt mondom, hogy az egész táj mosolyog!” Jókai, *A magyar Tempevölgy. . . , i. m.*, 54–55. (Az idézett részletet megelőző passzusokban az Alföldet édesanyaként, Erdélyt pedig büszke tündérként látatja.)
- 17 Jókai Mór, *A Balaton völgyénei. . . , i. m.*, 362.
- 18 *Uo.*, 368.
- 19 Cholnoky Viktor, *A kövér ember = Uő., Trivulzio szemé. Válogatás Cholnoky Viktor novelláiból*, összeáll. és s. a. r. Fábri Anna, Bp., Magvető, 1980, 71–82. A novella eredetileg a Wodianer Fülöp által alapított *Budapest* című képes napilapban jelent meg 1907-ben, majd bekerült az író posztumusz megjelent *Néhusztán meséiből és egyéb elbeszélések* (1913) című kötetbe. Az első publikálás helyét közli: Wirágh András, *Cholnoky Viktor, a szépíró. Írásgyakorlatok – publikálási stratégia – korai recepció*, Balatonfü-

- red, Balatonfüred Városért Közalapítvány, 2017, 121–122.
- 20 Cholnoky, i. m., 73.
- 21 *Uo.*, 76–77.
- 22 *Uo.*, 77.
- 23 „Lassankint beakonyodott már, de a hőség nemhogy engedett volna, hanem valahogyan fordult egyet, amit előbb, nappal az ég sugárzott rá a földre, azt most, a naplemente után a föld sugározta vissza elkeseredett haraggal, mintegy személyes inzultus megtorlásául az égre. Az előbb feülről fült vonat most alulról, a tarlók hevéből és a szikkadt föld dühödő legzetvételeiből szívta magába a meleget.” *Uo.*, 71.
- 24 *Uo.*, 82.
- 25 Térey János, *Káli holtak*, Bp., Jelenkor, 2018.
- 26 *Uo.*, 11–140.
- 27 Ennek néprajzi hátteréről lásd a következő kötet írásait: *Egy tér alakváltozásai: Esettanulmányok a Káli-medencéről*, szerk. Fejős Zoltán, Szijártó Zsolt, Bp., Néprajzi Múzeum, 2002. A 2000-es évek eleji terepkutatás óta eltelt idő társadalmi-gazdasági-kulturális folyamatairól összefoglalólag lásd: Lajos Veronika – Szijártó Zsolt, *A Káli-medence alakváltozásai 2.0 – Régi és új elitek, vállalkozók, kulturális brókerek és a felelősség kérdése a rurális térben*, Szociológiai Szemle 32(1): 41–64.
- 28 Nemrégiben megjelent tanulmányában amellet érvel Z. Kovács Zoltán, hogy „a természet a *Protokoll*-ban jelenik meg először jelentésalakító tényezőként a Térey-nagyepikában”; e vonulat szerves folytatásának tarthatjuk *A Legkisebb Jégkorszakban* (2015) szereplő apokaliptikus éghajlati változásokat és a *Káli holtak* turizmus-kritikai attitűdjét. Z. Kovács Zoltán, *A Protokoll mint Térey János „verses regénye”* = „A szellős térben és a szűk időben”. *Tanulmányok Térey Jánosról*, szerk. Balajthy Ágnes, Melhardt Gerő és Radnai Dániel Szabolcs, Bp., PIM (Studiolo), 2023, 53–66, 54.
- 29 „Néz a magyar, – ki Balaton / Szívemelő tájáról / Sümeg felé – Somlónak jön, / S a múlt idő koráról / Emlekezik, jobbra balra / Ősink üres fészkeket / Látván, s mintegy körülöttük / Sejtve azok lelkeit” (Kisfaludy Sándor, *Somló* = *Uó., Regék a magyar elő-időből*, Békéscsaba, Tevan, 1920, 117.); „A Balaton ábránd és költészet, történelem és hagyomány, édes-bús mesék gyűjteménye, különös magyar emberek ősi fészke, büszkeség a múltból s ragyogó reménység a jövőre.” (Eötvös Károly, *Utazás a Balaton körül*, I., Bp., Révai, 1900, 5.).
- 30 A kései Térey-epika ironikus narrációjáról lásd: Bárány Tibor, *Elbeszélni „téreyül” – esszé Térey János epikájáról*, Kortárs Online, 2020. 10. 30. <https://www.kortarsonline.hu/aktual/terey-epikaja.html>
- 31 Térey, i. m., 35.
- 32 *Uo.*, 31. Kiemelés tőlem – R. D. Sz.
- 33 Utóbbi sejtelmet némileg megerősíti, hogy a regény későbbi fejezetei egy kifejezetten neuralgikus magyarságtörténeti trauma, Trianon emlékeztető problematizálják.
- 34 Térey, i. m., 529.
- 35 Kiss Noémi: *Balaton*, Magvető, 2020, 5.
- 36 *Uo.*, 79.
- 37 Némi párhuzam, hogy Térey könyvének elbeszélője is sok helyütt utal monoszólói nagyapjának emlékére.
- 38 Kiss, i. m., 7.
- 39 *Uo.*, 119.
- 40 *Uo.*, 26.
- 41 Lásd: „Jól emlékszem a jelenetre. Ahogy az öltözködésnél mezetenre vetkőztek [...] az unokanővéreim, és szexeltek. Meglestem és megszaroltam őket, hogy elmondom a nagymamának, ha nem vesznek be. Így én lettem a csecsemőbaba. [...] Nem mondhattam el senkinek. Ott jól megrángatták a hajamat, és a párnát a számba nyomták. [...] Órákon át simogatták egymást, engem megszóptattak. [...] Remegtem, de jó volt, hogy bevetek, mert tavaly nyáron mindig kizártak, fél napokat ültem egyedül a teraszon, a lépcsőn. Közben teljesen elfelejtettük, hogy vannak felnőttek, mi voltunk azok.” (*Klára néni csak feküdt a matracon*), *Uo.*, 44.

Gyászmunka

A 43. SZÁMLA

Folyvást elakadó tömegközlekedésben, eső- daraszitálásban igyekszem járvány és háború sújtotta országom fővárosában az asztaltársaságom által a *Pannon Pesti* névre keresztelt új törzskocsmám felé, hogy végre megkezdjem perdöntőnek tervezett előadássorozatomat a Magyar Mámor történetéről, különös tekintettel a Magyar Bohém alakváltozásaira, melyekhez újabban szervesen kapcsolódik az Öngyilkosság internacionális kérdésköre. És ahogy határozott lépetekkel és kielégítésre szomjazó munkavágyással közeledek a még belakatlan és kiivatlan törzshelyem felé egyre jobban látom, hogy már minden régi bejzlimen ott pofátlankodik a képzeletbeli vagy nagyon is valóságos tábla: **Végleg bezárt.**

Ekként araszolok most a Király (egykor az öngyilkos Majakovszkij nevét viselő) utcában is, ahol nem oly rég sok nagyszerű beszélgetést gurítottam le az akkoriban éppen nem ivó, és ezért önmagát nagyszerű csapossá kinevelő K. KABAI LŐRÁNT társaságában, amikor azt kell megtapasztalnom, hogy akkori munkahelye, a *Legenda söröző* sem működik ma már. És ekkor eszembe jut, hogy mindig volt körülöttem valami sziget, ami barátságokat is jelentett egyúttal. Ha meg nem akadt, akkor igyekeztem legalább képzeletben, megteremteni magamnak olyan kis közösségeket, amelyekben örömmel dolgozhattam. Ha másként nem, akkor legalább egy fiktív törzskocsmá alakjában.

És amikor végre megérkezem a helyemre, és kiszáradt torokkal elindulok a törzsasztalom fölött terebélyesedő kézikönyvtáram felé (a Magyar Mámor kiskönyvtára, a Magyar Bohém kiskönyvtára, és újabban az Öngyilkosság kiskönyvtára), e szavakkal fogad a FIZETŐPINCÉR: – FILOLÓGUS uram! Mint mindig, ezúttal is a legjobbkor, vagy éppenséggel a legrosszabbkor érkezik! Jöjjön, már csak magára vártunk! – invitál több évtizedes vendégszeretettel.

De ki tudná leírni meglepetésemet, amikor magamba fogadom a következő látványt: az asztalokon mindenütt gyertyák, apró mécsesek égnek, és a hajában gyász-szalagot viselő SZABÓ ERVINNÉ ezt olvassa fel egy frissen megjelent kötetből: „Szerencsésnek mondhatom magam, mert mindig kis közösségekben dolgozhattam, ami nagyon jó. Mindig volt körülöttem egy sziget, ami barátságokat is jelentett egyúttal. Az segíti az értelmiségit, ha a munkáját szeretni tudja. Nem számkivetve a közéletben, hanem bent a műhelyben, az iskolapad előtt”.

– FILOLÓGUS uram! – kiáltja felém a TÁLTOS, aki vészjóslóan józannak tűnik –, fogadja részvétem! Igen, tudjuk, hogy alig egy hónapja még közösen léptek fel egy beszélgetésben, és immár a MELINDA által felolvasott vallomás megfogalmazója, RE-

MÉNYI JÓZSEF TAMÁS is halott. Hetvennégy évesen.

– De vajon ki lesz a következő? – dörmögi maga elé a SZTAREC. – A 42. számlát előre kifizető NEMETSCHKEK után alighanem közülünk valaki. Nagyon nem tesszik ez nekem...

– És az sem teljesen kizárt – kapcsolódik be a VÁNDORFILOZÓFUS –, hogy FILOLÓGUS uram már kezd belefáradni a további beszélgetéseink kieszelésébe, és azon töpreng, hogyan lehetne mindnyájunk elemésztesével feladni a Noé vendéglőjét, és ráakasztani a táblát: **Végleg bezárt.**

– Hát arra ne senki számítsen, hogy öngyilkos leszek... – dörmög tovább a SZTAREC, és azonnal magába dönti a ma legkevésebé sem első kupica *Русский Стандарт* vodkáját. – Hacsak nem DOSZTOJEVSKIJ hőse, Kirillov módján. De az tiszta és filozofikus szuicidium lesz, nem amolyan magyarosan maszatos népszínmű.

– Mit vartyog itt maga filozófiáról! – csap oda a VÁNDORFILOZÓFUS. – Kirillov öngyilkossága tisztán politikai esemény. Hiszen előtte aláír egy levelet, amelyben magára vállalja a regényben elkövetett összes politikai gyilkosságot, továbbá cselszövést. Kirillov alapelve így szól: „Ha isten nincs, mindent szabad”. De akkor az aljasság is szabad. Nem?

– És? – kérdez vissza rögtön a SZTAREC. – Ez nem filozófiai meggondolás? Nem emlékszik WITTGENSTEIN korai naplójának egyik megjegyzésére? „Wenn der Selbstmord erlaubt ist, dann ist alles erlaubt”.

– Magyarul! – hörög bele a kocsma gyászos csendjébe a TÁLTOS.

– Ha az öngyilkosság megengedett, akkor minden megengedett – fordítja kapásból MELINDA.

– Ámde Kirillov egy kicsit mélyebben szánt – folytatja a SZTAREC. – Fejből idézem, oroszul maguk úgysem tudnak: „Ha nincs Isten, akkor én vagyok az Isten. Ha van Isten, akkor minden akarat nála van, De ha nincs akkor köteles vagyok tanúsítani a szu-

verenitáomat. És ezért köteles vagyok főbe löni magam.”

– De hát nem maga az egyetlen, aki öngyilkosságot követett el. Még az istenhívők közt is akadnak öngyilkosok – próbálkozik tovább a VÁNDORFILOZÓFUS.

– Igen, mert volt rá valami okuk. Nekem meg semmi okom rá. Én csak a szuverenitásom kedvéért ölöm meg magam – azzal iszik tovább a SZTAREC.

– És mikor, ha szabad kérdezni? – kérdi a VÁNDORFILOZÓFUS.

– Ha eljön az idő – feleli hetykén a SZTAREC. – Mi van magukkal? Nem isznak velem?

– Nem! – vágja rá határozottan a TÁLTOS. – Kell egy kis szünet. De az összes filozófiai rizsától függetlenül nagyon is valószínű, amit VÁNDORFILOZÓFUS barátunk felvetett!

– Ugye? – kérdi az érintett felcillanó szemmel.

– Ááá nem, félreérti! Most nem a Kirillovról van szó! Hanem rólunk! Hiszen pontosan ezt tette egy másik, valami KOMPOLTHY nevű fazon is, amit a VÁNDORFILOZÓFUS uram az előbb feldobott. Ez a csávó írt egy sorozatot *Hangok a sűgölyükből* címen, ahol négy manus, FURORICUS, FLEGMATICUS, PRUDENS ÉS CRITICUS taglalta az éppen aktuális színházi eseményeket. A végén persze mindegyik meghalt. Naná, hogy CRITICUS kivételével. Lehet, hogy innen lopta FILOLÓGUS uram az egész ötletet. Olvasd csak fel MELINDA, az utolsó jelenetet!

– Ismerem az anyagot. De nem loptam. És ha jól rémlik, a KOMPOLTHY nem jelenetekre vagy számlákra, hanem estékre osztotta be az anyagot – szólal meg indulatosan a FILOLÓGUS.

– Igen – mondja a laptopjából felnéző SZABÓ ERVINNÉ. – Az utolsó, 15. este 1993 szeptemberében játszódik. Mégpedig Münchenben, egy színházi fesztiválon. Ahol ekkor már csak ketten éltek a szereplők közül. Olvasom:

„Másnap reggel autóval vágnak neki a Budapestre vezető útnak. Salzburg előtt egy hatalmas kamion vág keresztül az úton. FLEGMATICUS kirepül a szélvédőn, feje széttúzódik az országút betonján. CRITICUS-nak haja szála sem görbül. Most ott áll halott barátja fölött és emlékezik:

a Súlygyököt előbb bezárták, aztán förtelmesen átalakították, eszébe jutnak a jobb híján elfogyasztott ihatatlan fröccsök, barátai, vitatársai, beszélgetőpartnerei – voltaképpen saját szellemének teremtményei –, akik mind groteszk és csúfos halálnak halálával haltak. Úgy érzi, minden igyekezete ellenére agya csak pusztító gondolatok kitermelésére képes. Ideje hát, hogy lehajtsa a fejét, és végleg leengedje a Súlygyök függőnyét.”

– Így igaz. És REMÉNYI barátom, TARJÁN TAMÁS (meghalt: 2017. szeptember 24.) társaságában epésen parodizálta a Súlygyök jeleneteit – kapcsolódik vissza a FILOLÓGUS. – Kérem, nézzen utána, MELINDA.

– Már itt is van, *Hangok a bugyorból* – néz fel a laptopból SZABÓ ERVINNÉ. – Az EB nevű szereplő így zárja a jelenetet, amikor rájön, hogy „agya csak pusztító gondolatok kitermelésére képes.”

Olvasom: „A négy tehetséges tollforgató elsáncolja magát egy-egy fülkében, és a porcelánkagylók fedezékéből heves csatába kezd. Ételmaradékok röpködnek, harsány szidalmak hasítanak az intézmény légtérébe. Míg nem mentőangyal képében megérkezik és szétcsap közöttük a VÉCÉSNÉNI.”

– És közöttünk ki fog szétcsapni? Talán a FIZETŐPINCÉR? – kérdi a SZTAREC.

– Nem én termelem a pusztító gondolatokat – védekezik a FILOLÓGUS. – Hanem maga a pusztítás és pusztulás termeli ki az önpusztító gondolatokat. Jusson most eszükbe K. KABAI LÓRÁNT, aki majdnem pontosan egy éve követett el rémületes öngyilkosságot. Szétvágott erekkel találtak rá a Ferdinánd híd aluljárójában. És halála pontos dá-

tuma is bizonytalan. A legvalószínűbb időpont: 2022. október 25.

– Igen. Szerettem őt, noha személyesen nem ismertem. Bár, mint kiderült, olykor ittam a Legenda nevű kocsmában, ahol csapoként dolgozott – kapcsolódik be a TÁLTOS. – Az emlékezések szerint éppen Pozsonyba indult volna, ahol valami szerelem vagy ösztöndíj, vagy mindkettő várta. És hadd idézzem most egy négy évvel korábbi versét. Hagyd MELINDA, ezt most én akarom felolvasni!

várhatatlan halálhírrrel üt ki közelről

egy túlpihent reggel, az épp puhagyolcs-
| pozsonyban.

megkapaszkodva káromkodom magamban
| (itt alig

is értené bárki). nem is oly régen
| gondoltam ilyen

csúnyákat. kényszer és kötelezettség:
| beülök egy

autóba. senki nem tud semmit. vöröskő
| vára; neki

tetszett volna. nekem most semmi sem.
| a kocsmában

a bejárati üveg elé ülök, kifelé nézek
| csupán,

a vakító fénybe. hogy utána ne lássak
| semmit.

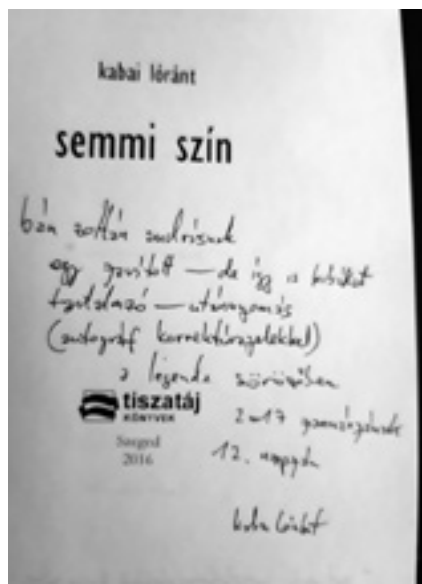
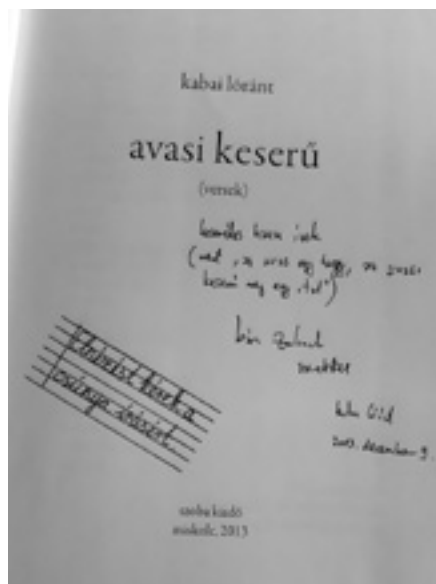
valószínűtlenül üres az ég. „nemigen van
| isten”.

(2019. június 3.)

– És a dátum? Jelent valamit? Van valami súlya? – kérdi a SZTAREC.

– Nagyon is – szól a FILOLÓGUS. – Ez TÉREY JÁNOS halálának napja. Jelentős költőnk volt, de maga persze nem ismerheti. Alig negyvenkilenc évesen vitte el egy szív-roham.

– Tény, hogy sosem foglalkoztatott komolyabban az irodalom, pláne az alanyi líra – szól a VÁNDORFILOZÓFUS egy pohárka Ardbeg whisky mellől. – Ebben megegyezünk SZTAREC urammal.

– Még a hatalmas PUSKIN is azt írta egyszer, hogy a verselgetés amolyan bakfisoknak való dolog – teszi hozzá a SZTAREC. – Na, erre jöhet egy friss adag! Kocc! – emeli poharát, és üti össze a VÁNDORFILOZÓFUS hordóéros whiskyjével, miközben a FIZETŐPINCÉR újabb italokat rak az asztalra, és kicseréli a saját viaszukba fulladt gyászgyertyákat. De sem a TÁLTOS és párja, sem a FILOLÓGUS nem iszik.

– Írt KABAI LŐRÁNT prózát is. Mégpedig ilyesfélét... – szól a TÁLTOS, de a FILOLÓGUS közbevág. – És a nagy költőnk, az éppen hetven éve, 1943. december 22-én született PETRI GYÖRGY is reménytelen vélte a lírát, amikor azt írta, hogy JÓZSEF ATTILA művészete *közvetlenül* már nem folytatható. Mert hiányzik a saját személyiség közvetlenül megnyilatkozó hitele. Akkor meg minek verselni? De PETRI, ellentétben KABAI-val, nem írt mást, csak verset.

– Hoppá! – szól ekkor MELINDA. – Most nyitottam meg KABAI **klóór** nevű, hangsúlyozottan kisbetűvel jelzett honlapját, mely még most is elérhető. A 2010. 12. 22. 11:54 dátumú bejegyzés így szól:

Petri György hagyatékából felbukkant vers.

Zakatol az Országház,
Fidesz tömi Mariját.
Viktor nem tud elaludni,
a pipától nem lát,
meginna valami piát,
ha nincs más,
legalább egy kupica navracsicskát,
vagy egy nemzeti cent rumot.
Felfogat mindent zeget és zugot,
de piát nem lel, így felkel,
pizsamára ránt gatyát fel,
ledübörög a Kötse kocsmába,
hol felcsúti tábora elvárja.
Kérdik: „A Fidesz megint?”

„Az hát – legyint –,
de leváltom ezt az Anomáriát,
ha tövig beveszi a médiát.
Nem elkúrásra való a rendszer,
megmondtam nekik már nem egyszer.
Belétek verem a kétharmadot,
ha az orrom előtt kupakoltok!
És ne lássak többet nemzeni
Nemzeti Ehegyütt-Műhűködést!”

– Hát ez frenetikus! – röhög a FILOLÓGUS. – Nem ismertem. Az eredeti, az **Apokrif** című PETRI-vers így kezdődik:

Zakatol a szentcsalád
Isten tömi Máriát,
József nem tud elaludni,
keres valami piát.

– Igen – mondja a TÁLTOS dermesztően józanul. – TORGYÁN JÓZSEF kiszagza képviselő ezért akarta visszavonadni PETRI GYÖRGY Kossuth-díját! Interpellált a parlamentben...

– Maguk magyarok tényleg valami egészen bárgyú népség – nyög fel a SZTAREC, és újabb vodkát dönt magába. – Költészetről ugatnak az országgyűlésben...

– Jó, hogy megtalálta. Köszönet érte, kedves MELINDA! – hálaalkodik a FILOLÓGUS.

– Hát, ha jól sejtem – feleli kacér mosollyal SZABÓ ERVINNÉ – erre nagyjából semmi oka, mert a szöveg utáni zárójelbe tett megjegyzés így szól:

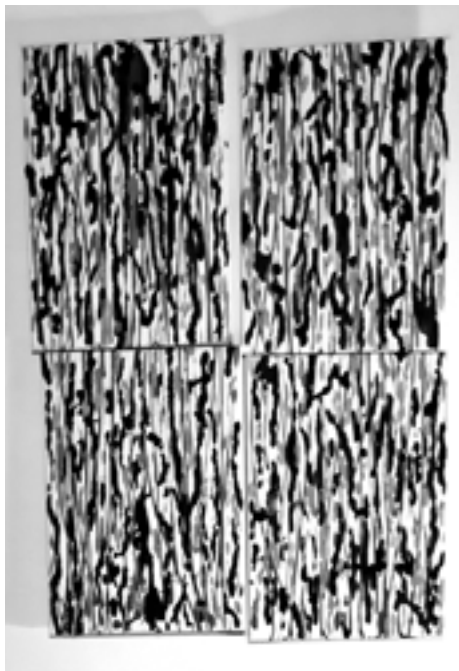
*(Különös filológiai malac, hogy éppen Petri György születésnapján került elő ez a bizonyos értelemben látnoki bökvers a hagyatékából.
Közléteszi: Bán Zoltán András.)*

– Hát... ezt sem tudtam... ez... elég pimasz... – nyökög a FILOLÓGUS. – Na de erre már megtöröm az alkoholcsendet. Gyerünk! – és magába dönt egy komoly adagot az előmelegített pohárkában felszolgált calvadosból.

– Ne siránkozzon már! – vigasztalja MELINDA. – Elvesztette a humorát? Nem látja, hogy ez a megjegyzés is a paródia része?

– Jó, jó... – törődik bele a FILOLÓGUS. – De KABAI írt mást is, mégpedig az *Édeskevés* című prózakötetet SPIEGELMANN LAURA álnéven.

– És voltaképpen sosem bukott le, pedig a fél magyar irodalmi világ próbálkozott a megfejtésével – mondja a TÁLTOS. –

Kabai Lóránt: Cim nélküli

Hosszabb-rövidebb futamokból áll össze a könyv...

– Na, de egyet mindenképpen nekem kell felolvasnom... – dorombol MELINDA, aki immár ugyancsak elindult az alkoholizálás útján. – Elvégre én vagyok itt az egyetlen nő...

– Ne, MELINDA! NE!!! – kiált a TÁLTOS.

– De, MELINDA, DE!!! – zakatol immár együtt a SZTAREC és a VÁNDORFILOZÓFUS, noha feltehetően gőzük sincs, mit fognak hallani.

– A kiválasztott darab címe: *Nulla* – szól MELINDA, és kántálva olvassa:

Újra rám jön a sírás, de nagyon, csukladozva kapkodom a levegőt, és csak annyit tudok, hogy nem akarom ezt az életet élni, a kád tele forró vízzel, ebben ülök, végignézek ezen a meggyötört testen, hetek óta nem fürödtem, büdös vagyok és mocskos, legalább három napja nem aludtam,

s azt megelőzően is csak elvétve egy keveset, íme hát ez lett a szupermaratonom vége, nézek a pengére, és amint sikerül legyőznöm a sírásrohamot, rágyújtok egy újabb cigire, üres tekintettel meredek a párás levegőbe, tudom, amit tudnom kell, és biztosra megyek, ezt ismételvegtem magamban, majd újra elsírom magam, immár sokadszor, és újfent nem tudom, miért is, beleiszom a vodkába, egy félórája sincs, hogy hazaértem, nem emlékszem, mikor voltam utoljára itthon, nagyjából három hétre saccolom, amióta folyamatosan részeg vagyok, most pedig itt ülök a kádban, s komoly terveket szövök a közeljövőre nézve, számolgotok, a kád szélén három egymásra tett papírlap, rajta tabletták, nagyon sok, nem tudom, pontosan mennyi, a lapokon pedig három rövid üzenet, hogy ne szó nélkül távozzak, lemerülök a víz alá, összecsomósodott, zsíros hajamba túrok, és megpróbálok a víz alatt maradni, akkor ülök csak fel hirtelen, levegő után kapkodva, mikor már teljesen összeszorul a mellkasom, elkezdek röhögni magamon, a vodkáért nyúlok, majd kezembe veszem az elázott és majdnem teljesen leégett cigit, a hamu a hasam fölé esik a vízbe, nézem, hogyan merül el, úszik egyre lejjebb, az ágyékomnál váratlanul kissé felemelkedik, majd végleg lesüllyed, az ujjaimmal szétnyomom, és körözni kezdek kezeimmel a víz alatt, élvezem az áramlatokat, végigsimítok a puncimon is, fáj, nem erőltetem, másik cigiért nyúlok inkább, csak annyit tudok, hogy nem akarom tovább élni ezt az életet, a szerelmeimet látom, ahogy kimegy az ajtón, örökre, őt látom, akiért évekig küzdöttem, hogy az enyém legyen egészen, ne csak az egyik csaja legyen, akit nagyritkán, ha meglátogat, megdughat, látom, ahogy kimondja a rövid kapcsolatunk visszavonhatatlan végét jelentő szavakat, nem épp mentegőzve, de a felelősséget messze elhárítva, s bevallva, hogy mivel nem képes csak

egy nőt szeretni, bizony engem is csalt folyamatosan, amit még meg is bocsátanék neki, ha maradna, de ő megy, ahogyan az én ép eszem is el, előbb fokozatosan, aztán váratlanul, nevetek a hülye viccemen és ismét a víz alá bukcom, bal kezemmel magamba tartva az égő cigarettát, a vízben lassan engedem ki orromon keresztül a füstöt, hirtelen köhögési roham kap el, s bár rögtön felemelkedem, mégis sikerül némi vizet nyelnem, köhögök és ettől öklendezem is kissé, csak el ne hanyjam magam, gondosan szétosztom a tablettákat, a nagyobb méretű, propranolol hatóanyagú béta-blokkolókból úgy harminc darab van, ez az egyik csoport, egyébként a magas vérnyomás leszorítására használják többnyire, meg az anginás szívtájéki fájdalmak enyhítésére, hatásmechanizmusa szerint lassítja a szív működését és csökkenti az összehúzódások erejét, ez veszélyforrás is ám, ezért kezdetben csak napi egyet szabad bevenni, s azonnal abbahagyni, ha a pulzusszám hatvan alá csökken, a másik csoportban vagy nyolcvan kisebb szem van, kedvenc nyugtatóm két változata, kétféle hatóanyag-tartalom, a mesés alprazolam magáért beszél, ha kell, nagyjából egynegyed-háromnegyed az arány a lila javára a rózsaszínnel szemben, Upjohn, rágyújtok újra, iszom is mellé, s próbálok belőni, mennyit kell még innom ahhoz, hogy egészen biztosan ne hanyjam ki a tablettákat, bal kezembe veszem a zsilettpengét, s azal nyitom föl kissé ügyetlenül a gennyzsákokat, szinte áhítattal figyelem a vizszatasztító folyadékot, ahogy végigcsordul tenyeremen, majd csuklómon, ahol megáll a sárga folyam, ott vágok bele a vénámba először, sötétvörös, már-már kékes folyadék buggyan ki, karcsú, fáradt vércsík, lenyalom alkaromról, kellemesen meleg, kissé sós és fémes íz, biztosra kell mennem, gondolom, és megpróbálok hosszabban felmetszeni legvastagabb vénám, úgy négycentis hasítékot vágok, szép ív-

ben folyik vérem a vízbe, rágyújtok, iszom egy korty vodkát, és bal kezembe seprem az összes szívlassítót, egyszerre sok lenne, de három részletben épp le tudom nyelni, bár az utolsó adagnál ismét készülődő hányingert érzek, gyorsan kortyolok egyet, s várom, hogy lecsillapodjon minden odabent, nézem a jobb karomat, merő vér, és a víz is egyre vidámabb színű, biztosra megyek, gondolom, nem is gyanítva, hogy bizony fel fogok ébredni két nap múlva a toxikológián, ködbe burkolva, s ott időzöm majd még egy darabig, sőt, idővel pszichiátriai kezelésre is szorulok, ismét rágyújtok, iszom egy kortyot, a gyomrom lenyugodott valamennyire, épp mint számítottam rá, úgy szemre kettéosztom a nyugtató kupacot, az egyik felét, azt, melyre néhány csepp vér is került, felveszem, és ismét csak lassan, három részletben nyelem le őket, utána óvatos korty, majd a megfontolt, erőltetett nyugalmú légzés, megvárva, míg biztos nem vagyok abban, hogy a harmadik adagot is bevehetem komolyan vehető hányinger nélkül, most tovább tart, *suicide, suicide, that's the one for me*, dúdolgom most, miközben iszom, és rágyújtok az utolsó cigire, a harmadik adagot is három részletben lököm a számba, de még lassabb tempóban, mint az előzőeket, már álmosodom, s mire az utolsó tablettát is sikerül lenyelnem, valódi elégedettséget érzek, szinte boldogan kortyolok az üvegbe, nagyon álmosnak érzem magam, a víz kezd kihűlni, de egyre kevésbé zavar, kissé a jobb oldalamba fordulok, lehunyom szemem, s nem veszem észre, hogy az alkaromon ejtett sebektől máris

alábbhagyott a vér csorgása, nem is gondolok most már semmire, valami megfejtethetlen, hívogató ködbe süppedek, megadva magam a szükségszerűségnek, mert csak annyit tudok, de ennyit nagyon, hogy nem akarom ezt az életet élni.

Csend lesz a felolvasás után a kocsmában, de semmiképpen sem mintegy fél óráig.

– Záróra! – kiáltja jobb híján a FIZETŐ-PINCÉR.

– A vendégeim voltak! – szólal meg ekkor a SZTAREC, és felold valami port a mindenféle rumokkal erősen megbolondított teájába. – Eljött az idő – jelenti ki, azzal előhúzza egy pisztolyt a zakója zsebéből és a halántékára szorítja. – Rögtön, rögtön, rögtön... – suttogja maga elé. Aztán meghúzza a ravaszt, az üres csattanás után felröhög és a földre dobja a fegyvert. – Nem volt megtöltve... Mondtam maguknak, hogy semmi magyaros nagyjelenet. Nem hagyok magam után piszkot. Elvégre jól mondta RAYMOND QUENEAU: „A holttest az ember utolsó széklete”. Másrészt meg igaza volt Laurának, nagyon nem akarom ezt az életet élni...

– A teában volt, ugye? Valami méreg, ugye? – kérdi a VÁNDORFILOZÓFUS. – Pontosan úgy csinálta, mint LUDWIG testvére, RUDOLF WITTGENSTEIN 1904. május 2-án, Berlinben egy kávéházban, ugye?

– Igen..., záróra... – hörög a SZTAREC, és feláll, megtántorodik, végül a földre zuhan és meghal markában szorongatva a kiegyenlített 43. számlát. ■■■

■ **Bán Zoltán András** (1954): irodalmár. Csont András néven zenei írásokat is publikál. Korábban a Beszélő és a Magyar Narancs szerkesztője. Legutolsó kötete: *Magyar üvöltés* (Scolar, 2021).

Békét kötni könyörgünk

(Jöhet háborúból üdv? Ókori kérdés mai szaktudományok fényében, szerkesztette DÁVIDHÁZI Péter és KERTÉSZ András, A humán tudományok alapkérdései. Az MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának könyvsorozata 11., sorozatszerkesztő S. VARGA Pál, Budapest, Gondolat Kiadó, 2023)

Amikor az ennek a tanulmánykötetnek a kiindulópontját jelentő konferenciát 2022. május 9-én megrendezték, a moszkvai Vörös téren a Győzelem napja alkalmából katonai díszszemlért tartottak. Akkor már hónapok óta zajlott az Ukrajna elleni háború, ugyanakkor, miként „az orosz külügyminiszter egy olasz tévének adott interjújában közölte, a nagy honvédő háború közelgő, 77. évfordulójára ugyan méltóképpen meg fognak majd emlékezni, de ennek a május 9-ei dátumnak semmiféle jelentősége nincs az ukrajnai műveletek szempontjából, és az orosz katonák nem egyes dátumok alapján hajtanak végre cselekedeteket.”¹ A „békéért háborúznak”,² mondta az orosz elnök aznap, ahogy egy magyar portál a cikkének címében fogalmazott. Egy évvel később az elnök ismét ünnepi beszédet tartott, és még mindig „különleges katonai műveletként” emlegette az Ukrajna elleni agressziót – már ennyi is elég lenne annak igazolására, mennyire fontos elemezni nem pusztán a történéseket, hanem a róluk folyó beszédet is, a szavak uralására tett kísérleteket. Dávidházi Péter a bevezető tanulmányban

úgy fogalmaz, a kötetet (illetve az ezt megelőző konferenciát) az a szándék hívta elő, hogy valamit tegyenek az ukrajnai háború kiváltotta sokkban, a feléledő „1956-os (személyes vagy megörökölt)” emlékekkel is megküzdve. Ez a vállalkozás a Kalligram 2022. július-augusztusi, véleményem szerint érdeménél kisebb visszhangot kapott tematikus száma mellé helyezhető, ahol a vendégszerkesztőket, Danyi Gábort és Németh Zoltánt az emlékeztetés, a reflektálás, a szolidaritás kifejezésének vágya vezette: „Sokunkat töltött el félelemmel, kétségbeeséssel, haraggal vagy éppen a tehetetlenség érzésével annak híre, hogy az orosz hadsereg 2022. február 24-én hajnalban lerohanta Ukrajnát. Ilyen, a szomszédunkban zajló háborúra évtizedek óta nem volt példa. Ebben a helyzetben úgy éreztük, hogy emlékeztetnünk kell arra, ami a 20. század történelme oly sok példával szolgált: a háború nem megoldás, az erőszak alkalmazása csak szenvedéshez, szörnyű emberi tragédiákhoz és traumákhoz vezet.” (4.) A Danyi Gáborék által szerkesztett lapszámokban szépirodalmi szövegeket, interjúkat, lejegyzett kerekasztal-beszélgetést, esszét is találunk

(egy olyan szerző van, Hetényi Zsuzsa, aki itt is, illetve a Dávidházi Péter és Kertész András által szerkesztett kötetben is jelen van egy-egy esszével, tanulmánnyal), és bár ezek a szövegek alapvetően az éppen zajló ukrainai háborúra reflektálnak, már az előszóban világossá teszik a szerkesztők, hogy egy háború azonnal előhívja az összes korábbi háborút, akár traumatikus élményként, akár kutatási tárgyként.

A *Jöhet háborúból üdv* szerzői azt tették, amit egy tudós tehet, tudva azt is, hogy a kérdésfeltevés és a kutatás szabadsága a legkevésbé sem magától értetődő: „próbáljunk valami hasznosat tenni az ukrán menekültek humanitárius segítésén túl, lehetőleg olyasmit, ami re hivatásunknál fogva képesítve vagyunk, élve a tudományos kutatás szabadságával, miközben Oroszországban egy kormányrendelet már tizenöt év börtönnel fenyegette mindazokat, akik az Ukrajnában zajló «különleges katonai műveletek»-et megszállásnak vagy éppen háborúnak merik nevezni.” (7.)³ Ahogy a konferenciaelőadásokat és az eseményt záró kerekasztal-beszélgetést hallgattuk az MTA Székházában másfél évvel ezelőtt, reménykedtünk benne, az ukrainai háborúról már múltként beszélhetünk, mire a kötetet kézbe vesszük – ehelyett, ha most, 2023. őszén-telén felmegyünk a magyar hírportálokra, azt látjuk, hogy a továbbra is zajló ukrainai háború, amelyet elkeserítően megszoktunk, lekerült a címlapokról. De nem azért, mert végetért, hanem mert a telex.hu-n, például, egy másik háborúnak, a gázainak jár az embereket aktívan foglalkoztató eseményeket megillető hírfolyam. Vitathatatlanul (és hozzáteszem, nagyon sajnálatosan) igaza van tehát S. Varga Pálnak, amikor az Arany Jánost segítségül hívó zárszavában azt írja, hogy a kötet „témája révén a magyar társadalmi élet alapvető és aktuális kérdését érinti – azon túl pedig lehetőséget kínál arra, hogy az emberiség egész történetét végigkísérő jelenségegyütttest aktuális nézőpontból újraértelmezze” (258.). Mindezzel pedig ez a könyv a Magyar Tudományos Akadémia alapvető feladatát végzi el, hiszen

annak ügyrendje úgy fogalmaz, miként ezt ugyancsak S. Varga felidézi, hogy „az Akadémia véleményt nyilvánít a hazai tudomány és a társadalmi élet alapvető kérdéseiben». Háború zajlik Magyarország közvetlen közelében; hazánk érintettsége, ha nem is közvetlenül a háborús események révén, mindannyiunk számára nyilvánvaló.” (258.)

A kötet annyiban is az Akadémia lényegét mutatja meg, hogy egyetlen, mindannyiunkat érintő kérdés köré különböző szaktudományok képviselőit hívja, olyan tudósokat, akik az irodalomtudomány, a nyelvtudomány, a történettudomány, a pszichológia, a klasszika-filológia, a jogtudomány, az orientalisztika, a néprajztudomány területén tevékenykednek. Ebben az esetben a *kérdés* szó szerint értendő, hiszen a kötet címe mintha az jelezné, válaszolnia kell minden megszólalónak arra, vajon *jöhet-e háborúból üdv*. Dávidházi Péter tanulmányából kiderül, ahogy azt is értelmezni kell, mit érthetünk üdvön, úgy az eredetileg az *Aeneis*-ben szereplő, sokat idézet verssor, a „Nulla salus bello: pacem te poscimus omnes”, amely Lakatos István fordításában így hangzik, „Harcban nincs soha üdv, mind békét kötni könyörgünk” sem fogható fel egyszerűen Vergilius „véleményeként”, esetleg „üzeneteként”: nem a szerző alakmása vagy a narrátor érvel ugyanis így, hanem az egyik szereplő. Ahogy a válasz már az *Aeneis*-t olvasva is bonyolultabb egy egyszerű *nem*-nél, úgy ebben a kötetben is árnyalt, elgondolkodtató válaszokat kapunk arra a kérdésre, *jöhet-e a háborúból üdv*. A jogtudós Lamm Vanda leszögezi, az emberek halálát és szenvedését okozó háború jogosságát csak tagadni lehet ugyan, mégis: az államok agresszióval szembeni önvédelme hozhat „üdvöt”, ahogy az ún. humanitárius intervenciók is. Pléh Csaba, aki pszichológusként a háború tétjein és a háború-szabadság viszonyrendszerén töpreng el, a háború sajátos tudományos hozadékára hívja fel a figyelmet: „az I. és a II. Világháború után kezdtük el komolyan megérteni a lokális agysérülések dinamikáját,

egyszerűen azért, mert a háborúban nagyon sok fiatalember lett lött sebek áldozata, akinél jól vizsgálható volt a lokális agysérülés helyi hatása, míg idősebb betegek érkatasztrófáinál nehezen különíthető el a lokális és az általános hatás. Jól látható mind az 1920-as évekbeli német, mind az 1940–1960-as évekbeli szovjet/országi neuropszichológia ennek megfelelő fejlődése.” (235.) Hetényi Zsuzsa olyan kényszerű és önmagában akár még izgalmasnak vagy tanulságosnak is nevezhető újraértelmezésről beszél, amelyért megengedhetetlen árat kell fizetni: „2022-ben a nemzetközi szlavisztikára az a feladat szakadt, hogy újraolvassa és újraértelmezze a teljes orosz irodalmat Puskintól napjainkig, azzal a céllal, hogy áttekintse, hogyan is nyilvánul meg benne a birodalmi és kolonialista szemlélet.” (52.) De az is egy háború különös kutatói hozadékaként értelmezhető, amiről Vargyas Gábornál olvashatunk annak kapcsán, milyen hatással volt a vietnámi háború egy délkelet-ázsiai hegyi törzsre, a brúkra: „A háború következményeként a brúk – akárcsak a vietnámiak, akiket az amerikaiak «visszabombáztak a kőkorszakba» – visszakényszerültek egy korábbi, már részben meghaladott, elzárt és önálló életformába, ami – paradox módon – újraélesztette hagyományos kultúrájuk számos elemét.” (134.)

Hetényi Zsuzsa teszi azt a kötet egészét olvasva már nem is meghökkentő állítást, hogy „az emberiség története háborúk története”: a *Háború és béke*t középpontba állító tanulmánya összeolvasható Vásáry István az eurázsiai nomádoknak a békéhez és a háborúhoz való viszonyát tárgyaló írásával. Vásáry arra figyelmeztet, „hogy a háború a természetes állapot, mely az emberi lét alapja s a civilizáció létrejöttéhez sokszor az ember rendkívüli erőfeszítése szükséges” (97.). S. Varga Pál is visszautal erre a nomád társadalmak berendezkedését tárgyaló gondolatmenetre, kiemelve, „hogy az ilyen társadalmak számára – minthogy nem rendelkeznek saját gazdasággal – a hiányzó javak beszerzésének természetes útja a háború.” (258.)

Nem véletlenül lett visszatérő hőse a kötetnek Lev Nyikolajevics Tolsztoj. Bár Hetényi Zsuzsa számos orosz szerző kapcsán tárgyalhatta volna az erőszak erotizálását, mitizálását és ideologizálását, megindokolta, miért éppen a *Háború és béke*t emelte ki: „Azért fordulok Tolsztoj művéhez, mert a háborúról elsőként az ő neve és regénye ötlük az olvasók eszébe, valamint az ukrán háború kiáltotta irodalmi revíziós hullám őt, nyíltan pacifista esszé szerzőjét is birodalmi szemlélettel vádolja. A hírek szerint átnevezték Kijevben a róla elnevezett utcát, kivették műveit a tananyagból, sőt a könyvtárak állományából. Miközben ez a háborús agresszióra adott válasz, amely birodalmi és kolonialista vádakot fogalmaz meg, aktuálisan érthető, és nyilvánvaló célja az ukrán kultúra önállósítása is, annak leválasztása az orosz kultúrától, a tudományos elemzés kívülálló (de az agressziót feltétel nélkül elítélő) józansága elengedhetetlen.” (58.) S. Varga Pál számára Arany János bizonyul Tolsztojjal összevethetőnek, olyan módon, hogy lényeges különbség mutatkozik a két írónak a háborúhoz való személyes viszonyában. Ugyanakkor aligha tagadható, hogy a kutatói hozzáállást ehhez a témához szintén befolyásolhatja, vannak-e háborús vagy akár 1956-os emlékeink: „Tolsztoj nézőpontja nem abban különbözik az Aranyétól, hogy a győzelem, a vereség, a háború és a béke esélyeit emberi szándékok által befolyásolhatónak tartotta volna, hanem abban, hogy míg Arany egy súlyos és embertelen háborúnak személyesen is vesztese volt, Tolsztoj fél évszázaddal az általa leírt győztes háború, másfél évtizeddel a magyarok szabadságharcának oroszok általi leverése után (s ugyanennyivel az orosz–török háború előtt) kezdte írni regényét. Arany az evilági életben nem lát esélyt a háború megszüntetésére – e téren Kant elgondolásának csak az első felét fogadja el, s ezzel azt sugallja, hogy «Nulla salus bello» – Tolsztoj viszont az oroszok (előre nem látott) győzelme felől tekintve ítél úgy, hogy a Gondviselés irányítja

a háborúkat, s ha így van, a háborút követő béke is tőle ered.” (265–266.)

De nem pusztán a ruszisztika számára adott fájdalmasan inspiratív feladatot a most zajló háború: az írása címébe, Vásáry Istvánhoz hasonlóan, ugyancsak a *háború és béke* szintagmát emelő klasszika-filológus, Adorjáni Zsolt azzal vezeti be a gondolatmenetét, hogy „kisebb fajta viharzás zajlott le elmémbe, hiszen az emberiség kultúrtörténetének ezen hallatlanul izgalmas fejezete, az ókori irodalom számos kapcsolódási pontot kínál a tárgyhoz.” (110.) Vizsgálhatná ebből a szempontból akár Homéroszt, akár Szapphót Adorjáni, ahogy maga is megállapítja, végül mégis a hellenisztikus irodalomból választ szövegeket. Konklúzióként pedig hasonló összetettségre figyelmeztet, mint Dávidházi Péter az *Aeneis* kapcsán: „a háború mint történelmi és társadalmi jelenség többszörös törésben és áttétellel jelenik meg Kallimachosnál, így egyik esetben sem tükrözi a szerző állásfoglalását: az udvari-uralkodói propaganda Apollón próféciajának részét képezi, a háború emberközpontú felfogását pedig a megszemélyesített hajfűrt monológja tükrözi”. (119–120.)

A háborút lehet nézni a győztesek vagy a vesztesek nézőpontjából, de alulnézetből is, miként a brúk tették, akik akaratukon kívül keveredtek bele a világtörténelem egy kegyetlen fejezetébe, amelyet aztán csak túlélni akartak. Ez a vietnámi háború nemcsak Vargyas Gábornál bukkan fel, ahol ez a középpontban álló téma, de abban a tanulmányban is, Kertész Andráséban, amelyik a *nyelvészeti* háborúk mibenlétét mutatja meg: „Chomsky azzal az indoklással tagadta le a második nyelvészeti háborúban való részvételét, hogy akkoriban egy valódi háborúval, mégpedig a vietnámi háború elleni küzdelemmel volt elfoglalva.” (225.) Létrejöhet olyan helyzet tehát, amikor a tudományos harcokat háttérbe szorítja egy valódi, véres, halottakat, sebesülteket és hosszú időre traumatizált áldozatokat hozó háború. Ugyanakkor Kertész And-

rás, meghökkentő módon, azzal indítja tanulmányát, hogy „a nyelvtudomány harcias diszciplína” – annyira meggyőző a gondolatmenete, hogy felül is kellett vizsgálnom a nyelv- és irodalomtudománnyal kapcsolatos, az 1990-es években szerzett első benyo-

másaimat, ugyanis egyetemistaként az előbbit sokkal békésebbnek éreztem az utóbbinál. De nemcsak a nyelvtudománnyal szembeni esetleges illúzióinkkal kell leszámolnunk, miután végigolvastuk ezt a tanulmányt, hanem azzal is, hogy a külvilágban zajló csatákból a tudomány békéjébe menekülhetünk. A háborúk első ütközeteit ugyanis nem fegyverekkel, hanem szavakkal vívják: Tátrai Szilárd a gyűlöletbeszédet címbe emelő, ám alapvetően annak „társas kognitív hátterére” reflektáló tanulmánya mindannyiunkat emlékeztet arra, mennyire kiszolgáltatottak vagyunk a saját érzelmeinknek. Tátrai a példáit sokféle helyről hozza, az *Iskola a határonból* csakúgy, mint Sickratman dalszövegéből: „Az áttekin-

tésnek – azon a tudományos hozadékan túl, hogy a maga sajátos kiindulópontjából hozzájárulhat a nyelv működésének jobb megértéséhez – az a praktikus haszna lehet, hogy mint nyelvi tevékenységet folytató embereket szembesít bennünket az érzelmeknek való kitettségünkkel, azon belül a negatív érzelmeknek, és még azon belül is a gyűlöletnek való kitettségünkkel.” (76–77.)

Tátrai tanulmánya Ottlik Géza sokat elemzett regényének új megközelítési lehetőségét mutatja meg – ahogy Ács Pál is új megvilágításba helyezi Tinódi Lantos Sebestyén művét, a *Budai Ali basa históriáját*, az önfeláldozás mintázatait megmutatva benne. Ennek a gondolatmenetnek kapcsán egy több áttételen át 2023-ba elérkező anekdotával figyelmet Dávidházi arra, mennyire befolyásolja a személyes tapasztalatunk azt, mit fedezünk fel egy akár már sokszor elolvasott irodalmi műben. (Hevenyészett, a mától nem olyan távoli példaként: így lettek érzékenyebbek a covid-járvány hatására akár az irodalmárok, akár a történészek arra a kérdésre, vajon mit jelenthetett annak idején a spanyolnáthajárvány az ezt elszenvedőknek.) A Dávidházi tolmácsolta történet tehát, amelyik egészen Horváth Jánosig visz el, így hangzik: „Mint néhai kollégám, Komlovszki Tibor egy szemtanútól hallotta, ugyanilyen elemi erővel hatott Tinódinak ez a históriás éneke az irodalomtudós Horváth Jánosra, aki egyetemi óráján annyira megilletődött Szondi végső-kig elszánt vitéségétől, hogy egyre emeltebb hangon olvasta az idevágó versszakokat, és amikor a máskor csöndes tanár odáig jutott, hogy a megsebzett Szondi térden állva harcol tovább, mígnem «általlótték vala», már szinte mennydörgött. Ahogy a Tinódi művészetével szemben egyébként tartózkodó Horváth azért is lehetett fogékony e jelenetre, mert az I. világháborúban közel három évi frontszolgálata során a szerb, majd az orosz hadszíntéren testközelből átélhette az életveszélyben harcolók szorongatottságát [...], Ács Pálnak a szomszédos országban dúló háború napról

napra fenyegetőbb híradásai segíthettek felismerni Tinódi művének hagyományosan alábecsült értékeit.” (16.)

„Az irodalmár nem cselekszik, hanem reflektál”, jelenti ki Adorjáni Zsolt, és ebben a mondatban az irodalmárt akár helyettesíthetnénk más szaktudományok képviselőivel. A kötet egésze ugyanakkor a cselekvés maga – Mitrovits Miklós tanulmányát a birodalmi terjeszkedésről, például, érdemes lenne elolvasniuk mindazoknak, akik az orosz-ukrán háború jelenét a múlt felől közelítve megérteni szeretnék. Persze az, hogy a kötet bővíthető, folytatható lenne, nem is kérdés – és a benne megjelent tanulmányok is arra várnak, hogy vitatkozzanak velük, kapcsolódjanak hozzájuk, továbbgondolják őket. Már magukban az egyes írásokban van számos javaslat arra, merre lehetne továbbindulni – ilyen égető kérdés a nők helyzete, alávetettsége, megerősökölése bármilyen háborúban, ahogy erre Hetényi Zsuzsa, és a konferencián hozzászólásában erre kitérő Séllei Nóra felhívta a figyelmet. És az is tagadhatatlan, hogy a még meg sem született irodalommal és annak nyelvvel is lesz majd dolguk a jövőben a kutatóknak. Amikor Vas Viktória megkérdezte Żanna Słoniowska ukrán származású lengyel írónőt, hogy a háború témaként vissza fog-e köszönni nála, és meg lehet-e alkotni ehhez az adekvát nyelvet (az interjú ugyancsak a Kalligram 2022. július-augusztusi számában olvasható), ezt válaszolta: „Azt gondolom, hogy a háború már most irodalmi téma. Csak nem közvetlen hatásról van szó, vagyis nem azt jelenti, hogy kifejezetten erről írok. Önmagában az a tény azonban, hogy egy ilyen történelmi esemény tanúja vagyok, óhatatlanul is hatással van arra, amin most dolgozom. Ahhoz, hogy a háborúról írjunk, el kell telnie valamennyi időnek, ugyanakkor biztos, hogy nem a várt módon fog hatást gyakorolni a most keletkező szövegekre. A megfelelő nyelv megtalálása hosszú évekre szóló feladat. Hogy lehetséges-e? Igen, ha hiszünk az irodalom erejében, akkor

természetesen lehetséges. Ez nem az első és nem az utolsó háború az emberiség történetében. Egyszerűen ez a háború most kifejezetten engem érint és rám van hatással.” (124.)

De a tanulmánykötetben, és ez teszi különösen izgalmassá, nemcsak az irodalomtudomány képviselteti magát: a rövid bemutatásával azt próbáltam igazolni, hogy a könyv egészként is olvasható, nemcsak olyan módon tehát, hogy, mondjuk, a klasszika-filológusok és az eziránt érdeklődők csak Adorjáni Zsolt vagy a néprajzosok és a brúkra kíváncsiak kizárólag Vargyas Gábor tanulmányára lapoznak rá. A hamar felfedezhető vagy rejtett kapcsolódások legalább annyira izgalmasak, mint az egyes írások.

Zárásképpen pedig a saját továbbgondolásom irányát szeretném jelezni, ha már a kifejtésére nem is vállalkozom most: Móricz Zsigmond egyik háborús kötete, a *Vérben-vasban* is másképp mutatkozik meg ennek a kötetnek a végigolvasása után. A rövid nyitó szöveg 1915 őszén született, és benne a békebeli sokféleség és a háborús egyformaság ugyanúgy ott van, mint a szimbolikussá tett vasút és a jelképpé váló schwarzgelb, azaz a sárga-fekete:

„Koporsók a pályaudvaron
(Galícia, 1915. nov. 17.)

Sárga, egyszerű fakoporsó, kettő, cédula lóg rajtuk. Melltük egyszerűen, csöndesen jönnek, mennek, kék, totyakos, nyugodt vasutasok, akik az egész világon egyformák: abból a szóból élnek, hogy *forgalom*... Máskor mást szállított a vasút, most ebben van némi forgalom.

Piszkos, szürke ég, olvadni kezdő hó a pályaudvaron, a sínek feketén, acélos fénnel futnak messze, messze. Hova futnak a sínek, hova visz a vonat, hova készül az élet?

Újonnan öltözött fiatal népfölkelők, olyan kedvesen bámésznak, nagy szeműek, új fegyverben, nagy bakkancsban, tipp-topp; az ég szürke, vad tél, lóg a feketeség, sárga karsza-

lagoknak is a közepe fekete; a sárga gondok mélyén is fekete komolyság.

Harctérrre menő katonák üldögelnek a másik vonatban. Cigarettnak, eszegetnek, tréálnak, kicsit nevetnek. Rongyos viaszosvászonból maga-fabrikálta tárcába ír egyik. Mit ír? mire gondol? Mit érez? Hol az otthona? A monarchia melyik sarkában?

Az egyenruhában többé nem lehet megismerni, ki milyen fajta. Egyre megy. Minden egyre megy. Mind oda megy.

S a koporsóban még kevésbé! Jönnék, jönnek. Mind onnan jönnek...

Mennyi harcos rangkülönbsége van a Békének, s mennyi békés összesimulása a Háborúnak.”⁴

Ezek után pedig már tényleg nem maradt más hátra, minthogy arra biztassak mindenkit, keresse a remek kötet szerzőivel együtt a válaszokat arra, vajon jöhet-e a háborúból üdv. ■ ■ ■

JEGYZETEK

- 1 <https://444.hu/2022/05/02/lavrov-szerint-a-majus-9-ei-datumnak-nincs-kituntetett-jelentosege-az-ukrajnai-muveletek-szempontjabol>
- 2 <https://444.hu/2022/05/09/a-bekeert-haboruznak-mondta-putyin-a-gyozelem-napjan>
- 3 A kockázat eltérő mértékére utal Danyi Gábor és Németh Zoltán is: „Célunk az volt, hogy elítéljük az erőszakot és ezen keresztül (irodalmi) szolidaritásunkat fejezzük ki a nagyhatalmi agressziót elszenvedőkkel: áldozatokkal, árván vagy özvegyen maradtakkal, kismimmizettekkel, menekültekkel – és azokkal, akik hozzánk hasonlóan – bár összemérhetetlenül nagyobb kockázatot vállalva – elítélik az erőszakot és ennek hangot is adnak.” Kalligram, 2022. július-augusztus, 4.
- 4 Móricz Zsigmond, *Vérben, vasban. Kis képek a nagy háborúból*, Negyedik kiadás, Budapest, Athenaeum, 1927, 5.

■ ■ ■
Szilágyi Zsófia (1973) a Szegedi Tudományegyetem egyetemi tanára, a Kalligram folyóirat szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Móricz Zsigmond* (Pesti Kalligram, 2023).

Petrarca? Shakespeare? Camões!

A lisszaboni városnézés egyik kaptatója után érkezünk a fél-szemű Luís de Camões szobrához, ami az egyik legforgalmasabb sétálóutca és a bulinegyed találkozásánál áll. A szobor szűk árnyékában fújjuk ki magunkat, miközben túravezetőként pár mondatban összefoglalom a költő eseménydús életét. A csapat figyel, a Camões-sztori közel ötszáz évvel a halála után is erősen hat. Nehéz szétválasztani a személye köré épített mítoszokat és az irodalmi teljesítményt, nem is biztos, hogy lehetséges. A szerző beleszületett Portugália aranykorába (valamikor 1524-25 környékén, pár évvel Manuel király halála után), életében zajlott a nagyszerű felfedezések nyomában a portugál gyarmatrendszer kigyúrása. A rendkívül gyors terjeszkedés és a globális fűszerkereskedelemből származó brutális tempójú meggazdagodás mind kihatott arra, hogy Portugália nem csak gazdaságilag, de politikailag, valamint kulturális és vallási szempontból is nyeregben érezhesse magát. És ezt az eseménydús történelmi időszakot maga Luís de Camões sem töltötte tétlenül, megírta a *Lusiadákat*, költeményeit, írói munkásságán túl bejárta/hajózta a gyarmati területeket,

Luís de Camões:

Vétkek, balsors, szerelmek
Kalligram, Budapest, 2022

harcolt Marokkónál, száműzöttként tengődött Makaón, Goán, élt Mozambikban, miközben szerelmi és pénzügyi bonyodalmakba keveredett. Végül visszatért Portugáliába, ahol visszavonultan élt és halt meg. Ezen utolsó évei egybeestek az anyaország komoly fiasósorozatával (vereség Alcacer Quibirnél, Sebestyén király eltűnése, Spanyol-Portugál perszonálunió stb.), amiből aztán sosem tudott igazán talpra állni Portugália.

Bár a kultúrfordítás során gyakran Balassihoz hasonlítják Luís de Camőest (kétes hírvándor, a szerelmi és istenes költészet nagymestere és még a korszak is stimmel), a portugál kultúrában inkább Petőfi Sándorhoz hasonlatos a pozíciója: tematikájában is „nemzeti” szerző, akiknek a figuráját, mítoszt és szövegeit a későbbi politikai kurzusok a saját igényeik szerint használhatták fel (ráadásul sem a születési, sem a halálozási dátumát nem ismerjük, akár Petőfiét).

A 19–20. századi portugál nemzettudat-képzés egyik alapköve volt a régmúlt dicsősége

(vagyis a kereszténység nevében elkövetett gyarmatosítás) pillanatképpé merevítése (az átkozódás és az édes-bús saudade mellett), ehhez pedig pont kapóra jött Luís de Camões, akinek esetleges bűneit, botlásait, erotikus szövegréseit nagyvonalúan palástolták és a nemzet heroikus költőjeként emelték piedesztálra. Ezt a szoborépítési munkát később a 20. század leghosszabb ideig fennálló európai jobboldali hatalmi struktúrája, a Salazar-diktatúra kultúrpolitikai tevékenysége fejlesztette tovább, a szerzőről igyekeztek legyalulni minden illetlenséget (pl. kicsit kasztráltak a *Lusiadákat* is), hogy makulátlan nemzeti költő-hőssé formálják.

A Camões-költemények magyarországi komplex recepciójának (ahogy a fordításnak is) több akadályt kell egyszerre legyőznie. Működnek-e ezek a költemények a történelmi kontextus és a Camõesra épülő mítoszrendszer nélkül? Hogyan magyarítsuk azokat a nyelvi formákat, toposzokat, amelyek a reneszánsz korszak kifinomult olvasói számára értelmezhető utalásrendszert hoznak működésbe? És a fordítás előtt még egy komoly filológiai munka és döntéssorozat vár a szövegek szerkesztőjére: mi az, amit a korpuszból valóban Camões szerzeményeként tarthatunk számon? Szá-

* A Camões-költemények esetében már azt sem egyszerű eldönteni, hogy mit tekintünk corpusnak, hiszen a XVII. századtól kezdve a Camõesnak tulajdonított költemények száma elég hektikusan alakult (a teljesség igénye nélkül az elmúlt 400 évben hol 65, 105, 141, 264, 380, végül 196 szonettet és költeményt kötöttek a nevéhez).

mít-e a magyar fordítás szempontjából, hogy egy kanonizált vagy apokrif költemény valóban Camões műve vagy egy ügyes epigon alkotása? A *Vétkek, balsors, szerelmek* válogatás nem próbál úgy tenni, mintha ezek a kérdések nem léteznének, sőt, a frissen lefordított, Camõesnak tulajdonított költemények mellett Rákóczi István alapos történelmi, kulturális és irodalomtörténeti utószava, Joaquim F. L. Pimpão ihletett ajánlása és a fordítói utószó mind azt a célt szolgálja, hogy érthetővé tegye nemcsak a versek keletkezésének történelmi kontextusát, hanem az évszázadokon keresztül formálódó Camões-jelenséget, a legendákat és azokat a kulturális igyekezeteket, amelyekkel az egyes kurzusok a saját képükre és hasonlatosságukra formálták a szerzőt. Ezzel a gesztussal ráadásul megkönnyítették a szövegekhez való közelítés lehetőségét a luzitanista szakembereken túl a költészetre nyitott olvasók számára is.

Érdeemes kitérni arra is, hogy nem ez az első gyűjteményes Camões-szonettfordítás kötet. Hárs Ernő 1992-es *Mit vársz remény?* című fordításkötetében (Európa Kiadó) összesen 199 portugál és 5 spanyol nyelvű szonett kapott helyet, alig egy évvel később jelent meg Rózsa Zoltán filológiai (és a forrás nyelv magas szintű birtokában hűbb) kétnyelvű fordításkötetet *Poemas / Költemények* címmel Kráter kiadó gondozásában, 2007-ben pedig Jánosházy György fordításában 77 Camões-szonett

jelent meg a Prae-Íbis kiadásában.

Sokféle módon lehet egy majd 500 éves szöveghez nyúlni. Az egyik vonzó lehetőség, hogy nyelviileg kigyúrunk egy olyan regisztert vagy regiszterrendszert, amiben korszerűnek, „mainak” hat a megszólalásmód (erre jó példákat találhatunk az *Udvariatlan szerelem* középkori antológiában). Ennek a módszernek a következője például Szabó Lőrinc, aki a Villon-fordításokhoz hasonlóan lendületes hangütést alkalmazott, amikor az egzotikumnak számító „portugál Zrínyitől” lefordított két szonettet.

Mohácsi Árpád tapasztalt portugál lírafordító, középkori és 20. századi költőktől egyaránt fordított, és nem mellesleg meggyőző alapossággal magyarította Pessoa költeményeit is. A jelen kötet szövegeinél a nyelvtudás, a verstani és kulturális háttérismereten túl komoly erény az a történelmi, filológiai alaposság, ami Mohácsi Árpád és Rákóczi István szakmai együttműködéséből fakad.

Mohácsi Camões-szonettjei kontemplatív, zenei fordítások, a forma és az asszonáncok kötöttsége iránti alázat hatja át a szövegeket. A nyelvhasználat nem akar sem 16. századi, sem 21. századi lenni, inkább alárendelődik a formai követelményeknek, egyfajta kortalan nyelvéllapotot létrehozva, amelyben egyaránt helyet kapnak kissé avított kifejezések, nyugatos fordítói megoldások és jelenkori megszólalásmódok. Ezen a kortalanságon

persze lehet fogást találni, itt-ott pl. a magyar szórend kárára (bárcsak ne érne véget ez az álom, / akkor csalódás nem érne szemernyi).

Ahhoz, hogy megértsük, milyen komoly fordítói teljesítmény és költői tudás húzódik a jelen szonettfordítások mögött, érdemes összevetni Mohácsi Árpád fordításait az egyik leginvenciózusabb magyar műfordító, Hárs Ernő 1992-es szonettfordításával, aki a nyolcvanas években a *Lusidákat* fordította le bravúrosan.

Portugálul így szól a címadó szonett első két versszaka:

Erros meus, ma Fortuna, Amor
ardente
Em minha perdição se conjuráráo:
Os erros e a Fortuna sobejáráo;
Que para mi bastava Amor
samente.

Tudo passei; mas tenho táo
presente
A grande dor das cousas, que
passáráo,
Que ja as frequencias suas me
ensináráo
A desejos deixar de ser contente.

Mohácsi fordításában:

Vétkek, balsors, szerelmek ostora,
szörnyű vesztemben ellenemre
kelt;
vétkek vagy balsors sosem érdekelt,
de fáj, ha a szerelem mostoha.

A próbát álltam, fáj az ostoba
kín mégis, amely próbára tett,
engem annyi keserű könny nevelt,
hogy nem lelek boldogságot soha.

Hárs Ernő fordítása:

Hibáim, Balsors, lobogó szerelmem
esküdtek az elvesztésemre össze;
feleslegesen tett sors, hiba tönkre,

mert elég volt Ámort magát
viselnem.

Rég messze már; de kínja bennem
mindennek még, mi múltamat
gyötörte,
s vad keservek meggyőztek felőle,
hogy nem élhetek soha önfeledten.

Nézzük először a rímhelyzetben található szavakat. A portugál (és általában a neolatin) nyelvekben a toldalékasszonánccal elegánsabban lehet csillogni, mint a magyarban, ahol ha pl. ragrímet látunk, rögvest csipog a dilettánsdektor. Camões ebben a két versszakban négy ígét csendít össze: *conujrar, sobejar, passar, ensinar*, amelyek az egységes toldalékoknak (árão) köszönhetően valóban asszonáncként viselkednek. A másik rímhívó a mente, ente, ami a határozók jellegzetes végződése a portugálban. Vagyis a rímeket a profi portugál költő „egyszerűen” megoldotta pusztán a forrásnyelv adottságaival. Anélkül, hogy kisebbitenénk Luís de Camões kivételes költői teljesítményét, érdemes azt is megjegyezni, hogy a nagy költőelődök vívmányait és fejlesztéseit már „készen kapta”, ahogy Rákóczi István is rámutat: „Daniel Arnaut invencióját, a *ses-tinát*, Poliziano *ottava rima*-ját, a *canzone*-t már olyan költői fegyverzettel felvértezve kellett csak tovább csiszolnia az anyanyelvén, amelyet elődjei már előkészítettek neki. Így Camões már a maga útját járhatta, és válhatott önmagában is megálló, új referenciapont-

tá*.” Fel is adta a leckét a 20–21. századi magyar fordítóknak, akiknek csinján kell bánniuk a ragrímekkel, meg úgy általában a toldalékok és a rímek viszonyával. Mohácsi fordításában egész briliáns az „*ostora-mostoba-ostoba-boldogságot soha*” háromszótagos rímrendszer, míg Hárs azért él az E/I ragok nyújtotta lehetőségekkel (szerlemem-viselnem-bennem, egyedül az önfeledten lóg ki a sorból). A másik jellegzetessége, erénye a Mohácsi-féle Camões-szonetteknek, hogy gyönyörűen ülteti át az eredeti szöveg enjambmentjeit. Pl. „*mas tenho tao presente / A grande dor das cousas*”, magyarul: „fáj az ostoba / kín mégis, amely próbára tett.”

Az okosan szerkesztett kötetben hét ciklusra csoportosítva olvashatjuk a szonetteket, a szép és szellemes szerelmi kínlódásokról fokozatosan jutunk el az önmarcangoló, kételkedő belső vizsgálódásokig. Talán a legerősebb szövegek nem is a középkori trubadúrköltészet toposzaival szonglörködő szerelmi versek, hanem a száműzetés, a honvágy, a kitaszítottság, a hit, a kétely, a létösszegzés és az elmúlás költeményei. Ezek a kötet hangsúlyos pozíciójában helyezkednek el, pl. az utolsó 4-5 szonett és az azt követő hosszabb költemények (köztük egy gyönyörű szesztinával: *Eliramlik lassan a rövid élet*) vagy az *Itt a folyókon túli Babilonba*’.

* CAMÕES, Luís de: *Vértek, balsors, szerelmek*, Budapest, 2022, 196.

„Itt a folyókon túli Babilonba’ / emlékezünk az áldott Sion-hegyre, / üldögélünk vágyakozva mind-egyre, / koldus nyomorultként sírva-zokogva. // Hárfáinkat eldugtuk a bokorba, / a parti fűzfák ága közé rejtve, / mert a mi ellenségünk felismerte, / hogy a dalunk kedvük egyre fokozza. // A nép az ellenségtől lopva kérdi: / meszsi idegenben hogyan lehetne / Urunk dalban, szent énekkel dicserni? // Ha egyszer már nem emlékszünk nevedre, / mert akkor könnyebb robotolva élni, / úgy sújtsdon le az Úr jobb kezemre.”

vagy:

„Szárász, szikár és meddő
hegyfokok,
kopár vidék, torz, hasztalan sivár,
ahol pusztára csak pusztá tekint,
hol nem alszik vad, nem repül
madár,
folyó nem árad, forrás nem
csobog”

Ez az alapos, itt-ott briliáns fordításkötet nem egy újabb szobrot emelt a „nagy költőnek”, hanem párbeszédet kezdeményezett a majd 500 éves szövegekkel és emlékezetes verssorokkal, versszakpárok-kal, költeményekkel gazdagította a kortárs magyar irodalmat, hogy amikor a világirodalom nagy szonett szerzőire gondolunk, Shakespeare és Petrarca mellett Camões neve is eszünkbe jusson. ■ ■ ■

■ **Borbáth Péter** meseíró, fordító, túsorozat. A *Sündör és Niru* mesekönyvsorozat szerzője.